

HA AKON

Historisk tidsskrift for Eidsberg historielag – Nr. 1 2009 – Årgang 2

Dette var Folkenborg skole – den gamle vakre skolebygningen – som i 1926 ble oppført ved Heggim etter tegninger av arkitekt Sigurd Bentsen på Brattfoss. Bentsen var en mann med solid utdannelse og internasjonal erfaring, og bygda bør være takknemlig for at nettopp han fikk oppgaven med å tegne «Heggimkomplekset» som han anså som sitt hovedverk. Disse to bygningene (skolen og kommunehuset) er vel av de ypperste i Eidsberg, og i all hovedsak pietetsfullt bevart slik som Bentsen tegnet dem.

I dette heftet kan du lese om de gamle skolene i bygda fra tiden rundt 2. verdenskrig. Den gang var det 12 skoler i Eidsberg og Mysen, og Eidsberg historielag har fått gamle elever til å skrive ned sine personlige minner fra sin barneskoletid i en helt spesiell tidsepoke.

Redaksjonens hjørne

Kjære lesere!

Bygdas historielag består i hovedsak - slik som i de fleste historielag - av godt voksne mennesker med sin skoletid på behørig avstand. I dette vårt andre nummer av bladet «Haakon» har vi oppfordret gamle elever fra folkeskolene i Eidsberg og Mysen til å skrive ned sine høyst personlige skoleminner, med særlig vekt på tiden under 2 verdenskrig. I 1940 var det 12 folkeskoler i Eidsberg og en på Mysen. Med krigsutbruddet ble det vanskelige tider både for lærere og elever. Nasjonal Samling, under sin leder, Vidkun Quisling, ble landets eneste parti. Den norske lærerstand gjorde en beundringsverdig innsats mot undertrykkelsen - slik også i Eidsberg og Mysen. Dette har vi fått vår lokalhistoriker, Arne Sandem, til å skrive om.

Vi, som var elever ved folkeskolen den gang, er nå over 70 år gamle, og vi vet at våre minner om denne spesielle epoken i våre liv blir borte med oss, om vi ikke skriver dem ned. Mange vil vel si at «nå må gamlingene bli ferdig med denne krigen», likevel tar vi sjansen på at disse minnene er av interesse for ettertiden. Noen av historiene handler om tiden både før og etter krigen. Det er ikke store forandringer i skolemiljøet frem til sentraliseringen. Redaksjonskomiteen takker herved alle «gamle elever» som har skrevet ned sine historier og vært villige til å sette dem på trykk i «Haakon». Ikke alle skolene var like berørt av tyskernes nærvær som Mysen og Folkenborg skoler, som nesten daglig hadde kontakt med soldatene på Høytorp fort. Men krigstiden preget også skoler og elever lenger ute på landet. Vi har valgt å sette de to store 7-delte skolene Mysen og Folkenborg først i presentasjonsrekken. Disse skolene hadde et langt høyere elevtall enn de øvrige og ble på grunn av sin sentrale beliggenhet mer berørt av forstyrrelser i undervisningen i krigsårene. Så langt vi har klart - har vi forsøkt å skaffe bilder av skoler, elever og lærere. Og så minner vi om at vi til senere numre av «Haakon» ønsker oss aktive bidragsytere med både skrevne og fotografiske minner fra hverdagsliv og fest. Det er kultur, folkens, og nå har vi startet på kulturminneåret 2009! Vi håper at våre lesere vil ha glede av både beretningene og bildene!

Vennlig hilsen
redaksjonskomiteen i «Haakon»

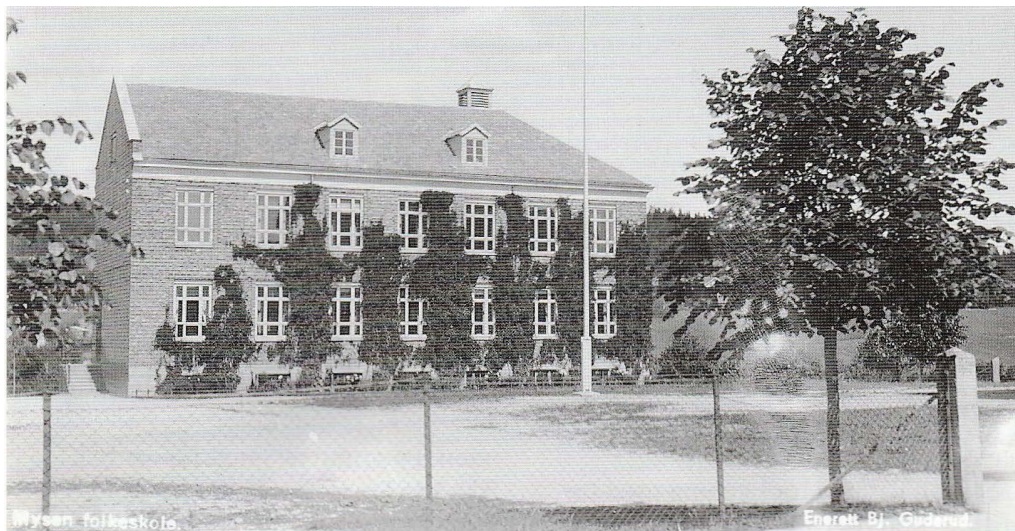

Haakon Haakonsson (1204-1263) ble født på Folkenborg i Eidsberg og var konge i perioden 1217-1263. Han ble en konge som det stod glans av både nasjonalt og internasjonalt, og vi er stolte over at han er født i bygda vår. «Haakon,» ble derfor navnet på Eidsberg historielags historiske skrift.

Knud Bergsliens bilde av birkebeinernes flukt til Nidaros med vesle Haakon

- Redaksjonens hjørne
- Mysen skole og minner fra Mysen folkeskole i krigsårene. *Lilly Kristine Nøkleholm Lilleng*
- Minner fra skole- og krigsår på Mysen. *Turi Forsberg (f. Wang-Hansen)*
- Litt flere minner fra Mysen skole. *Else-Brit og Knut Thorsen*
- Folkenborg skole.og minner fra Folkenborg skole i krigsårene. *Erling Mustorp*
- Folkenborg skole under 2. verdenskrig. *Eva Spedstad Tveter, etter samtaler med Astrid Frøyset, Elise Revling Holm og Åse Solberg Eduardsen*
- Flere minner fra Folkenborg skole. *Hilde Brandsrud*
- Eidsbergskolen under krigen. *Arne Sandem*
- Eidsberg kommunes kulturpris/Sparebankprisen for 2008. *Eva Tveter*
- Kirkefjerdings krets, Skaltorp skole. *Kari-Marte Reisz og Tor Harald Frøyset*
- Minner fra Skaltorp skole 1947-1945. *Kristen Herrebrøden*
- Tenor skole.
- Minner fra Tenor skole. *Hanna Fosser, Asbjørn Vrangen og Torer A. Garseg*
- Høie skole
- Minner fra Høie skole - Læring og fysisk fostring på 30-tallet. *Turid K. Lilleng*
- Høie skole. *Gudrun Minda Sandem*
- Ty skole.
- Minner fra Thy skole. *Hans Erling Ruud*
- Minner fra skoletiden på Ty skole fra høsten 1947 til sommeren 1954. *Karin Kirkeby (f. Skjørshammer)*
- Heen skole.
- Minner fra Heen skole under 2. verdenskrig. *Lauritz Tutturen*
- Heen skole 1953-1958. *Ragnhild Tronstad Moe*
- Sviu skole. *Leif Karlstad og Hanna Bentsen*
- Minner fra min skoletid på Sviu. *Hanna Bentsen (f. Reymert)*
- Noen små minner fra Sviu skole under krigen. *Jorun Garseg*
- Åsgård skole.
- Minner fra Åsgård skole 1940-45. *Johan Torp, Torbjørg Ruud og Karen Løkke*
- Homstvedt skole. Noen minner fra Homstvedt skole. *Karl Ole Engen*
- Min skolegang på Homstvedt skole 1936-43. *Thor Høitomt*
- Lundeby skole. Minner fra Lundeby og Melleby skole. *Jul-Lars Kvernhusengen*
- Melleby skole. *Kristian Berger*
- Lærerfest på Folkenborg 21. juni 1945. *Indre smaalenenes avis*
- Prolog ved lærerfesten på Folkenborg 21. juni 1945. *T.A. Vollene*
- Et historisk skolestyrebilde fra 1940. *Eva Tveter*
- Eidsbergsangen. *Eva Tveter*

Mysen skole

Mysen skole

Dette er den eldste delen av Mysen skole bygget i 1914. Den fikk senere (i 1941) et tilbygg med naturfagrom, et nytt klasserom klosetter og plass til sentralfyr. Gamle elever kan fremdeles huske den vakre villvinen som klatret villig på fasaden mot Storgata.

Eidsberg bygdehistorie, bind 2, leser vi at Mysen skolekrets først het Mysenfjerdingsken og svarte til det senere Mysen herred og Folkenborg krets. Etter at omgangsskolen ble awiklet i Mysen, ble det halvfast skole i I 857. Skolestedene var Søndre Mysen og Narvestad.

I 1863 bygde kommunen skolehus på Mysen ved Karlstrup og fikk halvfast skole i et hus av samme type som Høie og Homstvedt. Skolen brant ned i 1895, men allerede året etter ble det bygget ny skole på Mysen. I 1922 overtok middelskolen denne røde teglsteinsbygningen, senere kalt «Rønna». Da hadde Mysen for lengst fått sin nye skole i 1914. Den ble utvidet første gang under krigens andre år i 1941 og siden i 1956. Gymnastikksal ble bygget i 1932.

Lærere som virket under krigen var:

Nils Kvåle	1916-1950
Hilda N. Fure	1918-1954
T.A. Vollene	1919-1963
Ragna Nicolaisen	1924-1945
Anna Aarstad	1926-1963
Th. Myklebost	1939-1976

Minner fra Mysen folkeskole i krigsårene ved Lilly Kristine Nøkleholm Lilleng

Høsten 1938 begynte jeg på skolen. Jeg ble fotografert i porten på Lilleby med sløyfe i håret, med nye klær og med en ny liten koffert til min skolepiketid. Anna Aarstad var min første lærerinne. Vi hadde henne i småskolen, som var de første tre årene. Hun var mild, rolig og akkurat slik en snill lærerinne måtte være. Hver morgen spilte hun til morgensalmen som ofte var «Milde Jesus, du som sagde» (Forestilte meg alltid et bilde av en mann med sag.) Det sto et gammelt orgel mellom vinduene, hvor hun sto og tråkket med en fot på en stor pedal.

Skolen var en stor bygning med tre etasjer. Rød teglstein og store fine vinduer, jeg tror de var grønmalte i treverket. Skoleplassen var stor og romslig, der kunne alle ha god plass i friminuttene med bevegelse og aktivitet.

Vaktmesteren hadde leilighet i kjelleretasjen Han ordnet med vedfyring og all rengjøring av klasserom ganger og trapper. På baksiden var inngangen til småskolen.

Vi stilte opp på to rekker når skoleklokka ringte Så kom frøken, og vi gi pent og rolig til klasserommet. De ·a stort og lyst og hadde trepulter med plass til to elever hver. Pultlokket var skrått og avpasset i høyde til vårt alderstrinn, samt fast sittebenk. Fargen var brun med lyse striper og på høyre side, en fordypning til blekkhus. Guttene satt ved vindusrekka, og jentene ellers i rommet. Det var to førsteklasse med seks gutter og elleve jenter i hver av dem

Da vi hadde lært bokstavene, ble det staving og lesning, og da var det flott å gå på kolen. Tenk å kunne lese i Regning var ikke lett, det var så mye å huske på. Alt skulle jo være helt riktig, ellers ble alt galt.

I tredje klasse fikk vi katekisme og salmebok. Da ble det gamle orgelet mye brukt, og vemodige toner med en trist klang var stadig å høre.

Dessverre fikk jeg en alvorlig ørebetennelse mens jeg gikk i tredje klasse. Jeg måtte til sykehus i Oslo, ble operert av professor dr. Hallen og jeg ble frisk igjen. På runn av langt fravær fikk jeg ikke karakterer det første halvåret dette skoleåret og en del regneferdigheter gikk meg forbi. Men jeg har et rørende minne om frøken Aarstad som fikk hele klassen til å skrive brev til meg mens jeg lå på sykehuset, De tegnet julenek og nisser, ønsket meg god bedring og ønsket meg velkommen hjem til jul.

Disse brevene har jeg ennå. Ett av dem er så «søtt» at jeg tillater meg å gjengi det. Det ble selvsagt skrevet med sirliug løkkeskrift og på en utrevet side av skriveboka.

Kjære Lilly. Jeg skal nu skrive til deg. Jeg er en ny gutt i klassen, er fra Rakkestad. Jeg liker meg meget bedre på Mysen enn der jeg er fra. Nu er det snart jul, jeg venter på den., det gjør vel du også, og du må vel også komme hjem til jul. Du får ha det så bra, en god bedring ønsker jeg deg. Hjertelig hilsen fra Arve Andersen

Mysen skole, 3. klasse I 1941

1. rekke fra v.: Nora Wiig, Kristine Stensgård, Lilly Nøkleholm, Reidun Steen. Gunvor Johansen. lærerinne Anna Aarstad.

2. rekke fra v.: Anne Marie Andersen. Tordis Syversen. Inger Holter, Marit Strengen, Berit Schei.

3. rekke fra v.: Arve Andersen, Vidar Vestreng, Odd Martinsen. Alf Westerby, Øyvind Pettersen, Lasse Hagen.

Vi gikk på skolen seks dager i uken og hadde tre timer hver dag. Min skolevei var fra Lilleby oppe i Vandugbakken, så opp Havnåsbakken og videre forbi postkontoret. Litt langt var det i begynnelsen, men det var alltid flere på vei samtidig, så det ble en morsom gåtur. Hjemover ble det mye oppover, tok litt lengre tid, Vandugbakken hadde mye sol.

Siden vi hadde så kort skoledag, hadde vi ikke med oss nistepakke Men jeg husker godt at i eplelesongen var det veldig stas når noen hadde med seg epler for å spandere på de mange som verken hadde epletrær eller hage hjemme. Det ble plass til mange «gibortepler» i veska om høsten, og mottakerne tok imot med glede Kroppsholdningen min var det verre med, der jeg bar den tunge veska på hofta.

Storskolen

Da vi begynte i fjerde klasse fikk vi lærer Nils Kvåle. Han var en stor, høy mann, hadde sterk stemme og grått hår som var kort og tett. Ingen

hadde maken til håret hans.

Han leste mye eventyr for oss. Det var dramatiske tider, kan hende hans fortellinger tok oss vekk fra krigstiden, og gjorde oss gladere til sinns. Han fikk oss til å glemme tid og sted, formidlet handlingen på den måten at han spilte personene med forskjellige stemmer - en fin opplevelse i de timene. Jeg likte ham veldig godt. I femte klasse fikk vi lærer T.A. Vollene. Han lærte oss mange sanger Også som leder av Mysen barnekor, hadde vi undervisning av ham.

På veggen bak kateteret hang de store kartene. Der kunne vi lære om grenser, elver, byer, fjell og fjorder. Vi utvidet horisontene - reiser til fjerne strøk kunne foretas på kartet Ingen hadde jo lov å reise ut av landet mens krigen varte.

Okkupasjon

Okkupasjon er en uhyrlig hendelse. Jeg glemmer nok aldri den forferdelige dagen 9. april 1940. Vi hadde gått til skolen, men på skoetrappa stod Nils Kvåle og ba oss gå hjem.

Krig!

Vi nærmest løp hjemover, og nederst i dumpa nedenfor Hans S Olsen, kom de store flyene, rett over oss. Dette var helt nytt og uventet. Skrekkslagne som vi var,, trodde vi at vi skulle dø.

Hjemme fortalte «radiostemmen» om evakuering. Alle som bodde like under festningen på Mysen forsak forsøkte å forlate stedet, og vi tok turen il Høland. Senere var vi noen dager hos venner i Trømborg Da vi fikk komme hjem igjen, var det grønnskledte tyske soldater å se over alt . Det var skremmende. De marsjerte i samlet tropp om kvelden til Mysen kino, og sang tyske sanger så det ljomet når de gikk nedover Vandugbakken, «Heiliheilåheil» (hørtes det ut som). De hørtes lang vei. På festningen var det masse soldater, hester og biler De tyske styrkene ble i Norge i fem år. Utrolig hvor mye vondt og fælt som skjedde da. Vi fikk nye pengesedler, rasjoneringskort, alt måtte kontrolleres. Skulle vi reise noen steder, måtte vi ha tillatelse. Bilene hadde generatorer som gikk på oreknott, og det var ingen bensin å få. Det hendte ofte at tyskerne inntok hele skolen, da måtte vi bare være hjemme til skolen ble ledig igjen. En dag da jeg kom hjem fra skolen, satt en ukjent mann og en ukjent dame og snakket med mor. Jeg hadde ikke sett dem før Han het Karl og hun het Lola. Gjennom familie i Oslo hadde de fått høre om en flyktningrute ti I Sverige og vår adresse på Mysen. Hun hadde bare tynne sko, og mor sa at hun måtte få mine gummisokker, fottøy til å trekke utenpå skoene. Det var min flyktningbistand i I 944.

Karl var kunstner, han tegnet meg med langt hår, og jeg var så glad i den tegningen. Hemmelig - og med en grenselos - dro de om kvelden. Alt gikk bra, ingen stoppet dem, og de kom seg over grensen. De var alvorlige saker, og jeg tidde med å snakke om hendelsen De forsto selv jeg, den gang. Det var en spennende tid både for liten og stor.

I sjette og syvende klasse var Theodor Myklebost vår lærer. Da ble parallellklassene slått sammen til en. Vi fikk språkopplæring, men det var upopulært. Ingen visste nok om krigen og hva som foregikk.

Propaganda om tilstanden i Norge og andre land var helt falsk. Radio hadde vi ikke. de var levert på krav fra tyske myndigheter.

Noen illegale nyheter fant av og til veien. De ble fortalt videre med stor forsiktighet.

Noe som gjorde godt var utdeling av svenskesuppe. Vi hadde boks og skje med oss, og Røde Korsdamer kom med store spann med suppe. Tran fra flaske som læreren oppbevarte i skapet, lunken og med vond smak, var verre å få ned, men det gikk.

Frikvarter og uteliv

Frikvarterene var alltid bevegelse. Hoppe paradisi, hoppe tau, leke sisten. Vi hadde også fritimer med langball der to partier, ett inne- og ett uteparti konkurrerte med hverandre. Slå ballen langt - løpe fra et ståsted ti I et snusted uten å bli «stukket» (truffet av ballen), få poeng, og flest poeng vant. Da gjaldt det å løpe fort, ikke noe sommel da! Det var sommerdelen.

Vinterdelen var skirenn i Smådalbakkene. Med premieutdeling Stor stas!

Skitur til Torper gård, med Torpergrenda i nord, var en langtur. Der brakk jeg min ene ski, og måtte gå hjem på en ski, ikke noe godt minne akkurat. Da var håpet at julen kom med nye ski.

Vi hadde gymsal med ukentlig gymtime i storskolen. Ellers i klasserommet med åpne vinduer, da stod vi ved siden av pultene, med knebøy, armstrekking og hodevridning.

Før krigen hadde vi marsjtrening i forkant av 17. mai. Da gikk vi ned Mørstadbakken, videre i Smedgata over Måsan, dreide til høyre i Korsveien og passerte Heggan, og så forbi Langnesverkstedet, opp Hjemmetbakken og tilbake til skolen Under krigsårene var det selvsagt forbudt å feire I 7. mai. Men like etter krigen, i oktober 1945, var vi skolebarna med på «Fredsmarsj» Da gikk vi det forreste vi kunne, rundt Susebakksvingene, over Ramstadkrysset mot Homstvedtgårdene - før vi snudde og gikk tilbake - det skulle bli ei halv mil til sammen. Målet var å slå svenskene, og det gjorde vi med stor margin. Et fint marsjmerke fikk vi også.

Skolehage

Vi hadde skolehage like ved skolen Det var jo ikke alle som hadde hage og jord hjemme Men på skolen hadde vi hver vår lille jorde. Der sådde vi frø av gulrot, reddik, salat og sukkererter. Så var det luking - vanning - og oppbinding av tråder for å holde erteplantene oppreiste. Det måtte innsats til, og resultatet ble deretter.

Skolekjøkken

Skolekjøkken hadde vi i 3 etasje i den gamle bygningen på skoleplassen Vi kalte huset for «Rønna»

Frøken Nicolaisen var lærerinnen som visste hvordan maten skulle lages. Jeg har ennå boken vi fikk i husstell - den har vært til hjelp mang en gang Det var en nyttig ting å lage mat.

Siden vi hadde gris hjemme, spurte frøken Nicolaisen om jeg kunne ha med meg blod på skolen når grisen ble slaktet. Det gjorde jeg, og den dagen ble det blodpannekake.

Det var bare jentene som hadde skolekjøkken den gang, men før jul i 1944 innbød vi guttene til skole kjøkkenfest, og da laget jeg denne sangen og skrev den ned på skrivemaskin. Melodien var <<Ritsj, ratsj, fillebom, bom, bom».

Ritsj, ratsj, fillebom, bom, bom,
vil du være med så korn, kom, kom.
Nå feirer vi skolefest
med frøkna som hedersgjest
Vi er glad, at vi fikk ha vår fest i dag
og ber deg ta et tre ganger tre hurra.
Og Oddmund, Bolle og Pets og resten
sprekker snart av spenning nesten.
Gøyal blir nok denne festen
Hipp, hipp, hipp, hurra

Ritsj, ratsj, fillebom, bom, bom
vil du være med så korn, kom, kom.
Korn her skal du få en klem
som skal knuse hvert et lem
Vi er så glad, for alt det strevet dere ga
og ber deg ta, et tre ganger tre hurra
(reise oss opp)
Og nå vil vi oss alle heve, takk for maten,
takk for strevet, komiteen lenge leve -
hipp, hipp, hipp, hurral

Fred

Etter syv år på folkeskolen fra 1938 til 1945 ble det fred. Og fred var det beste vi visste! Da vi skulle ha avslutningsfest for foreldrene i juni, bare vel en måned etter tyskernes overgivelse, ba lærer Myklebost noen av jentene skrive ned minner fra våre skoleår. Vi var flere som «forfattet» et dikt på rim og skrev det ned på skrivemaskin. Jeg fikk æren av å lese det opp på festen, og jeg husker at jeg var veldig nervøs.

Nå har vi gått på skolen i syv gode år,
i kveld håper vi et godt vitnesbyrd vi får
Mange minner har vi fått
gjennom tida som er gått,
ved langballen og slåsskampen, og når guttene
kasta med den grønne-våte svampen.
Det likte ikke læreren, og sletts ikke lærerinna,
for da ble de begge litt sinna.

Geografi, historie og naturfag,
det hamra vi inn til så mang en dag
Morsomt var norsk og regning
Men ordentlig morsomt, det var tegning
Fysikk kunne vi jentene ikke fordra,
men guttene syntes det var tålig bra.

Men likevel det verste var,
når tyskeren skulle være kar.
I skuret der skulle «kjøkkenet» være.
Fra vårt vedskjul skulle de veden bære.
Vi ble ribbet for kort sagt alt,
på skolekjøkkenet der tok de både sukker og salt

På skolekjøkkenet, ja -
der var det vel bra.
Selv om krigen rundt oss raste,
så stekte vi og braste
Den takken skal frøken «Nicko») ha,
for henne «Hipp hurra».

Tenk at det alt er slutt,
nå skal vi skilles hver jente og gutt
Ikke mer i det klasseværelset være,
der vi strevde, og så mangt fikk lære.
Aldri skal vi høre lærer'n forklare,
nå får vi bare se på'n bare.
Så sier vi farvel til lærer'n vår
som ikke skal ha oss i flere år.

Takk til de gode lærerkreftene under mine skoleår. Uten læring har man ingen ballast, og kunnskap er lett å bære.

Minner fra skole- og krigsår på Mysen

Ved Turi Forsberg (f. Wang-Hansen)

Da krigen brøt ut, var jeg 5 år og bodde på Vandugjordet sammen med mor og far og en lillesøster. Vi hadde en trygg og god tilværelse da det den 9. april kom illevarslende rykter om at tyskerne hadde inntatt Norge, og at Høytorp fort antagelig ville bli bombet. Faren min ble mobilisert (i den grad det var noen mobilisering) og dro straks av sted til Greåkerr fort utenfor Sarpsborg. Den 10. april kom det en oppfordring om evakuering av kvinner og barn til tryggers steder på landsbygda.

Evakuering

Vår familie dro, sammen med flere naboer fra Vandugjordet, bl.a. familien Berger, til «Idunhytta», som lå ved Rødenessjøen. Antagelig ble vi fraktet med lastebil, og jeg kan huske at vi vasset i løs sne mellom de høye brøytekanterne! For en femåring virket de nok ekstra høye. Jeg gikk og bar på et liter spann med salt. De voksne hadde sørget for å få med seg det mest nødvendige av klær, tørrvarer og proviant. Vi visste jo ikke hvor lenge vi måtte bli der. Jeg er ikke sikker på hvor mange vi var der på hytta, kanskje en 12-15 personer med smått og stort. Vi barna hadde det fint i denne «storfamilien».

Etter et par-tre dager, antagelig 14. april, fikk vi beskjed om at vi kunne dra tilbake til Mysen. Høytorp fort hadde overgitt seg, og mennene, som hadde meldt seg til tjeneste, var blitt dimittert. Faren min var tilbake på jobb i banken. Dagene gikk sin vante gang, og årene med tyske soldater ble en vanlig del av gatebildet, og befolkningen måtte innrette seg etter regler og påbud av forskjellig slag. Man måtte ha rasjoneringskort for alle nødvendige produkter, som mat og klær. Og det ble utstedt «reisesonebevis» hvis man skulle forlate hjemstedet.

Skolegang

I 1942 fylte jeg 7 år, og det var spennende å begynne på skolen. En stor ting ved å begynne på skolen var jo å få skoleveske. Jeg husker godt at jeg fikk en rød skoleveske (akkurat lik en doku-

mentmappe). laget av papp. Den var jeg veldig stolt av. Jeg tror ikke at jeg hadde noen annen skoleveske i folkeskoleårene. Det var ikke noen «bruk og kast» mentalitet den gang.

Vi begynte i I. klasse med Anna Aarstad som lærerinne. Frøken Aarstad var et fenomen som lærerinne. Vi ante vel knapt at hun hadde et fornavn! Hun var trygg og omsorgsfull og satte oss inn i bokstavenes og tallenes verden. Vi fikk lekse første dagen; det var å skrive tre linjer med store A-er med rød blyant.

Vi fikk utlevert en blå/rød blyant, en grønn rutebok og et viskelær. Jeg har boken fremdeles og viser den til mine barnebarn.

Vi hadde frøken Aarstad i de tre første klassene, og det hersket som regel ro og orden. Vi marsjerte pent inn etter oppstilling ved inngangen i kjelleren ved siden av vaktmesterleiligheten. Vi var ca. 25 stk. i klassen, og guttene var i klart mindretall, bare seks stk. De satt ved vindusrekka.

Dagen begynte alltid med en salme, akkompagnert av frøken Aarstad på et knirkende gammelt orgel. Det hadde for øvrig en helt spesiell låt, som vi i dag nesten ikke kan tenke oss. Men jeg tror at det var et slikt orgel i alle klasserommene.

Undervisningen gikk sin gang. Jentene hadde håndarbeid, mens guttene hadde sløyd. Da hadde vi håndarbeid tre uker i strekk, og så ferdig med det. Det var jo greit. Håndarbeidslærerinnen het, så vidt jeg husker, frøken Frøyset og var fra Eidsberg.

Skolekjøkken og skolehage

Vi hadde skolekjøkken i 3. etasje i den gamle skolebygningen i hjørnet av skolegården, der realskolen holdt til. Lærerinnen vår var frøken Ladehoug, og vi lærte praktisk husholdning i en tid da råstoffene kunne være nokså mangelfulle. Denne lærdommen har jeg nytte av fortsatt. Vi hadde også skolehage i noen år. På jordet nedenfor skolebygningen, ved siden av kirkegården. Den ga oss plikter med å passe på vanning og lusing hele sommeren, for å få godt utbytte av blomster og grønnsaker om høsten. Vi

skulle lære «å arbeide for «føa».

Tran!

Et minne som også står for meg , er a vi hver dag fikk tran - tran fra en flaske som ble oppbevart i vinduskarmen og ble god og varm! Ned skulle den, åkke soml

Noe som jeg imidlertid husker med stor glede var «svenskesuppen» som vi fikk gjennom Røde Kors. Det var ertesuppe, betasuppe eller havresuppe Vi hadde med oss blikkboks og skje Suppen smakte utrolig godt og var et tilskudd til en ellers mager kost.

Kontakt med tyskere

Vårt nærmeste bekjentskap med tyskere var at de hadde tatt uværskuret vårt på gårdsplassen til feltkjøkken. Dette begrenset antagelig vårt uteområde i frikvarterene, men jeg kan ikke huske at tyske soldater utgjorde noen direkte trussel for oss, hverken i skolegården eller andre steder.

Storskolen

Etter tre år med frøken Aarstad gikk vi over i storskolen, med Theodor Myklebost som lærer. Han gikk for å være veldig streng, så det var nok med skrekkblandet fryd at vi ble «store».

Myklebost ·ar en rettferdig og dyktig lærer, som vi hadde stor respekt for.

Han var også kirkesanger, så vi lærte å synge i kor bl.a. i kirken ved spesielle anledninger. På denne tiden var jo krigen slutt og alt fungerte helt normalt igjen.

Krigsminner

En li'en hendelse, som var spesielt bitter for faren min, var da radioen vår skulle innleveres til tyskerne. Han hadde med stolthet fått kjøpt seg en «Huldra» radio, og nå stod den innpakket på sykkelen til moren min, på vei til ødeleggelsen Den endte nok i lasterommet på en båt ved navn «Knutelsson», og det var det. Det jeg kan huske av dramatiske hendelser i krigsårene var bl.a. den store bombe-

eksplosjonen ved

Mysen skole, 7. klasse, sommeren 1949

1. rekke fra v. Erik Hafstad, Jon Egil My/ire, Kay Willy Skaug, Aksel Henrik Eggen, Per Biltvedt, Oddbjørn Granli.

2. rekke fra v. Turi Wangg-Hansen. Birgit Grefslie , Eva Haugsvær, Bjørg Øiestad, Liv Kjølstad, Edle Gundersen, Kari Vestreng, Aase Biltvedt.

3. rekke fra v. Grete Larsen, Mary Ann Flataker, Berit Nilsen (Parken), Brit Sandberg, Kari Linnerud, Astrid Lunde, Irene Iversen, Aud Hegge Hansen, Marit Bamsrud. I midten bak: Lærer Theodor Myklebusyt

Filipstad brygge i Oslo i desember 1942. Det gjorde et sterkt inntrykk på en liten jente å stå i vinduet hjemme og se en flammerød natthimmel.

Noe som hendte i de nære omgivelsene på Mysen var sabotasjeaksjonen mot jernbanelinjer og broer i hele Østfold i mars 1945. Da ble vi vekket og satt fullt påkledd i fyrrommet i kjelleren, med ferdigpakkede ryggsekker, i tilfelle av at det ble nødvendig å dra av gårde. Man ventet da en mulig alliert invasjon, da man trodde at krigen snart måtte være slutt. Men det var altså norsk sabotasje mot tyskerne.

Fred!

Men så, endelig, i mai måned, kom den etterlengtede freden. Den 7. mai var en strålende vårdag, og vi holdt på i haven med å sette poteter. Det meste av plenen var jo gjort om til potetåker. Vi hadde dessuten to griser, høner og mange kaniner under hele krigen, så vi led ingen nød. Nå var det på tide å få potetene i jorden, men så kom en av naboene, Olaf Bøhn, opp til oss og ba foreldrene mine om å komme ned for å høre de siste nyhetene. Han hadde hatt radioen godt gjemt under hele krigen. Nå kom de første meldingene om at Tyskland hadde kapitulert. Olaf Bøhn fant frem det norske flagget som hadde ligget trygt forvart i fem lange år. Flaggstangen var for lengst tatt ned, derfor ble det store norske flagget hengt ut fra verandaen i 2. etasje. Det var en andektig stemning blant alle dem som var samlet der på terrassen. Muligens litt avventende, man torde ikke slippe gleden løs for fullt. Noen offisiell erklæring var ennå ikke kommet.

For en glede!

Vi barna lot også «matauken» være og gikk oss en tur for å plukke de første vårblostmene i bakkene bak Vandug gård. Så hørte vi plutselig at kirkeklokkene begynte å kime, og vi løp hjemover så fort vi kunne. Da møtte vi naboen, Ragnhild Jansen, som hadde hatt mannen sin på sjøen under hele krigen. Gledestårene rant nedover kinnene hennes, og hun ropte «Nå er det FRED unger»

Barnetog

Vi sluttet oss til de voksne nede hos Bøhn, og vi begynte å forstå det som hadde skjedd. Litt senere på ettermiddagen ble det arrangert et spontant barnetog på Vandugjordet. Små norske flagg ble funnet frem, og vi samlet oss utenfor skolebestyrer Kvåles hjem, som lå nedenfor låven på Vanduggården. Da kvelden kom, husker jeg at jeg satt i kjøkkenvinduet hjemme på «Maivang» og tenkte: «Nå er det fred, da må vel dagene våre bli helt annerledes». Jeg kunne jo ikke huske stort annet enn krigsårene.

Fangemarsj ble gledesmarsj!

For meg vil det alltid være den 7. mai som står som frigjøringsdagen, selv om den offisielle fredsdagen aldri så mye er den 8. mai 1945. Den 9. mai står også festet i min bevissthet. Det var i 1944 blitt opprettet en tysk fangeleir ved Momarken travbane. Her satt flere hundre nordmenn som krigsfanger. Nå ble selvfølgelig leiren åpnet, og det ble ordnet med jernbanetransport for fangenes hjemreise. De frigitte fangene marsjerte i samlet tropp ned Vandugbakken til Mysen jernbanestasjon. Forrest i dette toget gikk en mengde barn og voksne, for å delta i denne «gledesmarsjen». Dette er noen betraktninger fra en ti år gammel jente om en fem år lang periode, som startet en kald, snerik vinterdag i 1940, og som endte en strålende varm vårdag 1945.

Turid Forsberg (f. Wang-Hansen)

Turid med sin røde skoleveske av papp - brukt i sju år! Bildet er fra 1. skoledag i august 1942.

Litt flere minner fra Mysen skole Ved Else-Brit og Knut Thorsen

I krigsårene 1940-1943 var vi elever ved Mysen barneskole. Lærerne våre var kasseforstander Theodor Myklebost, gymlærer Arnt Dahl og hustellærerinne Ragna Nicolaisen. Klassebildet vårt fra 4. klasse viser at det var 9 jenter og 8 gutter i klassen. I avgangsklassen var det bare 7 jenter og 5 gutter igjen.

Krigsvintrene var veldig kalde, og vi husker at vi sto utenfor skoleporten og ropte på vaktmester Anton: «Anton, lukk opp døra, for vi fryser så på øra!» Daglig fikk vi lunken tran som sto i klasserommet. Skrekkelig vondt!

Inneklima var et fremmedord. Varmt ved ovnen og kaldt og trekkfullt ved vinduene. Utstyr var det dårlig med. Blyanter og pennesplitter måtte brukes helt ut. Blyantstumpen måtte vises læreren før vi fikk ny blyant

Skolekjøkken hadde vi i leiligheten til frøken Nicolaisen. Matlaging ble det dårlig med på grunn av rasjonering og vanskeligheter med å skaffe råstoffer. En av rettene som jeg husker at vi laget var sildesodd. Den var uspiselig! Jeg fikk i oppgave å vaske strømpene til

Mysen skole, 4. klasse 1940

- 1. rekke fro. v. Knut Svinndo.l. Rogno.r Aas, Rolf Smådonl. Knut Thorsen, Sven Eriksen.*
- 2. rekke fro. v.: Solveig Berg, Mory Pettersen, Else-Brit Vestreng, ? Steen, Kari Lorsen.*
- 3.rekke fro. v. Kirsten Smaodohl. Synnøve Vister, Evo Lorsen,, Anne Lise Haug .*
- 4. rekke fro. v.: ? Steen, Juul Petter Grefslie, Hons Mortinsen, lærer Myklebost.*

Mysen skole, 7. klasse I 1943

1. rekke fra v.: Mary Pettersen, Eva Larsen, Synnøve Vister, Anne Lise Haug, Kirsten Smaadan, Else-Brit Vestreng, Kari Larsen.

2. rekke fra v . Rolf Smaadahl, Hans Martinsen. lærer Myklebost. Knut Thorsen, Juul Petter Grefslie, Knut Svinndal.

frøken, og det gjorde jeg sikkert veldig bra, for jeg fikk S i husstell.

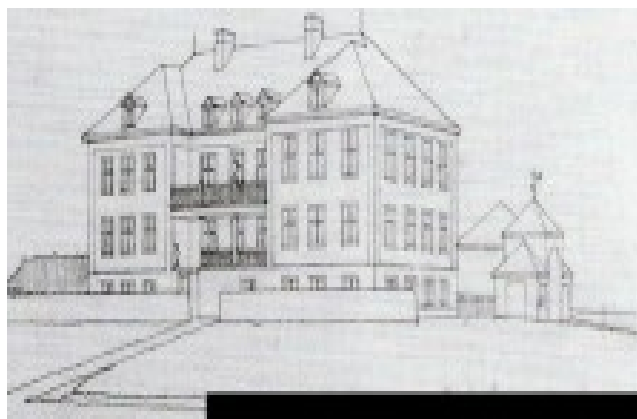
Klengenavn på guttene var in på den tiden. Fra vår klasse husker vi Timmi, Gryniver, Bissen og Noten (meg Knut).

(Red. merk: Ikke så vanlig vel - at gamle klassekamerater holder sammen for resten av livet - slik som Else-Brit og Noten!)

Redaksjonen tillater seg å sakse et avsnitt fra Hans Wålers Mysenleksikon, der han skriver om undervisningsproblemer under krigen

Under krigsårene ble det mange forstyrrelser i undervisningen med ekstra vår- og innhøstningsferier, med brenselsferier og møteforbud på grunn av difteri og munn- og klovsyke. Ja, det var til og med snakk om lauvferie. Før Mysen herredsting den 18. august 1941 avsluttet sitt møte, sa ordføreren at han hadde under overveielse å henstille til skolestyret om at de største klassene i folkeskolen måtte få en ekstra uke fri for å hjelpe til med å lauve. Dette var billig og god mineralnæring for dyra!

Folkenborg skole

Hegginkomplekset med Folkenborg skole til venstre. Tegnet av arkitekt Sigurd Bentsen i 1923

Kort historikk fra Eidsberg bygdehistorie. Folkenborg skole tilhørte Mysen ytre krets som ble utskilt fra Mysenfjordingen i 1908. Ytre krets holdt først til i leide lokaler i Frelsesarmeens hus «Gimle» og senere til dels i et klasserom i den gamle Mysens skolen. På begynnelsen av 1920-årene vedtok herredstyret å bygge eget skolehus for kretsen. Det ble to avstemninger over

beliggenheten, og Søndre Mysen vant over Karlstrup. Skolen ble bygget og tatt i bruk i 1927 under navnet Folkenborg. Navnet «Homsa» var også foreslått etter det gamle navnet på Mysenelva. (I dag er vi vel glade for navnet som ble valgt!). Skolen ble et praktbygg ved siden av kommunelokalet på Hegg. Skolen fikk fire klasserom, lærerværelse og leiligheter for lærerne.. Barnetallet økte og kretsen ble 7-delt i 1922.

Minner fra Folkenborg skole i krigsårene ved Erling Mustorp

Jeg er født i 1931 og begynte på Folkenborg skole i august i 1938. Det var 19 elever i klassen, 7 gutter og 12 jenter. Min lærerinne var Anna Oustad som vi hadde de tre første årene. Hun var en meget flink lærerinne og godt likt av elevene, behandlet alle likt. Vi hadde fem timer skole tre dager i uka de tre første årene. Siden hadde vi seks timer tre dager i uka de fire siste årene, og da hadde vi lærer Oddmund Ødegård. Anna Oustad var lærerinnenens representant i skolestyret, var lærer tre dager i uka på Folkenborg skole og tre dager på Skaltorp skole. Hun var ugift. Jeg har inntrykk av at det var få lærerinner som var gift den gangen, kanskje hadde guttene for stor respekt for dem. Jeg

husker ordfører Volden sa en gang at for en bondegutt å bli gift med ei lærerinne var like mye verdt som fjorten melkekuer. Frøken Oustad hadde bil, en Opel Kadett, som hun kjørte med til Skaltorp skole. Da krigen kom i 1940, var det ikke bensin å få kjøpt, og da brukte hun sykkel. Hun hadde leilighet i annen etasje på skolen. Lærer Ødegård, som var gift med Margit Berger fra Hærland og hadde tvillinger, gutt og jente, bodde i den andre leiligheten, og frøken Bertha Sønstegaard bodde i den tredje leiligheten, alle i annen etasje. Den fjerde læreren ved Folkenborg skole het Olav Fure, han er gift med ei lærerinne ved Mysen skole, Hilda, og hadde ingen barn. De

hadde bil og eget hus på Høytorpjordet. Fure var en meget flink og vel ansett lærer, han kunne gi enkelte elever ekstraundervisning etter skoletid. Han ble midt under en time arrestert av tyske soldater og noen nazister, og satt inne en stund for han slapp ut igjen. Det var ingen av de fire lærerne som var nazister, bare gode nordmenn. Min lærer, Ødegård, var en snill og sosial mann. Han var den eneste av lærerne som røykte pipe. Han er en ivrig hjemmefrontmann og var formann i Milorg. I en av krigens siste dager besvimte han midt i en skoletime. Han var sikkert overanstrengt av for lite søvn og mye å tenke på. Han ble sykmeldt, og vi fikk ny lærerinne, Inger Ellingsen, som vi hadde ut skoleåret. Hun var nyutdannet og en meget flink lærer. Midt i timen kunne vi ha gymnastikk mellom pulttrekkene, noe som var helt nytt for oss. Frøken Ellingsen hadde mistet sin far i fangenskap i Sachsenhausen, og hadde virkelig fått føle hva krigen innebar. Ødegård var flink til å tegne og likte å lære det bort.

Bertha Sønstegaard var den fjerde læreren på skolen. Hun var frøken og bar tittelen med rette. Hun var temperamentsfull og var den eneste som hadde bjerkeris på tavla. Blant elevene ble hun bare kalt Bertha. Når det var spisebrikvarter,

kunne hun gå og se på skolematten til elevene, og smakte gjerne på ei skive ellet to.

Skolen og dens innredning

Folkenborg skole ble bygget i 1926 og var en ny og moderne skole. I kjelleren var det vaktmesterbolig og sløydsal. Sløydsalen ble gjort om til bomberom under krigen, og det ble satt sandkasser foran vinduene. I første etasje var det fire klasserom og et lærerværelse som også ble brukt til bibliotek. Alle klasserommene var like, og det var tre rekker med enmannspulter. Av inventar var det et kateter med en stol bak. På hjørnet på kateteret stod det en blyantspisser, og vi måtte spørre læreren først, før vi fikk bruke den. Til høyre for tavla hang alle verdenskartene som vi kunne trekke ned som ei rullegardin. Her ble vi kalt frem til tavla for å vise hvor byer og land var.

På pulten var det plass til blekkhus og pennal med et lite rom under pultplata til skolebøker. Bak kateteret var tavla med pekestokken og svampen til å pusse av tavla med. Ellers var det skap til oppbevaring av blekkhus når de ikke var i bruk, samt skrivebøker og kladdebøker. Alle skolebøkene måtte vi

Folkenborg skole, 3. klasse 1939

1. rekke fra v, Hilda Brandsrud, Anna Kråkstad, Mathilde Haug, Marit Sletten, Else Lie, Randi Diskerud
2. rekke fra v. Lærerinne Anna Aostad, Helen Rånås, Randi Haug?, Elsa Homstvedt, Eva Våge, Gerd Lund
3. rekke fra v. Johannes Skjærvengen, Henry Bråten, Odd Pettersen, Erling Mustorp, Johan Ås, Knut Kolstad, Ivar Johansen

kjøpe selv, skrivebøker var gratis. Vi fikk tran på skolen, den stod også i skapet. Da krigen kom i 1940 ble det hengt bilde av Quisling over kateteret, det var påbud fra tyskerne og nazistene. Da krigen var slutt, ble bildet tatt ned og brent, og bildet av Kong Haakon kom opp på veggen. Alle vinduene hadde blendingsgardiner som vi måtte dra ned når det var mørkt ute.

Dagligliv på skolen

Når vi ble hørt i lekser, måtte vi stå ved pulten, og når vi hadde og salmevers, ble alle hørt. Skulle vi på do måtte vi spørre om å få gå ut. I klassen var det en som var ordensmann, den jobben gikk på omgang og bestod i å væte svampen og pusse tavla, ta frem blekkhusene og åpne og lukke vinduene for lufting. Hvis det ble slått i stykker ei glassrute, måtte alle være med å betale noen øre hver, og vaktmesteren satte den inn. Jeg kan aldri huske at vi hadde noen øvelse i hvordan vi skulle forholde oss i tilfelle det hadde blitt bruk for bomberommet i kjelleren.

Hele skolen ble varmet opp med ved, det var satt inn en stor Ulefoss 60 centimeters ovn i alle rommene.

Vaktmesteren bar inn all veden for dagen og fyrte opp så det var godt og varmt når vi kom om morgenen. Etterpå var det læreren som holdt fyr i ovnen.

Det var veldig kalde vintre under krigen, det kunne være opptil 30 minusgrader. Når vi kom på skolen, var støvlene helt stivfrosne hos dem som hadde lengst skolevei. De tok av seg støvlene og satte dem til tining under ovnen. Jeg kan huske at det var to gutter som hadde ekstra lang skolevei. De gikk fra Søndre Garseg, over elva ved Elsnes, og når de kom til Mustorp, stoppa de der, var inne og varmet seg før de gikk videre. Det var bare det ene året de gikk på Folkenborg skole.

En vanlig skoledag

Læreren åpnet skoledagen med å lese et stykke fra andaktsboken, så sang vi et salmevers. I første time hadde vi kristendomskunnskap med bibelhistorie og Martin Luthers katekismus. I andre time var det regning. Ole Johansens regnebok. I tredje time, skriving med gjenfortelling og

skjønnskrift som gikk ut på å skrive oppå ferdigtrykte bokstaver og siden skrive maken. I fjerde time hadde vi historie, fysikk og kjemi. Noen ganger leste læreren høyt for oss, det kunne være fra Laila, Frøken Detektiv, God dag mann, økseskaft m.m. Hver tredje time begynte med en sang fra Mads Bergs sangbok. På den måten kunne vi alle sangene i sangboka. I første time hadde vi alltid et salmevers som vi måtte kunne utenat.

Av sanger som vi avsluttet dagen med, kan jeg nevne «Så ta da mine hender», «Dype stille, sterke milde» og «Alltid freidig når du går». I siste time slo vi ball eller kasta håndball. Fotball var forbudt, for da sparka vi i stykker støvlene våre, og skotøy var det vanskelig å få kjøpt. Læreren var alltid dommer.

Sløyd / håndarbeid

I fjerde klasse fikk guttene sløyd på sløydsalen i kjelleren, og jentene hadde håndarbeid i klasserommet. Lærerinna var underviser i håndarbeid og læreren i tresløyd. På sløyden laget vi tre forskjellige spekefjølere, skokasse, skammel, balltre, økseskaft og stol. Vi malte sakene våre med rød beis, maling var det umulig å få tak i. Beisen måtte vi betale selv. Materialene vi fikk var tre cm tykke, så det var veldig mye arbeid å få høvlet dem ned til en cm tykkelse. Det var ikke mye verktøy på sløydsalen, vi hadde en høvel hver, men annet verktøy var det lite av - så vi måtte vente på hverandre når vi skulle bruke det.

Svenskesuppe og helsestell

De to siste årene på skolen fikk vi svenskesuppe, det var tre slag: Ertesuppe, betasuppe og havresuppe. Havresuppa var kokt på vann og tørrmelk, betasuppa på brune bonner. Betasuppa var best. Det var kona til vaktmesteren, Klara Kolstad og Margit Haugen som kokte suppene. Vi hadde en aluminiumsboks i en tøypose, og det var satt inn en håndvask i klasserommet så vi kunne vaske matboksene våre etter måltidet. Vi fikk også Møllers tran på skolen, en skje hver, og alle måtte ha. Hadde vi glemt skje, måtte vi

gape opp, og så helte læreren tranen ned i munnen. Det var en gutt i klassen som var veldig tynn og som hadde glemt skjea si «Tar du resten på flaska», sa læreren. «Ja», sa gutten og læreren tømte resten i halsen hans. Flaska hadde stått i vinduet og var ganske god og varm. Vi andre i klassen trodde det var en spøk og begynte å le, vanligvis sto flaska i skapet. En gang i året fikk vi besøk av helsesøster og doktor Dagfinn Haugen som var lege på Høgli tuberkulosehjem. Da ble vi veid og målt og tok pirquetprøve.

Krig og skole

Da krigen kom, tok tyskerne skolen vår, og det gikk en stund før vi fikk den tilbake. En dag kom lærerne Ødegård og Fure hjem til oss på Mustorp for å spørre om de kunne få bruke «salen» som klasserom. Far sa ja med det samme, og dagen etter hentet gårdsgutten skolepultene med høyslaen. Dagen etter ringte læreren og fortalte at tyskerne hadde reist i løpet av natta og at skolen var ledig igjen.

Det jeg husker best fra den første skoledagen etter at tyskerne var reist, var at det var satt sandkasser foran vinduene i kjelleren. Over kateteret i klasserommet var det hengt opp bilde av Quisling.

Tyskerne tok skolen vår uten forvarsel flere ganger under krigen. Vi kunne møte opp på skolen om, morgenen og måtte bare gå igjen fordi den var okkupert. De kunne ha skolen opp til en måned om gangen.

Det var særlig de to siste årene av krigen at tyskerne tok skolen flest ganger. Høsten 1944 hadde vi skolestue i herredstyresalen på Folkenborg en stund. Vi hadde tre timer annenhver dag tre dager i uka, på den måten fikk alle elevene litt skole hver uke. Skolepultene var da kjørt til Folkenborg museum. I min klasse var det ingen som hadde foreldre som var nazister. I de andre klassene var det noen få nazivennlige foreldre.

Aktiviteter utenom skolearbeid

På skolen hadde vi et barneblad som het «Magne», som vi elevene kunne abonnere på. Av skoleturer som jeg kan huske var en tur til Soria Moria i Trømborgfjella i annen klasse. En

sparketur gikk til Lundebyvannet til Fures hytte. Vi gikk på skøyter på isen og spiste matpakkene våre.

Vi hadde ett skirenn i hopp og utfor på Randem i annen klasse i 1940. Alle fikk premie - en kopp i bakelitt. Under krigen var det ingen skoleskirenn. Når vi var på skoletur hadde vi med oss vaffel som var laget av havremel. Den siste skoleturen vi hadde var sykkelstur til Lundebyvannet, som avslutning for sjuende klasse, da var freden kommet

17. mai

Min første 17. mai på skolen var i 1939. da samlet vi oss på Folkenborg skole hvor vi derfra gikk i lag til Mysen skole for å høre på dagens tale til skolebarna. Den ble holdt av Johannes Rånås som var bestyrer på Mysen skole. Det er han som har skrevet Eidsbergsangen. Siden gikk vi i tog sammen med Mysen skole rundt i Mysen til kirken, med musikkorps i spissen. Etterpå gikk vi til hver vår egen skole der vi fikk gratis utdelt hver vår lille brusflaske og to wienerbrød. Den største æren en elev kunne få, var å gå først i 17. mai-toget og bære det store norske flagget. Det var som regel en av de kraftigste guttene i 7. klasse som fikk den æren.

I de fem årene under krigen fikk vi ikke feiret 17. mai. Derimot ble 17. mai i 1945 feiret uten ende. Det gikk borgertog til Folkenborg museum, og det ble det lengste toget noen gang. Det strakk seg fra Smebybakken til Folkenborg. Alle lag og foreninger, unge og gamle, var med og gikk. Hjemmefronten var også med, de var kommet frem fra skjulestedene sine. De bar nå uniform med et hvitt bånd på armen, og alle hadde våpen. Vi visste jo ikke hvem som var med i hjemmefronten under krigen, men plutselig stod vi ansikt til ansikt med folk som hadde vært med.

På talerstolen sto nå den gamle ordføreren Karl Hersleth som ønsket oss alle velkommen til et fritt Norge med trampeklapp og hurrarop. Det ar hornmusikk og sang av Mysen Mannskor, Mysen Damekor, Metodistkirkens Sangkor, Hærland Sangforening o Hebron Sangkor. Alle korene an nå gamle nasjonalsanger som hadde vært forbudt under krigen.

Potetplukking

Alle skolene på landet hadde 14 dagers potetferie om høsten. For å plukke poteter som er et meget viktig kosttilskudd under krigen. Far var nok den største produsenten i bygda den gang med 70 mål potetåker om ble plukket for hånd, mange andre hadde 20-30 mål.

Far hadde en avtale med lærerne Ødegård og Fure på Folkenborg skole, de hadde med seg klassene sine hver dag og holdt orden på ungene på jordet Vanligvis ble det brukt to hester til å dra potetopptageren, men nå måtte vi bruke en ekstra hest foran, som lærer Fure kjørte. Det ble et slit for hestene, for det ble ingen hvile. En dag hadde mor 52 til middag, til vanlig var det 35-40. Den dagen hadde mor fløyelsgrøt som var meget populært. En av guttene spurte om å få den fjerde tallerkenen, men det sa mor nei til. Hun var redd for at han skulle forspise seg. Alle fikk middag hver dag, men skulle ha med seg brødmat. På Mustorp fikk de også brødmat, matpakka fikk de ta med seg hjem Det var populært, for det var lite mat for dem som ikke kom fra gårder. Mor måtte smøre all maten, for det var lite med smør og pålegg, også for oss som bodde på gård. Men brød fikk de, så mye de ville ha. Av pålegg var det hvitost med karve, innkok som så ut som prim, og syltetøy som det ikke var sukker i, for det var ikke å få kjøpt. Mor brukte et kunstig søtningsstoff i stedet.

En gang kom alle de ansatte på Mørstad snekkerfabrikk, de var utkommandert på potetplukking. Lønna var kr 4 for barn og kr 5 for voksne. For mange tror jeg maten de fikk var det viktigste. Mange ville ikke ha penger, men poteter i stedet, for nesten alle hadde en gris. Barna måtte også hjelpe til med å skaffe mat. Høydepunktet på dagen var middagshvilen, da fikk alle spise så mye epler de ville, hoppe i høyet

og grave tunneler og ha litt moro .Etter innhøstingen fikk alle skolebarna gratis kinobillett av kommunen som takk for hjelpen. I 1943 så vi Tørres Snørtevoll og i 1944 Gjest Bårdsen.

Folkenborg skole under 2. verdenskrig

Fire klassevenninner har hatt "mimretime"

Folkenborg skole øst.

Her i østveggen på skolen slo lynet ned sommeren 1941. Skrekkslagne unger løp ut, mens ilden svidde veggen rundt vinduene til høyre på bildet. Akk og gru, så redde vi var! Foto: Eva Tveter

Følgende minner om Folkenborg skole fra krigsårene 1941-45 er nedskrevet av Eva Sperstad Tveter etter samtaler med Astrid Frøyset, Else Revling Holm og Åse Solberg Eduardsen. Tenk så heldige vi var, vi gamle elever på Folkenborg skole som fikk ha hele vår 7-årige skolegang i en av Eidsbergs vakreste bygninger. Ennå i dag, 60 år etter at vi forlot folkeskolen, kaster vi skråblikk opp på det gule, statelige skolehuset når vi passerer. Og vi takker «salig Bentsen» fordi han tegnet det akkurat slik. I all hovedsak er det gode minner vi bærer med oss fra skolen og lærerne våre, selv om krigen preget mesteparten av våre barneskoleår. Vi føler oss privilegerte som fikk lov til å ga på Folkenborg skole.

Minner fra småskolen

Da vi startet i første klasse i 1941, var vi inne i krigens andre år, og selv om vi var små, visste vi godt at mye farlig kunne skje. Det så vi straks på sandkassene foran alle kjellervinduene og av bildet av Quisling som hang over dørene i klasserommene. Anna Oustad, eller frøken

Oustad, som vi kalte henne, møtte 22 forventningsfulle elever i skoleporten, smilende og med vennlig myndighet. Hun stilte oss opp på to rekker, og disse plassene beholdt vi gjennom 7 år.

Allerede andre skoledag kom helsesøster Margit for å måle og veie oss. Matmangelen hadde begynt å gjære seg gjeldende, så noen av oss ble protokollførte som undervektige. Da ble der reprise på vekta etter noen måneder.

Frk. Oustad var en sangglad dame med forkjærlighet for Margrethe Munthes barnesanger.« Nei.nei, gutt,dette må bli slutt>> og andre oppdragende sanger var blant favorittene. Å oppføre seg pent og ordenlig var en dyd. Det var både frøken og våre foreldre enige om.

Vi gikk straks i gang med å lære bokstavene, først de store og så de små. Skrev vi pent i boka, fikk vi en rød og blå R med stjerne nederst til høyre. Fem stjerner ble til en solstjernestråle og var vi riktig flinke, fikk vi en gullstjerne på bakerste side da boka var utskrevet. Målet den gang (som nå) ·ar at elevene skulle lære å lese i første klasse. Den blå ABC-boka vår (med en hane på

omslaget) holdt på datidens kjønnsrollemønster «Mor syr, mens far leser avisen»

Knapphet på klær og sko

Frk. Oustad var rak i ryggen, litt ferm, og nett og pen i tøyet. Om vinteren hadde hun nesten alltid på seg sin høstfargede lusekofte over kjolen. Det å skaffe oss elevene presentable skoleklær kunne være litt av et problem for mange foreldre under krigen. Langbukser var ennå ikke på moten, så jentene gikk nesten alltid i kjoler. For å spare kjolene for slitasje, sydde mødrene våre ermeforkler i mønstret blåttøy. Strømpebukser hørte også framtida til, så på vinteren brukte vi hjemmestrikkede strømper som klødde svært, særlig når de var nyvaskede. Strømpene ble holdt oppe av hvite tøyiliv med lange strikker, og var underbuksene i korteste laget, ble det kaldt ovenfor strømpekantene. Vi må heller ikke glemme de store hårslyfene som kronte vårt rett avklippede hår med sideskill.

Gut ene hadde det litt mer bekvemt med lange underbukser av bomull under sportsstrømper og eplenikkers. Heller ikke stovletter var oppfunnet ennå. Om vinteren gikk vi med beksømstøvler med skospar som klakket og laget små runde fordypninger i golvet. Sommerstid hadde vi ofte tresko som kunne ha «overlær» av papir eller fiskeskinn.

I løpet av de fem lange krigsårene ble det stadig vanskeligere å holde oss skolebarn med pent tøy. De fleste gikk med omsyde kåper, jakker og annet yttertoy. Kanskje var det bestefars gamle frakk som åpenbarte seg som ny skidress med røde, lysende ermer. Det kunne irritere tyskerne som trodde det var en provokasjon fra norske jøssinger. De samme gjaldt våre røde toppluer. Ære, være den som eide en gammel førkrigsransel! (Det het ikke skolesekk på den tid) Det flotteste var å arve en ransel med lokk av selskinn, men mange måtte ta til takke med ransel eller veske av papp eller vevet papir.

Folkenborg skole. 2. klasse 1941/42

1. rekke fra v. Åse Linnerud, Reidun Andersen, Reidun Svendsen, Bjørg Lunder, Ellen Berte Haugen, Else Marie Frøyset, Liv Linnerud
2. rekke fra v. Tore Grinna, Liv Othilie Øyen, Mari Ooline Smerkerud, Jorun Barkerud, Hanne Gundersen, Knut Frøyset
3. rekke fra v. Arne Larsen, Gunnar Knarvik, Herman Berg, Ivar Muskaug, Arne Lie, Odd Wister, Tor Rakstad. Lærerinne Bertha Sønstegaard

En skremmende opplevelse

Da vi gikk i andre klasse, ble det en dag et skremmende kraftig tordenvær. Frøken Oustad underviste fra kateteret da et flammende lyn lyste opp hele klasserommet, umiddelbart etterfulgt av et dundrende tordenskrall som skremte elevene i samlet flokk mellom og over pulttrekkene, ut i korridoren og så videre ut i friluft. Vår ellers så sindige frøken løp sammen med elevene, og utenfor støtte vi på de andre klassene med lærer Ødegård og frøken Sønstegaard. Lærer Fure var den eneste som hadde bevart roen og stagget klassen fra å løpe ut. Denne hendelsen var årsak til at mange av oss hadde angst or lyn og torden i mange år fremover Dette var ikke så underlig da vi oppdaget at lynet faktisk hadde slått ned i veggen i Oustads klasserom. Der var østveggen brunsvidd etterpå

Frøken Oustad var en god lærer Vi følte at hun var glad i oss og at hun gjerne ville at vi skulle bli flinke og kunnskapsrike elever Det vi ikke visste da, var at hun også var en høyt respektert lærer blant sine kolleger, og at hun var en viktig person i lærernes motstandsbevegelse.

Vi rykker opp i fjerde klasse

Etter tre krigsår hos frøken Oustad ble Olav Fure vår lærer for fire år frem i tid. Han var en høy, litt aristokratisk mann med en smule lutende gange, ofte i sine egne tanker på vei mellom Folkenborg skole og sin bolig på Høytorpjordet. Siden han var født i Stryn i Nordfjord la han aldri bort sin vestlandske talemåte med sine lett lespende s'er. Han refererte ofte til «Heime i Stryn», men vi forstod godt hva han sa fordi han alltid snakket høyt og tydelig. Lærernes kleskode under og etter krigen var oftest grå lagerfrakk. Slik også med Fure. Under den hadde han nikkere og rutete sportsstrømper om vinteren. I hukommelsen kan vi mane frem minnet om læreren vår som rygger bakover med ansiktet vendt mot tavla, stopper hårfint akkurat på kanten av podiet og balanserer på tåpissene med oppadstrebende skotupper - alt mens han kontrollerer hva han nettopp skrev.

Klassens 22 elever ble fordelt på to gutterekker og to og en halv jenterekke. Morgenritualet var det samme hver dag, Høflig hilsing i stående

stilling ved pulten når Fure kom inn av dora, etterfulgt av kort morgenandakt, unison salmesang og «Fadervår» ved ordensmannen (noe vi var etter tur).

Fure som lærer og oppdrager

Første time var alltid kristendom, og der ble vi øvet i utenatføring. De ti bud med forklaringer, trosartiklene og salmevers måtte vi kunne på rams. Annen time var viet regning - vi sa ikke matematikk, den gang. Det var forbeholdt vanskelige regnestykker med x og y. Addisjon og subtraksjon hadde vi lært hos frøken. Hos Fure ble vi straks drillet i den lille multiplikasjonstabellen. Da brukte han en metode som han kalte «Travkjøring» Vi sto oppstilt ved pultene og fikk i fykende fart servert gangestykker som krevde hurtig svar med en gang Fure pekte på oss med pekestokken.

En liten historie om den selvsamme pekestokk. En gang ble Fure sint, og det var ikke ofte. Han slo stokken så hardt i kateteret at den brakk. Et forskrekket gisp hos elevene ble etterfulgt av Fures rungende latter over egen dumhet. Etterpå gikk han ned i sløydsalen og laget seg en ny pekestokk!

Regning var en av Fures kjepphester, og vi hadde ofte regneprøver med enkle addisjons- og subtraksjonsstykker øverst på arket, og vanskeligere «lesestykker» nederst. Etter hvert lærte vi også litt geometri og brøkgregning med nye ord som «pi» og «minste felles multiplum». Så viktig syntes Fure regning var, at han også ga oss regnestykker i feriene.

I tredje time var det norsk på timeplanen Vi var kan hende ikke klar over det på den tid, men Fure var uten tvil en svært god norsklærer som drillet oss i grammatikk og setningsanalyse, noe som kom oss til god nytte ved senere læring av fremmedspråk. Det hendte at Fure tok litt av både tegnetimene og kroppsøvingstimene til grammatikkøvelser. Ikke alltid så populært blant oss elever, men nyttig siden i livet.

Resten av dagen fikk vi undervisning i naturfag, geografi og historie. Foran tavla hang flere rekker med Norges- og verdenskart, og vi ble riktig flinke til å peke ut byer, elver, fjell og innsjøer. Engelskundervisning hadde vi dessverre ikke, der misunte vi Mysenelevne. Og selv en så stor

Folkenborg skole, 7.klasse 1950

1. rekke fra v.: Astrid Løken, Solveig Nergård, Berit Oppegård, Åshild Hansen, Randi Heen, Else Knoll, Gerd Muskaug, Mary Bråthen, Odd/aug Østenby, Kari Skje/stad
2. rekke fra v.: Willy Bruserud, Alf Hovland, Thor Isetorp, Hans Krugerud, Ole Gunnar Solberg, Manne Grinna, Olav Fure, Tor Jahren, Dagfinn Mustorp, Nils Martin Lundsrud, Kjell Erik Berg

skole som Folkenborg, med langt opp mot 150 elever, hadde ikkegymnastikksal. Så i kroppsøvingstimene hadde vi ballspill, stafetter, litt friidrett og noen ganger litt tøy og bøy mellom pulterekkene. Siden også vi på Folkenborg skole (som var 7-delt) gikk vi annenhver dag, hadde vi mye hjemmelekser, og vi ble hørt av Fure fra kateteret som vi hadde lest hjemme. Svært ofte hadde vi både skole- og hjemmestiler, og de beste stilene måtte elevene selv lese opp stående oppe ved tavla. Vi fikk karakterer og karakterbok fra tidlig alder, der «Særdelen godt» var beste karakter og «Noenlunde» var den dårligste. Lange skoleturer kunne det naturlig nok ikke bli under krigsårene. Vi kunne ikke bare leie buss en dra av sted.

Men vi var på sykkelturer til Fures hytte ved Lundebyvannet både sommer og vinter - for

bading og for å gå på skøyter. Gledelig var det derfor da vi etter krigen kjørte buss til Fornebu der både Fure og et par av elevene, som hadde fått tillatelse hjemme, fikk en sightseeingstur over Oslo med et lite en motors fly for 10 kroner hver.

Matmangel, skolehager og skolesparing

Det var knapt med mat under krigen. Nesten alle barn var slanke, og både elever, lærere og foreldre var glade for at vi i slutten av krigsårene ble servert svenskesuppe. Det var sunn og mettende mat. Fure oppfordret oss også til å ha skolehage hjemme for å bidra til

Folkenborg skole uværskur

Folken&org skoles uværsskur står der fortsatt slik som Bentsen tegnet det. Der søkte vi ly på regnværsdager, jentene kastet ball på veggen. guttene kastet på stikka, og der hadde heie skolen sine utedoer, jenter og gutter på hver sin side av bygningen. Ble det skrevet stygge ting på doveggen, fikk vi reprimande. Foto Eva Tveter.

familiens matauk. På slutten av sommeren kom han på varslet inspeksjon, og da gjaldt det å ha ugrasfrie grønnsaksenger.

Et annet tiltak for å gi oss en innføring i økonomi, var skolesparing. Det var ikke store beløp det dreide seg om. Kanskje hadde vi klart å spare sammen en to- eller fem-kroning som Fure tok i mot på kateteret, førte inn på vår skolesparebok, og gikk i Eidsberg Sparebank i nabohuset på Hegginn med.

Krig, tyskere og skolegang

Siden tyskerne beslagla skolen vår flere ganger når det var plassmangel for dem på Høytorp fort, hadde vi mange avbrekk i skolegangen. Ved et storinnrykk av tyskere høsten 1944 improviserte skolemyndighetene undervisning for skolen vår på Folkenborg museum. Det var spennende, vi kalte oss for museumsgjenstander og hadde lange frikvarter fordi vi lot som vi ikke hørte når Fure ringte oss inn til timen med sin kubjelle. Fure var som nesten alle lærerne i bygda sterkt imot nazismen. Han var en av mange lærere som ble tatt i avhør i Åkerbergveien i Oslo. Dette var i mars 1942, og han kom heldigvis tilbake etter et par uker. Da freden kom, roste han oss elevene fordi vi aldri hadde ofret ministerpresidenten i

ramme over døra et blick. Vi jublet da bildet av Quisling ble byttet ut med kong Haakons milde profil. Noen av oss fant glede i å kaste blink på Quislingbildet først.

Vi minnes lærer Fure med ærbødighet og takk

I ettertid har vi forstått at Fure var en lærer som ikke bare forsøkte å gi oss mest mulig faglig kunnskap, men også ville bidra til å gi oss annen ballast med på veien – slik som pliktfølelse og ærlighet. En dag i 7. klasse, da Fure satt bak kateteret og snart skulle sende klassen sin vider ut i livet, tok han på seg en svært alvorlig mine, skottet over brillekanten, mens han dreide på gullringen sin på høyre pekefinger - «Dette er forlovelsesringen min», sa Fure - Og det å forlove seg betyr egentlig å love for mye. Husk det, kjære elever, at å love troskap til et annet menneske er en alvorlig sak som stiller store krav til dere sjøl». Litt rart kanskje at vi husker denne episoden 60 år etter.

Vi er glade og takknemlige over å ha hatt en så god lærer som Olav Fure, og vi er oppriktig lei oss for at Fures siste år som underviser ble problematiske for ham på grunn av en stadig mer svekket hørsel.

Flere minner fra Folkenborg skole Ved Hilda Brandsrud

I 1938 begynte jeg på Folkenborg skole. Det fire klasserom, og det var to lærerinner i småskolen. I storskolen var to lærere. Vi satt på enmannspulter, som hadde fine rom til bøkene under pultplata. Vi hadde med oss matpakke og melkeflaske.

Lærerne bodde på skolen og hadde hver sin leilighet i andre etasje. Det ble brukt ved til å fyre med, og guttene var flinke til å bære den inn. Jeg husker at det som regel var lange og kalde vintre den gangen.

Skole og undervisning

Vi gikk sju år på skolen. Tre for lærerinna og fire for læreren. Jeg hadde frøken Anna Oustad de første årene og Oddmund Ødegård de fire siste årene. I første timen hadde vi kristendom og som regel salmevers, som vi måtte kunne utenat. I andre time var det regning og i tredje time

lesing. Vi hadde respekt for lærerne, og jeg kan ikke huske at det var bråk av noe slag. Da vi kom opp til læreren i fjerde klasse, fikk vi flere fag: Naturfag, geografi og historie. Det hendte også at vi hadde sangtime - og håndball eller langball i siste time. Vi gikk på skolen seks timer annen hver dag.

Jeg gikk på skolen under hele krigen. Det hang et bilde av Quisling på veggen ved døra. Når vi gikk ut av klasserommet «sjeka» vi til bildet i tur og orden. Ellers ble det ikke snakket om krigen på skolen.

Lærer Ødegård var med i illegalt arbeid (Milorg), og var ofte ute om natta. En dag da han satt og hjalp ei jente med lekser, segna han plutselig om på pulten. Han ble lenge sykmeldt. Da fikk vi vikar. Det var Inger Ellingsen, hun var rasende flink, og vi hadde å følge med i timene.

Folkenborg skole, I. klasse I 1940

1. rekke fra v.: Marit Falkenborg, Eva Aas, Anne-Lise Skattum, lærer Bertha Sønstegaard, Bjørg Thøgersen, Randi Bøher.
2. rekke fra v.: Olaf Olsen, Kåre Frogner, Gunnar Johansen, Inger Thorsen, Per Sigvart Narvestad, Harald Solbakken, Gunnar Elverhøy
3. rekke fra v.: Theodor Elgetun, Sverre Jensen, Arne Løvholen, Tor Lund, Ivar Johansen, Thorbjørn Mustorp, Per Haugen

Skoleveien

Da krigen kom, beslagla tyskerne skolen vår. Vi måtte en stund gå på Folkenborg museum. Det ble langt å gå. Da gikk vi gjennom Planteskolen (Østreng skog) og Narvestaddalen. Der var det skog på begge sider og mørkt om morgenen, men vi var flere i følge.

Hjemover brukte vi lang tid, for når en kom hjem var det å skifte klær og kaste seg i arbeid. Det varte ikke lenge før vi fikk skolen vår igjen.

Mobbing kan jeg ikke huske at det var.

Når vi gikk hjemover fra Folkenborg skole, var vi fæle til å henge på med lastebiler opp

Vandugbakken. Det var ikke bensin å få kjøpt, og bilene gikk på generatorknott

En dag var vi tre jenter som «hang på», og ei av jentene kasta veskene våre opp på plankelasset, og vi fikk ikke tak i dem igjen. Min veske var borte ei hel uke. De andre veskene datt av, så de fikk igjen sine. Jeg var ikke høy i hatten da jeg kom hjem uten veske. Verst var det å komme på skolen uten veske. Jeg sto i gangen og gråt og fortalte det til læreren. Han sa «Det var godt at du ikke ble med selv!» Det gikk ikke lang tid før jeg fikk veska mi igjen. Den hadde havnet i Askim .

Helseundersøkelse, håndarbeid m.m.

Vi hadde besøk av helsesøster en gang i året. Da ble vi målt og veid, og det ble tatt pirquetprøve. Var du positiv, måtte du til Høgli sanatorium for å bli gjennomlyst med et skjermbildeapparat. Jentene hadde håndarbeid. Vi lærte å strikke og sy. Guttene hadde tresløyd. Av turer husker jeg dagsturer til Opsahlåsen og sykkelturen til Lundebyvannet. Vi hadde også skogstur til Mustorp gård hvor vi plantet grantrær. Da hadde vi det ordentlig morro.

En trist hendelse

Dagen før frigjøringen, på vei til skolen, var vi utsatt for en alvorlig ulykke. Vi satt på med Hans Langbrekke som kjørte melka. Da kom det en tysk bil etter oss og kjørte oss ned. Det gikk bra med oss, men Langbrekke døde på stedet. Den dagen hadde han svart dress og flosshatt på seg, for å markere at det var slutt på krigen.

Skole på Falkenberg museum - gikk det bra da?

«Visst gjorde det det», sa Jørgen Dahl etter krigen

Vi har hørt i elevberetningene at høsten 1944 ble Folkenborg skole okkupert av tyskere som ikke fikk plass på Høytorp fort. og elevene måtte i noen uker ha skole i den gamle kommunebygningen. Der sto pultene våre i herredstyresalen, og rommet til Forlikskommisjonen var overlatt til lærerværelse. I IndreSmaalenenes Avis 22. desember i 1945 sakser vi følgende lille intervju med daværende formann i Eidsberg historielag, Jørgen Dahl.

«Vi spør om hvordan barna oppførte seg i bygningen?»

Hr. Dahl, kan fortelle at lærerne var meget godt fornøyde med barna.

Det er klart, at det ikke er vanlig å leie ut en museumsbygning til skolelokale,, men heldigvis viste barna den rette forståelse av betydningen ved å oppholde seg i en museumbygning. De var ekstra forsiktige, og intet i bygningen har tatt skade eller blitt ødelagt.

Det er riktig hyggelig å høre om den eksemplariske holdning barna viste under sin skolegang der og dette tjener så vel barn som lærere til stor ære.

Detter er artig å lese for oss gamle Folkenborgelever som i denne korte tiden kalte oss for «museumsgjenstander»! Og vi hadde det veldig gøy på skoleveien over Kloppa!

(Utklippet er levert redaksjonen av Thea Marit Hoel. Hennes far, Aksel Elgetun, (ordfører i Eidsberg under krigen) hadde gjemt gamle årganger av et «Indre» på loftet.)

Den gamle kommunebygningen

Her hadde Folkenborg skole «museumsskole» høsten 1944. Det var snø den gang også! Vi elever brukte sparkstøtting på skoleveien. *Foto: Eva Tveter.*

Eidsbergskolen under krigen

Av Arne Sandem

Under krigsdagene i 1940 var det i Eidsberg og Mysen ingen direkte kamper mellom norske og tyske soldater. De tyske styrkene kom til Høytorp fort fra to kanter. Inne på fortet var det samlet ca. 350 nordmenn. Da tyskerne kom fra Slitu og fra Trøgstad, ble Høytorp fort omringet, og fortet ble forsvart med mitraljøser og maskingevær. De norske soldatene hadde vanlige gevær. En norsk soldat falt. Flere tyske soldater som angrep ble skutt uten at vi kjenner antallet. Før dette skjedde var flere norske soldater blitt samlet, og de skulle opprette nye stillinger ved Hærland kirke. Men dette ble det ikke noe av. I stedet ble de norske styrkene med biler og hester beordret enda lenger østover.

Lørdag 13 april gikk 300-400 mann over grensen til Sverige. De ble internert der.

På Høytorp fort ble hvite flagg heist som tegn på overgivelse 14. april. De norske soldatene der ble tatt til fange av tyskerne og behandlet som krigsfanger i ca. en måned.

Fanger fra andre steder i nærheten ble også samlet på fortet, og tallet på fanger ble da ca. 900. Nesten 40 norske soldater og sivile personer falt eller omkom ved ulykker her i distriktet på grunn av den tyske okkupasjonen. En minnetavle over disse står inne i våpenhuset i Eidsberg kirke. Hvor mange tyskere som falt er ikke oppgitt. Noen mener det kan være ca. 250.

Tiden etter invasjonen

I tiden etter at kampene var slutt og kong Haakon VII med regjeringen Nygårdsvold hadde reist til England, var det Terboven som overtok styringen av landet sammen med landssvikerens Vidkun Quisling.

Terboven fikk sin myndighet fra Hitler til å vinne nordmennene og skape ro og orden i Norge. Dette klarte Terboven ikke selv med rå makt. Quisling trodde selv at han var leder av en ny norsk regjering, og han fortalte det i en tale i Norsk Rikskringkasting. Han satte sine folk inn i departementene, men det førte til motstand på alle fronter.

Idrettens ledere og deres organisasjoner streiket i begynnelsen av året 1941. Så satte biskoper og prester seg mot enhver ny orden i det samme året. Deretter sluttet lærerne seg til motstanden mot Quisling på vegne av norske barn og deres foreldre.

I stedet for Norges Lærerinneforbund og Norges Lærersamband kom det nazistyrte Norges Lærersamband. I stedet for den valgte Erik Eide, kom den oppnevnte Orvar Sæther i Lærersambandet. Quisling led nederlag på alle fronter – til og med overfor Terboven.

Her i Eidsberg og Mysen hadde lærerne møter som de pleide å ha, med sang og musikk, mat og drikke. Men på årsmøtet, som ble holdt hjemme hos Ragna Nicolaisen, ble det referert til skriv fra Nasjonal Samling – som var det eneste tillatte politiske parti på den tiden. Dette årsmøtet ble holdt 219. november 1940

Året 1941 begynte med tyske soldater på Høytorp fort, og av og til også på Mysen skole. Radioene til folk måtte leveres inn, og det ble nødvendig med et grenseboerbevis for alle i kommunene som bodde nærmere enn tre mil fra grensen. Jeg - «stakkær, dum bonde» i Hærland, måtte vise mitt pass hver gang jeg skulle til Mysen. Det var rasjonering på alt av mat varer, klær, sko og bensin. Vi måtte ha svart papir foran vinduer inne - blendingsgardiner. Mulige fiendtlige fly skulle ikke se hvor de var. Møtene som lærerinnene og lærerne skulle holde, måtte skjje i all hemmelig het. Alle var innkalt unntatt en som var medlem av NS (her kaller jeg ham lærer X). Alle som kom til møtene var enige om ikke å støtte «Virvar» Sæther. Lørdag 21. juni 1941 hadde Eidsberg og Mysen lærerlag en festlig tilstelning på Folkenborg. Trøgstad lærerlag og andre personer var innbudt. Ektefellene var med. Det var kommet brev fra Orvar Sæther med beskjed om at han var blitt leder av Norges Lærersamband. Den valgte formannen i Norsk Lærerlag, Erik Eide, var avsatt. Meldingen om dette var blitt holdt hemmelig under festen helt til avslutningen, og etter en artig matpause. Alle på festen på Folkenborg hadde hatt med seg ett egg og en skje sukker. Da ble det eggedosis til alle.

Etter den søte dosis, kom den sure meldingen fra Lærersambandet og

«Virvar» Sæther, og etter denne festen måtte lærerlaget gå «under jorden» med sine møter. Den 13. september 1941 hadde lærerpersonalet i Eidsberg og Mysen sitt første illegale møte. Det ble holdt på Folkenborg skole. Lærer X var ikke innkalt De andre møtte fulltallig. Alle var enige om å sende utmeldinger til Norsk Lærerlag straks. Brevene ble sendt enkeltvis og rekommandert. Lærerne hadde etter dette ikke lov å møtes som forening.

Men den 18. oktober samme år var det et «festlig» og åpent møte på Sviu skole hos frøken Brænd og lærer Guidberg. Det var en avskjedsfest for Martin Sandem som hadde slutte som lærer på Homstvedt skole. Der fortalte lærer Myklebost om da han ble arrestert og satt i fengsel i Åkerbergveien i Oslo (Oslo kretsfengsel). Søndag 19. oktober hadde lærerne fått ordre om å møte i Arbeidesamfunnet ved Smedgata i Mysen for å høre på minister Risnes i Quislings regjering». Noen få av lærerne møtte - 23 av medlemmene møtte ikke.

Den 1. februar 1942 ble de holdt en høytidelig statsakt på Akershus festning i Oslo. Quisling dannet en nasjonal regjering og ble selv minister-president og fører. Terboven holdt en lang tale hvor han rakk ned på biskop Bergrav, men han roste Quisling. I Quislings regjering ble Ragnar Skanche sjef for Kirke- og undervisningsdepartementet. Han angrep kirken, prestene, skolen, lærerne og universitetet.

I mars 1942 ble ca. tusen lærere og lektorer arrestert og sendt til fangeleire eller i en altfor liten båt til Kirkenes. 498 lærere ble sendt dit. To lærere - Myklebost fra Mysen og Fure fra Folkenborg skole - ble sendt til Åkerbergveien fengsel i Oslo. Disse to var fengslet i et par uker. Jakob Hjertaas var blant dem som ble sendt til Kirkenes. Han hadde kone og barn hjemme. Mange varme tanker, bønner og god hjelp til ham og hans familie gikk fra hans venner og fra hans kolleger.

På lærermøte den 14. november samme år ble Hjertaas ønsket velkommen hjem av dem som var tilstede. Hjertås fortalte om reisen til - og oppholdet i Kirkenesleiren. Mange av lærerne derfra ble alvorlig syke.

Lærernes kall

Fra pensjonert lærer i Eidsberg, Berit Breivik, har vi mottatt et gammelt utklipp fra Aftenposten, der Magne Skjæraasen roser og minnes lærernes motstandskamp. Den erklæring som kom fra de norske lærerne 9.april 1942 som svar på tyskernes og NS sitt forsøk på å få kontrollen over norsk skole, ble i hundretusener av norske hjerter kalt for «lærernes kall».

Erklæringens ordlyd var slik: *«Jeg finner ikke å kunne medvirke til en oppdragelse av Norges ungdom etter de retningslinjer som er satt opp av NSUFs ungdomstjeneste, da dette strider mot min samvittighet. Da et medlemskap i Norges Lærersamband etter landslederens uttalelse bl.a. pålegger meg forpliktelse til en slik oppdragelse, og det dessuten stiller andre krav mot mine tilsetningsvilkår, finner jeg å burde meddele at jeg ikke kan betrakte meg som medlem av lærersambandet.»*

Av Norges 14 000 lærere protesterte 12 000 åpent. Makthaverne hadde tydeligvis lagt for liten vekt på et lærerord som bokstavelig talt ble avgjørende for hele saken Samvittighet.

Eidsberg kommunes kulturpris/ Sparebankprisen for 2008

Eidsberg historielag og redaksjonskomiteen av «Haakon» er glad for at hele bygdas flittige lokalhistoriker, Arne Sandem, på årets siste dag i 2008 fikk sin velfortjente kulturpris. Ordfører Knut Herland overrakte prisen i pausen på nyttårskonserten i Festiviteten. At det var en populær kandidat som ble mottaker, kunne høres på den spontane og kraftige applausen fra et pyntet publikum i kinosalen.

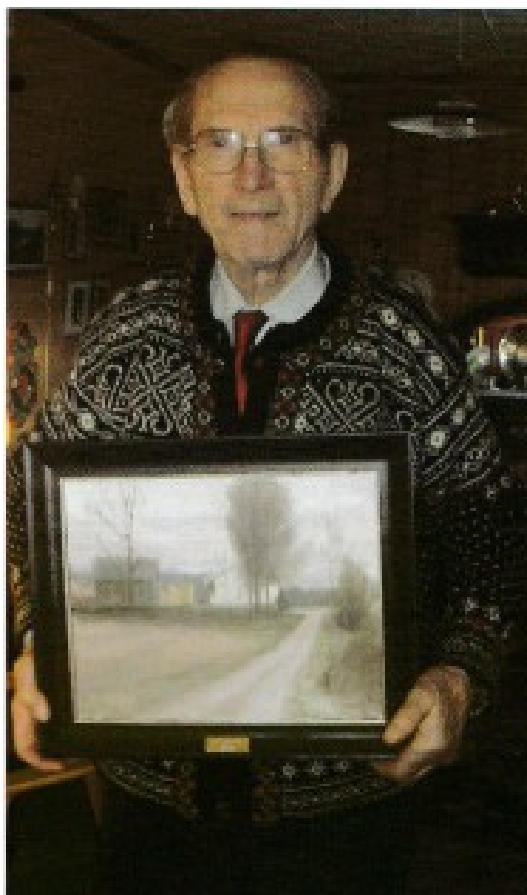
Som ordføreren antydte fra scenen, har Sandem vært en sterk kandidat til kulturprisen i flere år, og vi vet at mange som er interessert i bygdas historie har undret seg over at han ikke for lengst har fått denne påskjønnelsen for sitt arbeid, både som lokalhistoriker og som kulturarbeider på mange andre felter.

For dem som ikke kjenner til Sandems «curriculum vitae», gjengir vi et sammendrag.

Utdannelse og arbeid

Arne Sandem er født i 1924 på gården Homstvedt i Hærland og fikk således Hærlandsdialekten inn med morsmelken. Han tok artium på Mysen i 1947 og var vår lokale gymnas sin første russeformann. (Spøkefullt har han som pensjonist kalt seg for «Russeformann emeritus».)

Han har en allsidig utdanning med påbygging gjennom flere år: Lærerskole fra Sagene i Oslo, Statens gymnastikkskole, grunnfag i biologi fra universitetet i Bergen og i norsk fra universitetet i Oslo, kurs i engelsk, naturfag og skolefilm og flere studiereiser. Han har plantet skog på Island, og han har artige minner fra kontakt med «roteromsfysikerne» Ormestad og Øgrim fra UIO. Arbeidsstedene har også vært mange, Lebesby i Finnmark, Kvinnherad, Horten, Spydeberg, Askim og Mysen. Sitt virke som lærer og adjunkt har han hatt ved ulike skoletyper, Folkeskoler, ungdomsskoler og Bondelagets folkehøgskole. Utenom å ha vært en skolens mann har interessene vært mange.

Kulturprisen 2008 til Arne Sandem

Arne Sandem ble bæret med Eidsberg kommunes kulturpris/Sparebankprisen for 2008. Maleriet er av Sandems hjemsted Homstvedt og er malt av Halvard Haugerud. Foto Eva Tveter

Lokalhistoriker

Arne Sandem har gjennom mange tiår vært i front når det gjelder å gi sine sambygdinger kunnskap om og interesse for Eidsbergs historie. Han har skrevet om Haakon Haakonsson og Inga fra Varteig, utgitt en «minibygddebok om Eidsberg» og skrevet om husmannsvesenet i Østfold.

For boka «Pilgrimsreisen over Eidet» fikk han i

1996 Østfold historielags bokpris.

Mange år etter sitt opphold i Lebesby i Finnmark, sendte han inn et manuskript til en konkurranse i faglitteratur utlyst av forlaget Gyldendal. Manuskriptet hadde han gitt tittelen «Drama i Torskefjord» og handler om krigen i et lite lokalsamfunn der nord. Manuskriptet ble antatt og utgitt som bok. Det var forresten Torill Hauger som vant med boka «Karl Eugen Olsen fra Vika». Siden den gang har Sandem vært medlem av «Lokalhistorisk forening» stiftet av Bjørn Bjørnson.

Også den lokale krigshistorie har Sandem skrevet om. Boka «Den siste SS-leiren» beretter fra fangeleiren på Momarken under krigen, og i dette nummer av «Haakon» kan du lese om lærerstanden i Eidsberg i krigsårene. Mer om dette finner du i boka «Her er sædejord nok, Eidsberg Lærerlag gjennom 100 år». Foruten lærerlagets historie har han også skrevet Mysen Idrettsforenings historie gjennom 100 år, Foruten lærerlagets historie har han også skrevet Mysen Idrettsforenings historie gjennom 100 år. «Saken er MIF», Momarkedets historie gjennom 40 år og om Eidsberg ungdomsskole gjennom 25 år.

Dette er viktig historie for ettertiden. Vi minner også om at Sandem i 1979 ble vinner av NRK-konkurransen «Norge i år 2000».

Dialektforsker

Sandem vokste opp i Hærland, og alle om er interessert i dialekter vet at Hærlandsdialekten har vært et forskningsobjekt tilbake til Ivar Aasens tid.

I boka «Klötter» har Sandem samlet en rekke humørfylte epistler om «Furulunnkællen»s tanker og opplevelser på uforfalsket hærlandsdialekt. Sandem har vært kontaktperson for Norsk Målførearkiv og skrevet mange små stykker i lokalavisen på dialekt, noe abonnentene har satt stor pris på.

Underholder og oppleser

Gjennom mange år har Sandem vært en ofte benyttet kåsør og underholder, og har med humor og vidd forfattet skuespill, dikt, prologer og sanger. Han har også holdt mange radiokåserier. Han forteller at det aller første han

skrev var et skuespill som han kalte «Epleslang.» Det ble oppført av medlemmer av Hærland Ungdomslag i Bøndenes Hus i 1947.

Inspirator og gledesspreder for alle aldersgrupper

Arne Sandem har gjennom sin allsidige utdanning og sitt yrke vært en skolens mann, og vi vet at mange av bygdas lærere har brukt Sandems bøker i sin undervisning. Ikke minst hans bok «Da hesten dro lasset» har gitt bygdas skolebarn kunnskap om bondelivet i nær fortid. Han har også gjort en stor innsats for å fremme idretten i kommunen, ikke minst som leder av Mysen Idrettsforening gjennom fem år.

Vi vet også at de gamle i Eidsberg – på Edwin Ruuds omsorgssenter, på Fossum aldershjem og på Velferdssenteret, har stor glede av Sandems skrifter – enten ved at han selv kommer på besøk for en lesestund, eller når noen leser opp fra hans tekster. Og vi ser ikke bort fra at det kan komme mer å lese fra hans hånd. Vi tror han har noe på lur!

Eva Tveter

En del av Arne Sandems litterære produksjon:

- ❖ Da hesten dro lasset
- ❖ Den siste SS-leiren
- ❖ Drama i Torskefjord
- ❖ Eidsberg -en minibygddebok
- ❖ Her er sædejord nok, Eidsberg lærerlag gjennom 100 år
- ❖ Ingasagni: Inga fra Varteig
- ❖ Husmannsvesenet i Østfold
- ❖ Klötter -om «Furulunnkællen»
- ❖ Pilgrimsveien over Eidet
- ❖ Momarkedet gjennom 40 år
- ❖ Saken er M I F, Mysen idrettsforening gjennom 100 år
- ❖ Eidsberg ungdomsskole 25 år
- ❖ Østfold gær-ille algebra
- ❖ Fakkelflammen, et skuespill
- ❖ Dikt, prologer og sanger

Dessuten har Sandem vært medarbeider i flere tidsskrifter og skrevet mange avisartikler, bl.a. en serie i Smaalenenes Avis om Haakon Haakonsson ved 800-årsjubileet i 2004.

Kirkefjordingen krets, Skaltorp skole

Ved Kari-Marte Reisz og Tor Harald Frøyset

Skaltorp skole

Skaltorp skolehus og klokkerbolig sto ferdig i 1862. Den ble ombygd i 1912 og i 1939 sto gymsalen med skjul ferdig. Det var skoledrift på Skaltorp frem til 1965. Etter den tid ble klokkergården benyttet av Eidsberg kommune til sosialboliger, jorda ble leid ut og senere solgt. Låven, fjøset, stabburet og bryggerhuset ble revet på 1980-tallet, noe som de nåværende eierne beklager.

Redaksjonen har vært så heldig å få Kari-Marte og Tor Harald Frøyset, som bor på gamle Skaltorp skole, til å skrive denne beretningen. Som mange av sambygdingene vet, har Skaltorp skole vært gjennom en omfattende restaurering i de siste 11 år. Tor Harald forteller at han har brukt rundt 16 000 arbeidstimer på restaureringen. Han har restaurert hovedbygning, gymsal og skjul, samt flyttet et stabbur og en gammel svalgangsbygning fra midten av 1700-tallet til gården. Svalgangsbygningen er nå plassert oppe på den restaurerte kjelleren fra det tidligere bryggerhuset. Den gamle hagen er også gjenskapt og beplantet med tidstypiske, historiske trær, busker og vekster.

Begge etasjer er nå tilbakeført til slik de ble bygget, 1. etasje til år 1862 og 2. etasje til 1912. Redaksjonens

honnør for pågangsmot og pietetsfullt utført arbeid.

Litt historikk

I 1827 kom det en ny lov med bestemmelser om at det skulle innføres faste skoler tilknyttet hver hovedkirke.

1. rekke fra v . Kirsten Løvholen, Ragna Gulbranssen, lærerinne Anna Oustad, Ebba Tungesvik, Marie Bjørnstad
2. rekke fra v. Thor Karlsen, Leif Andersen, Ruth Syversen, Reidun Amundsen, Erling Larse Knut Skjervengen.
3. rekke fra v. Erling Bjørnstad, Rolf Andersen, Bjørn Bjørnerud, John Tangeland, Morgan Moseby

I Eidsberg ble ikke saken om fast skole tatt opp før i 1833, og det ble da søkt om dispensasjon fra regelverket. Først i 1836 vedtok skolekommisjonen å opprette fast skole i Eidsberg. Klokkerboligen på Skaltorp ble ansett som egnet lokale, men en tvist mellom daværende klokker Haldorsen og kirkeeier Hjorth om bygselsrett, satte stopper for dette. Lensmann Lund på Hauge, Vestre Haga, tilbød da å leie ut lokaler til skolen, og den første faste skolen i Eidsberg åpnet her 7. mars 1836 med Christian Haldorsen som lærer.

Etter noen års drift ble det igjen søkt myndighetene om å slippe den faste skolen, da det var generell uvilje i Eidsberg mot den faste skolen, som ble ansett som dyr og unødvendig. Kommunen fikk nok en gang avslag, og etter et par års drift på Haldorsens eiendom på Nordre Ledingsrud (Leangsrud) fra 1841-1843, flyttet den inn på Skaltorp klokkergård i 1843.

Kirkefjerdingen skolekrets regnes som den eldste skolekretsen i kommunen. I 1860 kom det lov om skolehus, og i 1862 stod det nye skolehuset og klokkerboligen ferdig.

Den ble senere ombygd i 1912, da andre etasje ble løftet, og det ble innredet leiligheter til læreren/klokkeren og lærerinnen.

Gymsalen med skjul stod ferdig i 1939, (Kilder Eidsberg bygdehistorie, bind 2, 1800-1940 av Sigurd Senje og Bygdebok for Eidsberg og Mysen, gårdshistorie, bind 3 og 4, av Helge Frøyset.)

Det var skoledrift på Skaltorp frem til 1965, da den nye Kirkefjerdingen skole stod ferdig.

Fra 1965 ble Klokkergården benyttet av Eidsberg kommune til sosialboliger, jorda ble leid ut og senere solgt fra. Både den gamle låven, fjøset, stabburet og bryggerhuset ble alle dessverre reve på 1980-tallet.

Intervju med skoleelever

Alf Syversen, elev fra høsten I 924 til våren I 93 I:

I 1924 begynte jeg på skolen, da hadde jeg vært nede og skrevet meg inn sammen med far tidligere på året. Far kjørte med posten, og jeg husker godt at jeg ble med ham ned på skolen den dagen.

Fra I. til 3 klasse gikk jeg i klasserommet som lå til venstre i første etasje. Dette klasserommet var forbeholdt småskolen, og da hadde vi Anna Agersborg som lærerinne. Men jeg husker at Kirsten Nuland vikarierte litt for henne også på slutten av 3. Jasse. På småskolen gikk hvert trinn, I., 2. og 3. klasse, hver for seg, to dager i uka. Jeg gikk tirsdag og fredag, husker jeg.

Da vi gikk over på storskolen hos lærer Nuland, gikk vi to og to klasser sammen, så da ble det flere i klassen. På storskolen gikk vi tre dager i uka.

Jeg husker at fortsettelsesskolen holdt til på lærerværelset, rommet til venstre for inngangsdøra, i ett år.

Skoledagen vår

Vi sang en sang om morgenen før undervisningen begynte. På småskolen startet vi dagen klokka 9 og var ferdige klokka 14. På storskolen gikk vi fra klokka 9 til 15.

Som fag hadde vi blant annet historie, naturfag, skriving, regning og bibelkunnskap. Jeg er ikke sikker på om vi hadde tegning som eget fag. Men vi hadde litt sang og musikkundervisning, det sto ikke noe orgel i klasserommet, så vidt jeg kan huske.

Vi hadde avsluttende eksamen i alle fag. Jeg husker at jeg fikk veldig ros i naturfag, og var stolt da jeg ble best i klassen i naturfag avgangsfag. Karaktersystemet var basert på tall og gikk fra I som var best og nedover til 6 som var dårligste karakter.

I frikvarterene husker jeg best at vi slo og kasta ball. Vi hadde friminutt samtidig med hele skolen.

I spisefri hadde jeg med matpakke, det var vel et par brødsiver, men sannelig om jeg husker hva jeg hadde med som drikke, det er mulig at jeg hadde med ei melkeflaske.

Jeg hadde jo passe lang vei til skolen da. (Alf

Syversen er oppvokst og bor fremdeles på gården Presteskauen, rundt 500 meter syd for Skaltorp)

17. mai

En dag jeg husker godt er 17. mai 1927. Jeg hadde pyntet meg og begynte å gå nedover til skolen, men måtte snu og gå hjem for å ta på frakken fordi det begynte å snø så mye. Jeg husker vi hadde flagg med oss på 17 mai, men kan ikke huske at vi gikk til kirke den dagen.

Skaltorp skole, restaurert

Her er Skaltorp skole restaurert til et praktbygg etter enorm arbeidsinnsats av Tor Harald Frøyset og han kone Kari-Marte Reisz. Også den gamle hagen er gjenskapt og beplantet med tidstypiske trær og vekster.

Disiplin

Lærer Nuland var en mann som hadde streng disiplin på skolen, og elevene torde ikke finne på mye tøys. Så vidt jeg kan huske var det aldri noe tull eller slagsmål i skoletida, men jeg husker en gang vi fikk skjenn. Det var en dag jeg var sammen med sønnen til han som drev jorda på Klokkergården – Kjerkeng, tror jeg han het til etternavn. Jeg var nede på klokkergården på besøk, og Nuland hadde sagt at kameraten min kunne få lov til å ta epler inne i hagen. Men da Nuland så at han tok med meg inn i hagen, ble han ikke blid. Jeg husker forresten at det var en port inn til hagen både på framsida mot skolebygningen og på den andre sida borte ved der dammen lå den gangen. Vi hadde ikke noen skolehage, hagen innenfor granhekken var forbeholdt lærer og klokker Nuland.

Sløyd, potetferie og skogplanting

Jeg husker vi hadde noe tresløyd inne i klasserommet med høvelbenker, jentene hadde håndarbeid. Vi hadde dobbeltpulter med blekkhus, og jeg satt ved siden av Johan Johansen i alle de syv åra jeg gikk på skolen. Vi hadde alltid fri om høsten, «potetferie», for å hjelpe til med åta opp poteter.

Skoleturer var nok ikke så vanlig den gang som nå. Men jeg husker vi var på skogplanting på storskolen, jeg mener vi var på Elvestad og Hobøl gård.

Siste skoledag husker jeg godt, da ble klassen buden opp på kaffe i lærerleiligheten, og det var stas.

Per Olav Skullerud, elev på Skaltorp fra høsten 1945 til våren 1952

Per Olav Skullerud ble født på Skaltorp skole, i soverommet i andre etasje i november 1938. Han er yngst av en søskenflokk på 11. Hans far, lærer Johan Skullerud, kom opprinnelig fra Skullerud gård i Høland. Han gikk på lærerskole i Oslo og var først lærer på Okerød barnehjem ipå Jeløy fra 1917 til 1918. Deretter virket han i noen år om lærer i Hemnes i Akershus (Kragtorp skole). Før han og hans kone, Karen Sofie, kom flyttende som nygifte med hest til Sviu skole i Trømborg i 1921. Etter noen år ved Sviu skole fikk han stillingen som lærer og klokkesanger ved Skaltorp i 1933.

«Jeg er født på Skaltorp skole. Klokkergård i rom nummer to fra vest, som ligger med vindu mot nord mot midten av bygningen. Familien vår disponerte alle rommene i andre etasje, men fru Præsthus, som var vaskehjelp ved skolen, disponerte lærerværelset til frøkna nede, rommet til en venstre for inngangsdøra. Jeg er ikke helt sikker, men jeg mener det var slik.

Et av mine første minner er da var jeg rundt to år gammel, står i soveromsrinduet og ser to tyske fly komme inn over klokkergården. De kom antagelig fra festningen på Høytorp. Dette har jeg fått bekreftet i ettertid. Det må ha vært rett før vi flyttet ut fra Skaltorp opp til Granly, nærmere Eidsberg stasjon. Far begynte å bygge huset i 1939, og vi flyttet inn i 1940. Han som leide jorda på klokkergården på den tiden, het Skukkestad, mener jeg. Han kjørte oss med hest

og kjerre opp til det nye huset, har jeg blitt fortalt, da tyskerne okkuperte skolen. Under krigen var hele Skaltorp skole okkupert i noen år, og jeg husker godt at de marsjerte forbi huset vårt på vei opp til Hebron for måltider. Det kan vel ha vært mellom 40 og 80 mann, det var i hvert fall to tropper som holdt til på Skaltorp. Jeg mener far fikk beholde noen rom på skolen. Jeg tror soldatene holdt mest til i gymsalen. De hadde visstnok også et feltkjøkken i skjulet der. Et minne jeg har fra krigens dager er da jeg satt i fars bil, en Chevrolet, 1933-modell, inne i garasjen i skjulet. Det kan vel ha vært i 1942. Tyskerne ville ha bilen ut av skjulet for å lage feltkjøkken der. Far var veldig bestemt på at de måtte sette bilen tilbake.

I skjulet, jeg husker de tok av hjula først, men de bøyde seg for fars ønske og satte bilen tilbake. Jeg husker også godt at de kom innom huset vårt og spurte etter poteter, da la de nesten alltid igjen bajonettene sine på kjøkkenbenken slik at de måtte komme igjen neste dag også. Vi ungene syntes jo at det var veldig spennende og ville gjerne se og ta på bajonettene, men da var far streng, vi fikk ikke lov.

Og jeg husker at soldatene øvde på jordet. De ålte seg bortover i søla og brukte også hekken der oppe til å øve seg på å angripe.

Jeg mener det ikke var noen skole på Skaltorp under krigen, den ble satt opp noen år på Lekum, i sidebygningen der. Lærerne ble sendt til Nord-Norge under krigen dersom de nektet å bli en del av Lærersambandet til Quisling. Lærer Hjertaas fra Heen skole ble jo sendt nordover til Kirkenes. Far var nok litt mer forsiktig i fremtoningen enn Hjertaas, siden han hadde så mange unger å ta vare på.

Far jobbet som gårdsgutt hos Mysen på Foss under krigen, husker jeg. Men han sto også for undervisningen når skolen holdt til nede på Lekum.

En episode som jeg har blitt fortalt av far i ettertid, er en gang noen hadde tegnet et hakekors på tavla, og det ble mye snakk om tyskerne blant elevene i klasserommet. Far reagerte på det og sa at slikt ville han ikke ha noe av. Da var det en av elevene som fortalte dette videre, og far ble innkalt til propagandasjefen i Eidsberg. Det gikk heldigvis bra, men far angret

etterpå at han hadde reagert så sterkt overfor elevene, for han var jo redd for å bli sendt nordover, bort fra familien sin.

Krigen er slutt

Arne Fiskerud og kona flyttet inn i andre etasje på Skaltorp etter krigen. Og fru Præsthus flyttet også opp i andre etasje da vi flyttet inn i nytt hus i 1945. Far hadde kontor hjemme på Granly, og de som måtte sitte igjen etter skoletid, satt der oppe, husker jeg. Far var snill og en rettferdig mann som var veldig glad i barn. Jeg kan huske en gang jeg hadde gjort noe galt, som han ga meg en dask på rumpa for.

Jeg begynte på skolen høsten 1945, da var det 2-delt skole. Jeg var jo oppvokst på Skaltorp og vant til å løpe rundt her, men da begynte liksom alvoret.

I begynnelsen hadde jeg ei frøken jeg ikke husker navnet på, men hun var veldig snill. Etter hvert fikk vi frøken Moen som lærerinne, hun underviste 4-7 klasse, som holdt til i klasserommet nede. I rommet til høyre for inngangen var det lærerværelse, der tok vi pirquetprøver. Den nederste delen på vinduene var hvitmalte. Jeg husker en episode fra 48/49, da vi hadde tatt pirquet. Vi stod og sang før vi skulle gå hjem, og plutselig detter sidekameraten min bakover. «Hva er det du tuller med nå da», sa jeg til ham. Men han hadde jo svimt av, stakkar, han tålte visst ikke den sterke jodlukta. Frøken Moen var flink, men litt strengere enn den første lærerinnen jeg hadde. Jeg husker godt den dagen jeg ble sendt ut på gangen to ganger, jeg gikk vel i 2 klasse, og ikke hadde jeg gjort noe galt heller. Men jeg skulle stå der så far skulle se at jeg var sendt på gangen, da han skulle gå ned til kirken i en begravelse. Jeg husker at han blunket oppmuntrende til meg, og det var det litt trøst i, for det var jo litt leit å stå der.

Klasserommene hadde vedfyring, og det var alltid varmt og godt der. Ofte hadde jo mange det kaldere hjemme, så det var godt å komme inn i klasserommet. Det var far som fyrte opp, han tillot ikke elevene å gjøre det. Ordenselever hadde vi først i storskolen, men de hadde ansvar for tavlepussing og slikt. Vi gikk 4. og 5 klasse sammen -og 6 og 7. sammen. Vi var ni stykker i min klasse.

Skoledagen varte fra klokka 8.30 til 14:00 i småskolen og fra 8.30 til 15.00 i storskolen. Det var skole fra mandag til lørdag, og småskolen gikk tirsdag, torsdag og lørdag, mens storskolen gikk mandag, onsdag og fredag. Far var ute på trappa og ringte inn til time med den gamle skoleklokka, den er visst på Folkenborg museum nå.

Fra storskolen husker jeg at vi hadde mye fysikk med mange praktiske øvelser. Far var også veldig opptatt av å undervise i gymnastikk. Skaltorp fikk gymsal i 1939, og jeg mener at far sa at det var den første gymsalen i Eidsberg. Jeg likte ikke å hoppe bukk, husker jeg. Vi guttene hadde også sløyd i gymsalen, mens jentene hadde håndarbeid inne. Sløydbenkene ble senket ned i gulvet og festet, for at de skulle stå støtt. Ved siden av den store gymsalen hadde vi limerommet, der hang alt verktøyet. Om vinteren ble de fyrte opp i den store rundovnen, og vi hadde gym da også. I småskolen hadde vi mye linjegymnastikk. Jeg minnes at vi sang en sang som hadde noe med «simsala-bim» i seg til øvelsene.

Disiplin

Disiplin var viktig i skolen den gang, og far kunne være autoritær, selv om han for det meste var en snill lærer. Jeg husker pekestokken knakk i to noen ganger som han slo i kateteret.

Jeg husker ikke hva som var årsaken, men han var nok ganske sint da, ja. Jeg traff en mann som er litt eldre enn meg, nå for ikke lenge siden. Jeg fortalte ham at jeg husket far som en snill lærer. Å, han kunne da være streng også, mente han, og fortalte en episode fra før krigen da han måtte sitte igjen. Han hadde fått ei matpakke kastet over på pulten sin, og da han skulle kaste den tilbake, oppdaget far dette, og det ble gjensitting. Da bodde jo far oppe i andre etasje. Men det var visst ikke så ille, for eleven fortalte at han åpna vinduet og smatt ut ganske raskt etterpå uten å høre mer fra far om det.

Jeg husker også en gang en i klassen lagde ablegøyer, han hadde fått ny sykkel og skulle vise seg litt. Så han sendte sykkel nedover veien. Da ble far «hellig vred» for at han ikke tok bedre vare på tingene sine.

Skoletur

Jeg husker godt vi dro på skoletur om sommeren til «Verdens ende» på Tjøme og til Svinesund, vi betalte 10kr hver. Da vi tok Bastøferja fra Moss til Horten, husker jeg at lærerinne, Inger Fosse, falt i vannet mellom brygga og båten, og jeg husker at faren til en elev ble spesielt oppbrakt og ville anmelde forholdet.

På Svinesund var vi da brua var ny, og ei av jentene klatra på rekkverket. Da ble far sint.

Friminuttene

Vi sparket mye fotball, hadde mål nede ved skjulet og nede ved skolebygningen. Om vinteren hadde vi hoppbakke ved sommerfjøset ute på jordet. Vi hadde skirenn, og vi hoppa 16-17 meter i den bakken. Jeg husker også at det sto ei lekestue inne i hagen.

Dobbelpulter

Vi hadde gamle dobbelpulter med plass til blekkhus. Under pulten hadde vi alle skolesakene, og jeg husker at det var trangt. Karakterene gikk fra «Lite godt» til «Særdeles godt», og vi fikk karakterbøker.

Salmesang var det mye av i skolen, og «Alltid freidig når du går» ble mye brukt. Vi startet også alltid dagen med å be Fadervår og avsluttet med en salme før alle gikk hjem for dagen.

Kari Marte og Tor Harald har et ønske om hjelp fra leserne:

Siden 2003 har vi arbeidet sammen om å samle historie og bilder fra gården, og vi har vært heldige og fått gamle skole- og klassebilder. En del bilder har vi lånt og fått kopiert, men vi ønsker oss flere bilder som viser livet her på skolen gjennom årene.

Er det noen som har gamle bilder liggende, vil vi gjerne låne for kopiering. Vi trenger også hjelp til navn og årstall og er takknemlige om noen kan bidra med opplysninger.

Takk til alle som allerede har bidratt med historier, minner og bilder fra Skaltorp skole .

Minner fra Skaltorp skole 1947-1954

Ved Kirsten Herrebrøden

Skoleforberedelsene begynte på sommeren 1947. Dette med å begynne på skolen var for meg et eventyr som jeg så frem til med stor forventning. Jeg hadde denne sommeren ofte besøkt ei jente som hadde gått på skolen i noen år. Hver gang jeg var der tok hun frem første bind av Nordahl Rolfsens lesebok og leste diktet som står på første side:

*Alt er skapt av deg o Gud,
ved din makt og på ditt bud.
Luft og lys og sjø og land,
fugl i luft og fisk i vann.
Blomst på eng og frukt og frø,
sol og regn og vind og snø.
Hver en ting av stort og smått
har du skat og skapt det godt.*

Etter noen besøk satt dette diktet som støpt, så jeg var da litt forberedt til å begynne på skolen. Så skulle det handles inn. Ransel, pennal osv. Ranselen var av papp og trukket med et grått vindstoff som skulle holde fuktighet ute. Dette er den eneste gangen jeg husker at det var fordel å være enebarn, så jeg fikk alt nytt og slapp å arve fra noen. Ranselen ble satt på et rom i 2. etg., men flere ganger om dagen var jeg oppe og så på dette vidunderet av en ransel. Jeg måtte hver gang åpne og lukte, og denne lukta husker jeg ennå.

Første skoledag

Så opprant den store dagen. Mamma skulle selvfølgelig følge meg. Jeg syklet på en liten rød sykkel og mamma på en vanlig damesykel. Skolen, som lå ca. 3 km fra hjemstedet mitt, var en hvitmalt toetasjes bygning. Dette var en liten gård med bryggerhus, fjøs, og et stort avlangt hus der det var gymsal og utedøer. Denne gården ble kalt for en klokkegård, for læreren i storskolen var klokker i kirken og hadde derfor rett til å bo på denne gården og ha inntekter av den. Men læreren bodde et annet sted, og derfor bodde pedellen fru Præsthus i 2. etg. Det var to klasserom. Ett for 1.-3. klasse, og ett for 4.-

7. klasse. Lærerværelset fungerte også som bibliotek og et skrekkens rom hvor helsesøster satte vaksiner. Så tilbake til første skoledag. Vi kom inn i et stort rom med pulter, kateter, skap og en nydelig svart vedovn. Så kom frøken, og for meg var hun verdens nydeligste dame. Hun het Inger Ellingsen, og det var noe guddommelig over henne, for hun hadde et mildt drag over ansiktet og midtskill, noe som øyeblikkelig fikk meg til å sammenligne henne med Jesus. De høye tankene jeg hadde om henne holdt på å bli forkludret senere på dagen da hun slo pekestokken i kateteret og skrek at jeg måtte sitte, men så kom jeg på hvor sint Jesus var da han ryddet tempelet, så sammenligningen passet allikevel. Jeg tror vi var ni elever i klassen. Allerede første dagen fikk jeg en bestevenninne. Hun het Tove og var fra en stor gård. Men første skoledag endte med tårer da en gutt i klassen kom bort og klemte meg. Han syntes vel jeg var et merkelig menneske, for han mente jo bare å være snill.

Nistemat og sukkergodt

Så fulgte de vanlige skoledagene. Mamma smurte alltid matpakken, og alltid var det geitost eller skinke. Jeg så at noen av de andre i klassen hadde sukker på maten og nevnte dette for mamma, men hun sa at da fikk man dårlige tenner, så det var ikke aktuelt. Likevel ble fristelsen for stor. Etter noen uker fikk jeg byttet til meg mat med sukker. Herlig! Hjemme var det forbud mot tyggegummi. Men takk og lov at flere ganger fant jeg tyggegummi klistret oppunder pultlokket på skolen, og denne ble i en fart puttet i matboksen min. Ingen måtte se det. At enkelte av elevene hadde tuberkulose på den tiden var jeg for ung til å tenke på.

Salmesang med vri

Vi startet alltid skoledagen med salmesang og bønn. Av en eller annen grunn husker jeg best nr. 25 i den gamle salmeboka «Herre Gud ditt dyre navn og ære» av Petter Dass. Der står det jo om høyenhall og dybendal, men jeg sang Høyendahl og Dypedal, for det var navn jeg kjente fra

Eidsberg. Det var antagelig derfor denne salmen fikk en ekstra plass i hjertet mitt. Ellers likte jeg kristendomstimene godt. Det var kjent stoff både fra hjemmet mitt, søndagsskolen og kirken. Ellers kan jeg ikke huske noen spesielle fag jeg likte ekstra godt. Jeg tror heller ikke jeg var spesielt flink i noe, men å være sammen med andre barn var fint.

Friminutt og skolevei

I friminuttene hoppet vi paradiskastet ball eller slo ball. Guttene kastet på stikka. Jeg la ikke

merke til noe mobbing i skolegården, men på skoleveien vet jeg at det skjedde. En gang fant vi på at vi skulle samle inn klær til ei jente i klassen. Det ble jo virkelig en form for mobbing da jenta skulle ta imot klespakkene neste dag. At ikke noen foreldre kunne stoppet oss. Ellers gikk mobbingen mer på erting enn fysiske trakasseringer. De første årene på skolen måtte jeg alltid gå med hjemmestrikkede strømper. Det var ingen vei utenom for vi hadde strikkesmaskin hjemme.

Skaltorp skole, 2. klasse I 1948

1. rekke fra v. Anne-Lise Grimsrud, Kirsten Lundestad
2. rekke fra v. Gerd Bjørnstad, Gunvor Løvholen, Solveig Borgenholt, Svanhild Nygård, Tove Uttisrud
3. rekke fra v. Fredrik Holm, Øyvind Skofteby, ukjent, Per Skullerud, Gunnar Kleven, Tor Tangeland
4. rekke fra v. Terje Hovland, Ottar Moseby, Olaf Karlsen.

Dette var jo bare få år etter krigen, så vi måtte være nøyesomme, og mye av klærne var omsydd. Men jeg kan aldri huske at jeg ble mobbet hverken for strømper eller for klærne. Skoleveien var som sagt ca 3 km. I sommerhalvåret kunne vi sykle, men på vinteren måtte vi bruke ski. Hvis det var sprengkaldt, ble vi kjørt med hest og slede. Foreldrene våre ble enige om en fordeling av kjøringen, for det var plass til mange barn i sleden. Dette var gøy. Av og til brukte vi sparkstøtting, da treddevi sparkene i hverandre og suste nedover

Oleabratta.

Juletefest

Juletefestene på skolen var noe vi gledet oss til i mange måneder. Ett år hadde jeg vært hjemme fra skolen i flere dager forut for juletefesten. En venninne kom innom og fortalte at jeg var tatt ut til å spille engel i Kristis juledrøm. Hun hadde også med seg manus, vinger av papp og en glorie til å ha på hodet. Spør om jeg var glad. Det ble en fin fest på alle måter.

Storskole

Da vi skulle begynne i 4. klasse måtte vi over i storskolen. Det var en stor overgang, for mammaerstatningen forsvant, lærerinnen altså. Men det gikk bra. Spesielt husker jeg timene i gymsalen vinterstid. Lærer Skullerud løp rundt i store beksømstøvler og blå lagerfrakk og instruerte oss. Jeg kan ikke huske hva vi elevene hadde på oss, men etter at den store blå buksa som vi sydde i håndarbeidstimene var ferdig, brukte vi alltid den. Håndarbeidstimene med Inger Fosse var alltid koselige, selv for en som ikke likte håndarbeid. Babyskjorta som jeg sydde, fant jeg ikke før mine egne barn skulle konfirmeres, og da var det litt seint.

Helsekontroll

Da helsesøster meldte sin ankomst til skolen, ble stemningen plutselig litt uhyggelig. Alle snakket om sprøyta som vi skulle ha år i tenkte på den, var det som om sprøytespissen ble flere meter lang. Med det samme helsesøstera trådte innenfor døra, kjente vi det på lukta. Uhyggelig! Personen hadde grå kjole og strømper, hvitt forkle og hvitt hodeplagg. Hele personen utstalte autoritet, og det var ingen som fant på å skrike eller sette seg til motverge. På den tiden visste vi godt hva tuberkulose, eller tæring som vi sa den gangen, kunne føre til. Vi kjente alle til en og annen som måtte tas ut av hjemmet og bli behandlet på et sanatorium. Så dette var ting vi innerst inne visste at vi måtte utstå.

Vinterøvelse

Jeg tror det var i 1952 at det var militær vinterøvelse i bygda. Dette var spennende, for soldatene skulle bo i telt innpå skoleområdet. En av fetterne mine var med der, og spør om jeg var stolt da han kom hjem til oss og hadde med kjendisen blant soldatene, nemlig en svær branne som var så sterk at han kunne bøye hestesko!

Gode skoleminner

Av og til så vi film. Mest populær var Vepsen Vims og Valdresfilmen. Jeg tenker alltid på disse stundene når jeg hører Valdresmarsjen av Johannes Hansen. Vi så også film om sildefisket med snurpenot. Men den filmen var ikke favoritt. Denne tida var en lykkelig tid, men det tenkte jeg ikke på da. I denne tidsepoken var det fremgang i landet på alle måter, selv om ikke oljeeventyret hadde begynt. Takk for denne tiden!

Sikringskost

Sikringskost var særdeles viktig under krigen, og at tran var et nødvendig «onde» er alle forfatterne våre enige om. Vi elever glemte stadig transkjea, men å prøve å jukse seg bort fra viktige A- og D-vitaminer kunne vi bare glemme. Lærerne gjennomskuet ethvert forsøk på tranfusk.

Som kan hende noen av leserne har fått med seg, var folkehelsen ganske bra under krigen med hjemmedyrkede grønnsaker, bærsanking i skogen, grovt mel, mye sild og null cola. Overvektige barn fantes nesten ikke.

Tenor skole

Tenor skole fra 1896

Tenor skole ble bygd i 1896 på tomt fra Vegarud. Den ble bygd med to klasserom og lærer- og lærerinnelilighet.

Huset var ikke helt godt og det var behov for mange reparasjoner. Etersom området rundt Øierudkrysset utviklet seg til et lite senter, ble det behov for en ny og tidsmessig skole. Gamle Tenor skole ble nedlagt i 1963 og senere revet.

Kort historikk:

Kretsen omfatter den nordlige delen av hovedsognet, og det var omgangsskole her til begynnelsen av 1850-årene. Da vedtok kommunestyret i 1852 å opprette fast skole og ansette en seminarutdannet mann.

I 1853 ble det fast skole hos Gunnerius Lund på Sletner.

I 1863 flyttet skolen til leide lokaler i Togrind, og fra 1868 på Vegarud.

Mellom 1893 og 1903 var Peter Slotsvik lærer i Tenor krets, og skolehuset ble bygget i 1896. Slotsvik sluttet som lærer og overtok Indre Smaalenenes Avis.

Mange lærere og lærerinner virket ved Tenor skole både før og etter Slotsviks tid.

Strøket rundt skolen vokste til et lite senter, og det ble behov for en ny og større skole. Den kom i 1960.

Minner fra Tenor skole

Ved Hanna Fosser, Asbjørn Vrangen og Torer A. Garseg m med skolestart 1938 og 1941

Slik så skolestua vår ut

Den gamle Tenor skole var en toetasjes bygning fra 1896. Skolen hadde to klasserom med dør imellom, og med hver sin hovedinngang. Skolerommene var stort sett like innvendig. Småskolerommet vendte mot nordøst, mens storskolerommet vendte mot sørvest. Bare ett av vinduene kunne åpnes for lufting i frikvarteret. Om vinteren var ofte vannet frosset, så da var vi uten vann.

Skolestua til «småskolen» hadde to pultrader, plass til to elever pr pult, til sammen fem-seks rader. Jentene satt på rekka nærmest ovnen, en stor «bjørneovn», med skjerm Brett foran. Dette ble også brukt til å tørke våte og kalde klær på om vinteren. Stor vedkasse med plass til 60 cm bjørkeved ved siden av. Guttene satt langs vindusrekka, hvor det om vinteren ofte trakk kaldt, og i verste fall var vinduene rimet igjen (Kjølerom for melkeflaska .) Ellers fantes det to store svarte tavler, hvor frøken skrev opp tall og bokstaver med rødt og blått kritt. Foran hang ruller med kart som frøken trakk ned og viste oss forskjellige land. De fleste av oss hadde nok aldri sett et norgeskart. Ved siden av kateteret, som var mørkebrunt, sto et trampeorgel.

Skoleplassen

Skoleplassen besto av en stor frukthage med epletrær, rips- og bringebærbusker Dessuten åpent land for grønnsaker, en liten brønn og flaggstang. Rundt det hele var det en høy granhekk. Vi hadde ingen adgang inn i hagen. På vestsiden var det stor lekeplass for ballspill og løpebane. Det var huskestativ og stativ for høydehopp. Her lå også doene, vedskjul og materialrom.

Slik var våre skoledager

Skolen var fådelt. 1. klasse gikk for seg, mens 2. og 3. klasse gikk sammen i småskolen. Småskolen hadde 5 timer annenhver dag. Alle skoledagene startet kl 8.30. I storskolen gikk 4. og 5. klasse sammen og 6 og 7. klasse sammen.

Storskolen hadde 6 timer annenhver dag, og den gang var også lørdag skoledag. Første time startet med salmesang, Fadervår og bibelhistorie. I andre time var det norsk eller regning. I tredje time var det enten naturfag eller geografi. I de siste timene var det gjerne litt lettere fag med gjenfortelling, tegning og sang I spisepausa satt vi alene og spiste, de som bråket måtte sitte på gangen. Vi hadde med oss mat, brøds kive med ost og egg, og melk på patentflaske

Vi hadde kroppsøvingstimer inne. Da hadde vi arm- og knebøyninger. Om sommeren var vi ute og hadde ballspill, 60-meter, høyde og lengde. Da øvet vi til idrettsstevne for alle skolene i Eidsberg I friminuttene kastet vi ball, hoppet paradiset, leika «hauk og due» og «bro, bro brille". Fotballspilling ble det slutt på da vi sparka ballen opp i lystrådene slik at strømmen kortsluttet og vinduet i gangen ble knust.

For de fleste var skoledagen som oftest lang. Vi kunne ofte få skyss med melkekjører om morgenen.

På ettermiddagen måtte vi som oftest gå til bens. Men dette syntes vi var morsomt, sosialt og lystbetont. Om vinteren brukte vi spark og ski. Om sommeren var det noen få som hadde sykkel de kunne bruke. Da satt det som regel en på stanga og en på bagasjebrettet.

Tenor skole 1937

1. rekke fra v.: Kåre Olsen, Hans Trømborg, Armand Herland, Thorstein Øierud, John Levorstad, Arne Steen, Anne Levorstad, John Mortvedt, Kåre Holt Hansen, Kolbjørn Haug, Sverre Nilsen, Johan Lund, Helge Teig, Arne Nyygård, Per Nygård
 2. rekke fra v.: Rolf Nilsen, Henry Rød, Jonn Rakkestad, Bjørn Madsen, Sverre Teig, Roald Nygård, Ole Kristian Brødremoen, Hans Vrangen
 3. rekke fra v.: Einar Haug, Odd Syversen, Margit Mortvedt, Asta Svendsen, Ingrid Andersen, Liv Solberg, Margit Haug, Marta Buer, Synnøve Syversen, Valborg Andresen, Ester Olsen, Kirsten Tyberg, Ursula Dublin, Magnnild Lund, Bjørg Bakke, Magnnild Trollerud, Jonanne Vrangen, Borghild Buer, Magnnild Buer
 4. rekke fra v.: Bjørg Arnesen, Edel Haugeli, Ovida Krogstad, Borgnild Lund Garseg, Else Syversen, Olaug Johansen, Thorbjørg Brødremoen, Rut Buer, Rut Nygård, Anne Lund Garseg, Hermann Løvestad, Thor Svendsen.
 5. rekke fra v.: Oddvar Haga, Alf Rakkestad, Thorleif Garseg, Lloyd Skulberg, Erling Mortvedt, Arve Hansen, Trygve Lund, Erling Fossdal, Tore Nygård, Helge Martinsen, Odd Svendsen, Inge Fure, Thorbjørn Lund, Alf Teig, Åge Knutsen, Ottar Nilsen, Bjarne Bamsrud, Hans Buer, Holm Skofterud
- Lærere: Ingolf Trømborg og Gudrun Apenes.

Lærerne våre

I andre etasje var det to små leiligheter Den ene ble benyttet av vår lærerinne, frøken Gudrun Apenes, som kom fra Lofoten. Hun var et meget godt og dyktig menneske, flink til å undervise, og hun tok seg av alle sine elever på en verdig måte. Hun samlet klassen rundt det gamle trampeorgelet med sang, musikk og eventyr, mens klærne våre tørket ved ovnen. Hun fortalte mange historier fra Lofoten, om fiske og livet der nord.

I småskolens første klasse begynte det i 1938 seks jenter og fem gutter, mens det i 1941 begynte en jente og tre gutter. Dette antallet økte under krigsårene med skolebarn fra Oslo, såkalte «sultne unger». Mødrene smurte stor matpakke så vi kunne dele med oss. Det var også mange unger av tjenestefolk fra gårdene rundt omkring, men som oftest var disse der en kortere periode.

I storskolen i fjerde, femte, sjette og syvende var det Ingolf Trømborg som var lærer. I motsetning til frk. Apenes var han streng og myndig. I denne sammenheng må nevnes at Trømborg mistet sin kone i 1943, og han ble aleneforsørger for tre sønner i skolealder. den yngste bare seks år. Ved siden av skolearbeid drev Trømborg som gårdbruker og hadde et større hønsehold. Vi har i det store og hele gode minner fra storskolen. Trømborg kunne ta med seg radioen til en skoletime slik at vi fikk lytte til NRK's skoleradio. Dette skjedde i 1946-47. Ellers serverte han oss gjerne eggedosis hjemme i kjøkkenet sitt. Dette var gjerne ved spesielle anledninger, for eksempel siste skoledagen.

Sløyd og håndarbeid

Fra 4. klasse hadde jentene håndarbeid og guttene tresløyd i ca. tre uker etter jul. Da måtte vi ha med ved til å fyre med i skolestua. Gudrun Frøyset underviste i håndarbeid og Ingolf Trømborg i sløyd. I skolestua ble pultene byttet ut med høvelbenker og snekkerverktøy. Jentene laget håndarbeidspose med brodert navnetrekk, strikket votter og vaskeklut. og guttene laget spikkejøl og fuglekasse med mer. De flinkeste fikk lov å lage seg hagekrakk.

Kjøkkenhage

Vi hadde kjøkkenhage på skolen og hjemme. Vi fikk beskjed om hva vi skulle så og fikk utdelt pakker med frø. Det var gulrøtter, pastinakk, rødbeter og erter som vi sådde, og kålplanter som vi plantet. Vi fikk også tomatplanter av lærer Trømborg.

Det var tre kontroller i løpet av sommeren. For fint hagestell i tre år, fikk vi et epletre som vi kunne plante i hagen hjemme. Og vi fikk også et fint diplom fra Norsk Skolehageforbund.

Skolen under krigen

Vi merket lite av krigen i de første krigsårene. Blendingsgardiner og bilde av Quisling over kateteret likte vi lite. Verre smakte nok trana som vi måtte ta hver dag. Når det nærmet seg slutten av flasken, var kvaliteten dårlig, og det smakte harskt og vondt.

Vi hadde legeundersøkelse og vaksinasjoner Det skjedde også andre ting under krigen.

I januar og februar 1942 var det bitende kulde, 30 til 40 kuldegrader. Da ble skolen stengt i nesten fire uker, de kalte det brenselsferie. Vi husker også at alle radioapparatene ble inndratt av tyskerne i august i 1941. Disse sto stablet opp i skolestua før tyskerne hentet dem. På høsten, under potetopptakingen, fikk vi skolefri i åtte dager for å være på jordene rundt omkring og plukke poteter.

En artig kaninhistorie

Vi som var barn under krigen, husker godt at kaninhold var et viktig supplement til matauken i krisetider. Her kommer en liten historie om dette.

En av guttene i tredje klasse satt urolig og ventet på at siste time skulle være over. Frøken Apenes spurte hvorfor han satt så urolig. Da fikk frøken til svar at han ville fort hjem fordi han skulle til naboen for å parre kaninhoa si. Dette svaret likte frøken svært dårlig, så han måtte sitte igjen på skolen. Og i tillegg fikk han med seg et strengt brev til foreldrene. Så den stakkars kaninhoa måtte pent vente til neste dag.

Da puttet gutten kaninen i ei margarinkasse som han surret fast til bagasjebrettet på sykkelen sin. Så syklet han glad og fornøyd til naboen. Denne

dagen hadde han nemlig fri fra skolen, og det var ingen som blandet seg opp i han gjorde. (En liten innføring i senere dagers seksualundervisning, kanskje?, red anm .)

Skoleutflukter

Frøken Apenes var flink til å ta oss med på tur. Vi gikk til Enerhaugsletta, der Edwin Ruuds omsorgssenter ligger nå. Der leika vi og hadde det moro. Vi studerte planter og trær.

Under krigen gikk vi dit for å feire 17. mai. Ellers gikk vi ned mot Slitu stasjon og plukket blåveis og liljekonvall.

Da vi kom i storskolen, hadde vi utflukter til Eidsberg kirke og Folkenborg museum. Der ble det fortalt om gamle dager.

På vinterstid gikk vi på ski til Skansehytta i Askim. Vi hadde skoleskirenn ved Slitu stasjon og ved Kongerud i Trøgstad. Om sommeren sykla vi til Lundebyvannet og bada.

Før krigen var Hanna med på skoletur med buss til Son. Der bada vi og hadde det moro. Dette var en sjelden stor opplevelse. Vi bada i hjemmesyddde badedrakter.

Vi var også med på skauplanting rundt på forskjellige gårder en dag på våren.

Freden 7. og 8. mai I 1945

Vi hadde skoledag 8. mai. Det var en strålende, deilig solskinnsdag. Det første vi gjorde da vi kom på skolen om morgenen, var å slå i stykker bildet av Quisling. Lærer Trømborg mente at vi burde ha spart billedramma, og vi fikk skjenn for dette. Dagen startet med marsj rundt skolen, og vi ble forklart at krigen var slutt. Vi hadde bare en time den dagen. Det var ikke flagg på skolen, men det var heist flagg på Øierud ved butikken. På hjemveien så vi ikke noe til tyskerne, de holdt seg disiplinert tilbake. Noen norske Milorgfolk kjørte med gamle lastebiler og skulle arrestere quislinger (NS-folk). Det fine været holdt seg helt til 17. mai Da silte regnet ned. Dette var en nedtur for oss som hadde ventet lenge på å kunne feire 17. mai.

Høie skole

Høie skole

Høie skole lå midt i Høiefjerdingen eller Høiekroken. Tomten som kommer fra Skjeggerud, ble kjøpt i 1864 og skolen ble reist straks etter. Ca. 1913 meldte behovet seg for mer undervisningsplass og skolen ble da påbygd med en etasje Arkitekten for påbygget var Wahl på Torkildsrud med Karl Nordeng som bygningsarbeider.

Litt historikk: Skolekretsen omfattet kretsens vestlige hjørne.

I omgangsskolens tid var kretsen delt i fire roder, og undervisningen foregikk på ulike gårder.

Den mest originale læreren var Berger Jørgensen som ble kalt for «Berger Spellemann» og opptrådte som både kjøgemester og spellemann i tillegg til å være skoleholder. Dette var populært hos allmuen, men

ikke hos skolekommisjonen som ba han holde seg til «Instruxen».

I 1855 ble skolen fast, og det var den tredje skolen i Eidsberg.

En annen original lærer som virket ved Høie skole på slutten av 1800-tallet var Ole Olsen Øksdal. Han var en streng og flink lærer, handlet med hester og kjøpte seg «velociped». Det vakte oppsikt!

Minner fra Høie skole

Læring og fysisk fostring på 30-tallet

Av Turid K. Lilleng

Tenk om man kunne være fugl i en tretopp og se sin egen far på skoleveien i 30-åra, komme gående med kameratene fra nabogårdene, med melkeflaske og niste, hilse høflig på læreren, slik det var vanlig den gangen, ta plass i skolestua, bli hørt i geografi og katekisme, sette utfor i hoppbakken, høre praten blant kameratene. Å forestille seg en film dette, en barndom bare noen tiår før ens egen, men allikevel så helt forskjellig, hvordan ville filmen vært? De få fotografiene fra den gangen, i svart/hvitt alle sammen, så alvorspreget. Man tar seg i å tenke; fikk de nok moro og lek mellom gårdarbeid og skoletid? Hvordan var egentlig dagene for ungene som gikk på skolen i Høiekroken?

Faren min het Åge Lilleng. En av skolekameratene, Knut Østensvig, har fortalt om hvordan han opplevde det å være elev på Høie skole.

Selve skolebygget, et stykke nord for Ruudskrysset, var gråmalt og hadde to etasjer. De yngste elevene hadde felles klasserom i andre etasje og hadde lærerinne, mens fjerde til sjuende klasse holdt til i første, hos læreren. Lærerinna var frøken Heineberg, hos henne gikk elevene to dager i uka. Hennes jobb var delt mellom Høie og Skaltorp skole. Lærerne bodde på skolen. I første etasje gikk elevene hos Kåre Krog.

Man satt to og to ved pulten. Ble man hørt i lekser var det opp å stå! Det var ikke mye utstyr man fikk utdelt på skolen, men viskelær fikk man! Skjønnskrift var et av fagene, og i fjerde var det tid for blekkhus. Hadde man gjort et eller annet galt på skolen, hendte det at man måtte stå med armene rett ut til sida og holde i noen krittstumper.

Lærerne på den tiden var ofte strenge. Lærerinna, derimot, var snill og flink, og det hendte at elever på andre skoler misunte Høie elevene som hadde henne. - Men en gang vi skulle få en leksjon i gårdsnavn og hus fra skolen

og i retning Askim, da protesterte alle, forteller Knut. Regla gikk om Berg, Lunder og Hauggård - Nei, det heter «Hogger'n», ropte ungene. Lærerinna kom opprinnelig ikke fra området. Kåre Krog ble respektert av elevene, han var meget interessert i sport. De hadde ikke gymtimer, men til gjengjeld var det full aktivitet i friminuttene. Krog var veldig ivrig på elevenes vegne med fysisk fostring og sto på i alle friminutt. Det var fotball, 60-meter, høyde- og lengdehopp, stor og liten ball. Alle de tolv skolene i Eidsberg møttes til friidrettsstevne på Mysen.

Skoleveien

Knut hadde to kilometers skolevei, flere tok følge underveis, om vinteren gikk de ofte på ski til skolen. Vel fremme var det standard å synge salmevers eller sanger som «Vi vandrer med freidig mot». Knut var god i kristendom, for det var lett å pugge, husker han. Hjemme på kammerset foregikk lekselesinga. Etter veiene var det lite trafikk, men lærer Krog var den som hadde skaffet seg bil, en Ford var det vel. Det var vanlig å hilse på dem som kjørte med hest, av med lua og bukke. Man skulle være høflig ung gutt og vise respekt for de voksne. Helgeklærne var på når man gikk til skolen, på klassebildene har nesten alle hjemme strikkede gensere og jakker. Knuts mor var særlig flink til å strikke til de fire sønnene.

Ikke rom for fleksibilitet

Kristian, eldre bror til Knut, skulle begynne på skolen 1. mai. Men så var dette dagen for farmorens begravelse. Fleksible ordninger var nok ikke oppfunnet. For da måtte Kristian vente et helt år til neste 1. mai for å kunne begynne på skolen. Men da han først begynte, var det bra, og i dag husker han både lærerinna og læreren med glede. I garasjebygningen tvers over skoleplassen var det sløyd, og guttene lagde for eksempel hylleopplegg til vaskevannsfat og speil. samt skoknekter og tannbørsteholdere.

Fritid

Hva vi gjorde på fritida? Vi måtte finne på noe sjøl. Vi sykla om kapp og gikk oppå storveien og «loverte», forteller Knut med sin kvikke replikk. Å lovete er å spasere eller gå og slenge, på unge gutters vis - og storveien, det var veien om Høiekroken. Men idrett var nok den store fritidssyssele, og Krog en sælig stor inspirasjon. Hoppbakken var rett i nærheten, her var Åge og Knut blant de ivrigste. Skolen vant flere ganger i friidrett og stafetter og fikk vandreskjold som hang på veggen. Det var stort at Høie vant. For mange skoler var mye større, Folkenborg for eksempel, hadde nok fem ganger så mange elever.

Plikter hjemme

Hjemme på gården var det å hjelpe til. Ungene måtte ut og luke kålrot så snart de kunne gå, ta opp poteter og slåtte og hesje var de også med på - Det er jo sunt og mye c-vitaminer i kålrot, spiste dere mye av det, spør vi. - Nei, det var ikke vitaminer den gangen!, sier Knut. Så ler vi. Gamle dager er ikke så kjent for oss som ikke har vært akkurat der. Selv om en del elever kom fra enkle kår, kan ikke Knut minnes annet enn at alle hadde tilstrekkelig med mat. Melkeflaska til å ha med på skolen var fylt opp direkte fra fjøset. På brødsnivene i matpakka var det som oftest geitost - og litt ekstra stas når det var pølse. En gang i året ble elevene veid og målt. Hjemme på gårdene var det middag klokka elleve, så de satte av mat til ungene kom hjem. Eftasverd klokka fire var vanlig - og til kvelds gjerne havregrøt. Pultost var vanlig på skiva til frokost.

Fest og spill

17 mai og juletreff var det tilstelning på skolen. Men ikke alle foreldre tillot at ungene tok seg tid til slike atspredelser, for det var stadig noe hjemme på bruket som måtte ordnes. Et bilde fra den mer lystige fritida har festa seg, det var da kameratene i 10-15-årsalderen gikk og spilte langs veien, det var særlig strekningen fra Lindahl til Håkafoss, der Knut, Øyvind og Åge gikk og blåste på 1. tenor, S-kornett og B-kornett. Fast strekning, lang øvelse og gode minner, det er klart de ble gode! Å spille lærte guttene av Senior Haugland. Et av spillelærerens særtrekk var at

han brukte snus. Noen lærte seg å spille kort sammen med gårdsdsgutter, hos dem gikk det i 3-øres knakk., mens de voksne spilte beiteplukk. En sjelden gang dro ungene på kino, det var om lørdagene. Av andre større begivenheter var da lærer Krog satte i gang kakelotteri sånn at elevene i sjuende klasse kunne dra til Vestlandet med buss på skoletur, forteller Knut. Da hadde læreren kjørt opp løypa på forhånd, turen gikk over Hardangervidda og Haukeli, om Vøringsfossen og hjem om Telemark. Det var full ordning med primus og ullteppe, og elevene overnatta i låver på gårder der Krog hadde avtalt med bøndene.

Knut gikk ut av skolen i 1938. Fortsettelsesskolen, der han gikk en vinter, var på Bondehallen. Her holdt også Ungdomslaget til og der var det ringleik og dans. Høie skole ble nedlagt i 1960.

Høie skole I 1938

1. rekke fra v.: Olaf Karlhagen, Asbjørn Hoel, Åge Lilleng, Jens Ledingsrud, Olaf Kåtorp, Emil Høie
2. rekke fra v.: Rut Johansen, Berit Høie, Tonny Kåtorp, Kari Krag, Gerd Ledingsrud, ukjent, Reidun Bergland, Arthur Eiebakke, Bjarne Haga, Andreas Ledingsrud, Odny Ruud, Ingrid Bakker, Eli Ledingsrud
3. rekke fra v.: Anette Bakker, Else Pedersen, Elsa Bakke, Ingrid Sletten, Marta Ledingsrud, Randi Høie · Pedersen, Oddvar Kvakkestad, Knut Østensvig, Arne Hansen, Odd Krag, Kristian Høie, Ole Aas,
Moen, Johan Bakker Bak står lærerinne frk Heineberg og lærer Kåre Krag

Høie skole

Ved Gudrun Minda Sandem

Jeg som skriver dette har aldri gått på Høie skole. Allikevel har denne skolen vært en del av mitt liv. Jeg har mer eller mindre bodd sammenhengende på Høie skole i 42 år og var den siste som hadde bopel der.

Min far, Sigurd Sandem, var lærer der i 17 år fra 1943 til 1960 da skolen ble lagt ned. Hele tiden bodde han på stedet. og han giftet seg med ei av skolekretsens jenter og fikk tre barn. Ett av barna gikk det meste av grunnskolen på Høie skole. De to andre var ikke store nok. Siden kjøpte han stedet som nå eies av hans barnebarn.

Noen av mine første minner har jeg fra skoledager på Høie skole. Vi bodde i 2 etasje, og en dag kan jeg huske at jeg sto og sugde på tåteflaska mi, så gjennom sprinklene på gelenderet og undret meg over at mange barn kom gående i rad og rekke oppover trappa. De pratet og så på meg og fortsatte videre opp på loftet.

En annen gang gråt jeg og var veldig lei meg Da gikk jeg inn i klasserommet der broren min satt på en pult. gikk bort til ham og satte meg på benken ved siden av ham. Det var sikkert ikke populært. men det husker ikke jeg.

Så husker jeg at jeg gikk mellom høvelbenkene på loftet og så på de store guttene som lagde så mye fint! Der var kasser, lekebiler, hagekrakker, bord og tre flotte trillebårer. Det var malingbokser med hvit, brun, grønn og rød farge, og krøllete høvelspon Tenk; en av trillebårene som var malt grønn og rød, hadde broren min laget. Den fikk jeg! Men det visste jeg ikke da jeg gikk og så på.

Jeg kan også huske at jeg gråt mine modige tårer da jeg ikke fikk være med å gå i 17. mai-tog. Det skulle gå de fire kilometerne til Eidsberg kirke, og jeg var bare tre og et halvt år. Og så husker jeg at de store barna satte opp hesjestaur med hestesko i toppen. Over la de en tredje staur, og det ble fotballmål! De brukte hele plassen til å sparke fotball, og da var det ikke plass til meg. En dag tok pappa ned to store treskilt som var malt blå med hvit trekant inni. Det sto skole på

skiltene, men det var ikke bruk for dem mer. Skolen var nedlagt.

Om skolen

Høie skole lå midt i Høiefjordingen eller Høiekroken, som området kalles idag, 800 meter nord for Ruudskrysset.

Tomten som var beregnet for skolebygningen på Volden - et stykke innmark som tilhørte Skjeggerud - ble kjøpt i 1864. Skolen ble reist på dette stedet straks etter. En god del av tomten var jord til bruk for leieboeren, og noe ble benyttet til lekeplass/tun.

I omkring 50 år var skolebygningen en en-etasje rød bygning Den hadde en grunnflate på ca. 110 kvadratmeter, og så i store trekk ut som et våningshus på en litt større gård. Den var tømret på en tykk gråsteinsmur av hogde blokker og sydd utvendig. Skolen hadde et stort klasserom, en leilighet for en familie og et rom til læreren.

Av og til bodde nok læreren i dette rommet, men som est tjente dette til arbeidskontor og -men som oftest tjente dette til arbeidskontor og hvileplass for ham i skoletiden. Leieboerne ellers skulle fungere som vaktmestere. Renhold og oppvarming var også vaktmesterens ansvar.

I tiden om kring 1913 var det så mange barn i kretsen at det ble behov for større undervisningsplass. Skolen ble da påbygget med en etasje av Karl Nordeng, Wohl på Torkildsrud var arkitekt. Skolen fikk to klasserom på 50 kvadratmeter, og to leiligheter. Den ene leiligheten var ment for skolens lærere. På toppen fikk skolen et stort og romslig loft (halv etasje) som skulle tjene til sløydsal for skolens gutter. Andre etasje ble satt opp av stående to-toms plank, høvlet som panel og bindingsverk. Loftet bestod kun av bindingsverk. Utvendig ble hele bygningen sydd med liggende, høvlet panel. Når en gikk inn i skolebygningen, kom en inn i en romslig gang. Her var skiferfliser på gulvet, lys malt panel og knagger langs veggen for å henge fra seg klærne. Opp til annen etasje gikk en svingtrapp med dreid forseggjort rekkverk. Første etasje inneholdt

klasserom for storskolen (4.-7. klasse). lærerrom og en leilighet. I annen etasje holdt småskolen (1-3 klasse) til, samt at der også var en leilighet, og trapp opp til loftet med sløydsal, lagringsplass for skolen og et par kott til bruk for beboerne.

Klasserommene var stort sett like. Det var malte, brune tregulv. Malte panelvegger og malt hvitt panelt tak. Klasserommet i første etasje var holdt i lys oker, rommet i andre etasje var lysegult. På veggene hang innrammede bilder, diplomer og vandreskjold. 1 storskolens rom sto dessuten et harmonium (orgel som drives av pedaler).

Oppvarmingen foregikk med vedovner.

Klasserommene hadde doble, koblede pulter i to rekker. I første etasje var pultene og kateteret malt og lasert slik at de minnet om årringer i treverk. I andre etasje var pultene og kateteret lyse grønne.

Skolebygningen var i bruk som skole frem til 1960. Etter den tiden ble den i noen år brukt som forsamlingslokale og stemmelokale.

Klasserommet i andre etasje var lagringsplass for Heimevernets kontormateriell.

Fra 1967 har skolen vært i privat eie, og i 2005 stod Eidsberg og Oslo brannvesen for en kontrollert nedbrenning etter anmodning av daværende eier som ønsket å rive bygningen. I skolens barndom hadde klasserommene pulter hvor det var plass til seks elever. Pultene gikk over hele rommet og så mest ut som kirkebenker med bord foran. Læreren satt på en høy stol (0,68 m) bak et enda høyere kateter.

Så lenge det var skole, ble det aldri lagt inn klosett. I skolens barndom stakk barna til skogs eller bak et tre når de måtte. Senere ble det bygget utedo.

På eiendommen sto det også et uthus som inneholdt to vedskjul, ett til skolen og ett privat. I tillegg var det vaskerom med vedfyrt bryggepanne og et dyrerom. Et annet lite hus inneholdt jordkjeller murt av steinblokker. Disse to husene står fremdeles på eiendommen.

Lærere

Kåre Krog var lærer i perioden 1925-1943 og bodde på skolen med sin familie. Han var en myndig og streng lærer, men også snill og iderik og fikk folk med seg. Fysisk fostring sto i sen-

trum, og skolen vant atskillige idrettskonkurranser og vandreskjold i den tiden. Han var en foregangsmann på mange områder, og under hans ledelse dro storskolen på skoletur med buss til Hardanger (1938). De var borte i en uke og sov i telt. Elevene hadde spart til denne turen i to år.

Johan Bakker var en av hans elever og har kommet med følgende uttalelse; «Jeg har et annerledes syn på Krog nå enn jeg hadde da jeg gikk på skolen. Da trodde jeg han var en vanlig lærer. Jeg trodde det var sånn det var. Nå forstår jeg at han var en meget god lærer som var med både ute og inne. Jeg tror mange kan takke lærer Krog for at vi ble såpass som vi ble.»

Kåre Krog sympatiserte med tyskerne under krigen. Han fikk da stilling som skoleinspektør i Askim og flyttet dit.

Sigurd Sandem (1943-1960) var ferdig på lærerskolen under krigen. Da het det seg at en ikke skulle søke stillinger etter dem som var arrestert eller oppsagt, og de var det mange av, så det var derfor vanskelig å søke jobb. En måtte vite hvorfor stillingen var ledig før en kunne søke. Sandem hadde derfor hatt flere kortere vikariater og var glad for å få noe fast da han ble tilsatt på Høie skole. Her bodde han først på ett rom, men da han giftet seg i 1947 leide han den ene leiligheten, og fungerte også som vaktmester. Hans kone overtok da vaskejobben. Sandem overtok der Krog slapp, og skolen fortsatte å være en foregangs skole i bygda på det idrettslige området. Skoleturer ble det også. Harmoniumet var i flittig bruk. Sandem hadde fungert som organist mens han gikk på lærerskolen og etterpå i Sande i Vestfold. Han var dirigent i kretsens mannskor og ivret for sang og musikk. Barna lærte mange sanger, og lærte å synge flerstemt

De kvinnelige lærerne hadde småskolen og arbeidet ofte under langt vanskeligere kår enn sine mannlige kolleger. De hadde ofte delte stillinger (halv post på en skole pluss en halv post på en annen skole.) De måtte ofte gå mellom skolene og bære med seg det nødvendige. Ingleiv Heineberg (1923-1928) var i denne perioden lærer ved Høie og Skaltorp. Senere hadde hun sin stilling delt mellom Høie og Heen frem til 1938.

Gyda Ellestad (1938-1940) var lærer på Høie og Heen.

Inger Heierås (1940-1942) fra Trøndelag hadde tre skoler. Hun gikk fra Heen til Høie og videre til Skaltorp og så tilbake til Heen. Slik gikk hun hver dag i uka i allslags vær med dyna på ryggen. I tillegg skulle hun forberede seg, rette og stelle seg.

Inger Ellingsen (1942-1948) pendlet mellom Høie og Heen.

Ranveig Fjeld (1948-1950), Birgit Fykerud (1950-1951) og fru Arnesen (1958-1960) hadde bare

en skole å konsentrere seg om. Lærerinnene var dårlig betalt og var lenge henvist til et liv i nøysomhet.

I tidsrommet mellom 1951 og 1958 var elevtallet så lavt at skolen bare hadde en elevgruppe. Da hadde Sandem ansvaret for all undervisning ved skolen. Barna gikk annenhver dag, småskolen den ene dagen, storskolen den andre. En kvinnelig lærer kom en måned om høsten og hjalp til med håndarbeidsundervisningen.

Høie skole. Fotballmål fra 1959

Fra venstre: Harald Sandem, Gunn-Lisbeth og Gro Sissel Løken med Gudrun Minda Sandem

Skolemiljøet

Det var alltid god disiplin i skolen, elevene hadde respekt for lærerne, men miljøet var kameratslig og fritt. Barna tok hensyn til læreren, og læreren tok hensyn til barna. Dagny Østgård var elev på Høie skole og hun sier: «Jeg har bodd på Torkildsrud gård for far var gartner der. Så gikk jeg på Høie skole, og der hadde jeg verdens beste lærer, Sigurd Sandem!

Å, så flink han var, og så snill – tenk han var ute i frikvarteret og lekte med oss! Høie skole var et godt sted å være. Men så ville mor og far flytte til Oslo. Jeg ville ikke, for jeg trivdes så godt i hjemmemiljøet og skolemiljøet. Jeg grudde meg forferdelig til å begynne på en Osloskole, for jeg tenkte at elevene der hadde lært mer enn meg. Så viste det seg at det var stikk motsatt - jeg hadde kommet lenger og lært mer enn Oslo-barna.»

I friminuttene lekte elevene sisten, gjemsel, siste

par ut, tredjemann i vind, ringleiker og mye mer. Friidrett var det også i friminuttene, og håndball var populært. Jentene kastet også veggball og guttene sparket fotball. Erting og mobbing forekom sjelden. I vinterhalvåret ble skiene flittig brukt. Terreng og bakker var det nok av, og mange brukte skiene for å komme seg til skolen. Flere hadde lang vei å gå, to-tre kilometer for dem som bodde lengst unna, selv om det gikk mang en sti endeover.

Det ble bygget hoppbakke rett bak skolen under lærer Krogs ledelse (1939). Dette ble et samlingspunkt for gutter og mannfolk. Her øvde de og konkurrerte. Ja, noen jenter satte også utfor. Det var fullt mulig å hoppe opp til 17 meter i bakken.

Skøyter var også i bruk. Det ble arrangert turer til dammen ved Torkildsrud. Enkelte år svullet bekken i bunnen av bakken på skoletomta så voldsomt at det ble skøyteis der. Var det is og glatte veier betydde det ekstra mye moro. Sparkstøttinger og kjelker ble koblet sammen i et langt tog i bakken nord for skolen. Så bar det utfor. Biler og annen trafikk var det lite av, så det gikk så fint. Var det riktig fint føre, begynte de ved Fjellbu, så gikk det i ett hele veien forbi Rudskryset og ned i bunnen av bakken ved Ås.

Arrangementer

Etter jul var det juletefest. Da ble pultene i skolestua i første etasje stablet oppå hverandre, og juletre ble satt inn. Hit kom både barn og voksne, gikk rundt juletreet og sang de vanlige julesangene. Etterpå var det juleleiker; «Tyven, tyven», «Sju vakre jenter i en ring», «Napoleon med sin hær» og mange andre. Serveringen foregikk i skolestua i annen etasje, og alle hadde

med seg noe som ble plassert på et bord, og folk satt på pultene bortetter og spiste.

På 17 mai samlet barna seg på skolen der de dannet tog og gikk de fire kilometerne frem og tilbake til kirken. Alle var kledd i sin fineste stas, sang nasjonalsanger og ropte «hurra». Det var fest! Tilbake på skolen spiste barna matpakke. Siden var det idrettsleker, lengde- og høydehopp. Det ble regnet poeng og det vanket premier. Utover mot kvelden kom foreldrene, da var det smørbrød og kakao til alle. Feiringen var ikke over før langt ut på kvelden.

Enkelte andre arrangementer var det også på skolen, som hopprenn, nattorientering og skiløp. Skolen tjente også som stemmelokale for Høie krets i mange år

Før Høybråten

sin tid

Vi som gikk på Mysen og Folkenborg skole under okkupasjonen, fant hver dag små sigarettstumper som tyskerne hadde slengt fra seg på gata. Smarte elever på skolevei fant ut at det kunne være lønnsomt å samle på disse stumpene og selge dem til nikotinhungrige nordmenn for en slant. Et lite kremmerhus med stumper var nok tobakk til et par nye rullings. Mange av fedrene våre, særlig de som røykte pipe, dyrket tobakksplanter i grønnsakhagen, store, flotte planter med lilla og rosa blomster. Plantene ble om høsten hengt opp til tørk og videreforedlet til den fineste tobakk (noen dynket bladene med vin!) Vi husker også at noen av guttene røykte potetblader i de små krittpipene sine. Dette var altså lenge før Høybråten sin tid!

Ty skole

Ty skole

Ty skole eller Thy skole som det også har vært skrevet. Hva som er riktig, og hvor navnet har sin opprinnelse fra, har vi ikke funnet noe svar på.. Skolen hie hygd i 1900 etter samme tegning som Tenor og Heen skolehus. Tomta kom fra Hauger gård og skolen er i dag i privat eie.

Kort historikk: Ty krets danner det sørvestlige hjørnet av herredet og ligger ned mot Glomma. Opprinnelsen til navnet er uviss. Ingen gård heter Ty. Kretsen gikk tidligere under navnet Ty- og Heensfjordingen og omfattet da også en del av Heen. Etter hyppig skifte av lærere midt på 1800-tallet

fikk Ty halvfast skole i 1859. Den holdt til på Gjerud og Tilleskjør. Lærer Johannes Gundersen fra Tilleskjør var den første seminarutdannede læreren på Ty. Nytt skolehus ble bygget i 1900 etter samme tegning som Tenor og Heen skolehus. Ty fikk sløyd- og gymnastikksal i 1938.

Minner fra Thy skole Ved Hans Erling Ruud

Ty skole ble bygd år 1900, tomte til skolen kom fra Hauger gård. Skolebygningen er av murstein, og det var to klasserom i 1. etg og leilighet for lærer og lærerinne i 2. etg.

Oppvarmingen i bygningen var med vedovner. I småskolen gikk 1 og 2 klasse hver for seg, og 3. og 4. klasse gikk sammen, 5 og 6 klasse gikk sammen i storskolen, mens 7. klasse gikk alene. Lærerinne i småskolen var frøken Olga Øverby som kom fra Oslo, men hun var født på Norderhov. Frk Øverby var lærerinne fra ca 1918. Hun var en dyktig lærer og meget streng, med disiplin i klassen. Det var pugging av lekser, og i regning husker jeg spesielt hennes uttrykk når det gjaldt gangetabellen -«den skulle sitte som spikret» - og det har den også gjort .

Fag var norsk, skriving, regning, naturfag, geografi, norgeshistorie og kristendom Kristendomsfaget ble tatt særlig grundig med katekismus og bibelhistorie og mye sang.

9. april 1940 kom overraskende på oss alle. Jeg måtte som vanlig gå på skolen, jeg gikk da i 7. klasse hos lærer Erling Dahl. Det ble diskusjoner om hva vi skulle gjøre, og vi ble sendt hjem ca. kl. 11 00.

Vi var 12 elever i min klasse, åtte gutter og fire jenter. Når det gjelder første skoledag, var det en spennende og lett nervøs dag. Vi hadde stor respekt for lærerinnen, men var mer avslappet da vi flyttet opp til 5 klasse hos lærer Dahl.

Lærer Dahl kom fra Langsrud gård i Trøgstad og ble ansatt som lærer på Ty skole i 1927. Dahl var en snill og bra lærer, og vi elever hadde det hyggelig og bra på skolen. De fleste av oss hadde lang skolevei, og vi måtte gå til skolen, eller vi gikk på ski om vinteren hvis forholdene lå til rette for det. Vi fikk undervisning i kristendom, regning, grammatikk med stilskriving, gjenfortelling, historie, naturfag, geografi, og vi hadde sangtimer.

Vi hadde også skoleturer, bl.a. var vi på «Vi kan utstillingen» i Oslo i 1938. Mindre turer med sykkel til Linnekleppen og til lærer Dahls hjemgård, Langsrud i Trøgstad. Om vinteren hadde vi morsomme turer til Glomma der vi gikk på skøyter, og ellers kroppsøving og gymnastikk.

I 1938 ble det bygget uthus med gymsal, og der var det også sløyd for guttene, jentene hadde håndarbeid. Vi syntes det var spennende når vi fikk besøk av helsesøster, da ble det veiing og måling og forskjellige undersøkelser Da vi gikk i storskolen, hadde vi grønnsakhager hjemme. Lærer Dahl kom hjem til oss for å besiktige og bedømme kjøkkenhagene våre, og det ble delt ut diplomer: 1. og 2. premier, som var artig å få.

Jeg ser tilbake på skoletiden med glede og hadde godt utbytte av disse sju årene.

Kontakten mellom lærerinne, lærer og hjemmene var bra, og begge deltok mye i kristelig virksomhet i skolekretsen.

Ty skole ca. 1938

1. rekke fra v.: Asbjørn Olaisen, Borghild Granli, Nils Skjør, Thorbjørn Langbråten, Oddvar Brattås, Kjell Johansen, Johnny Solheim, Oskar Borgen, Johannes Hauger, Oddmund Johansen, Knut Dingtorp
2. rekke fra v.: Edit Ekeberg, Reidun Solheim, Ruth Uppmann Skjeppe, Solveig Dingtorp, Ruth Skjørshammer, Margrete Fundingsrud, Magnhild Holm, Kari Langbråten, Else Olausen, Åse Borgen, Berit Fundingsrud, Karin Sæther, Reidun Sæther.
3. rekke fra v.: Reidar Toresen, Per Wethe, Lars Kjeve, Knut Torp, Ingrid Biltvedt, Åse Skjør, Sofie Tveten, Liv Torp, Berit Johansen, Synnøve Granli, Ella Torp, Liv Langbråten, Else Langbråten, lærerinne fr. Frøyset.
4. rekke fra v.: Lærer Erling Dahl, Rolf Langbråten, John Olaisen, Oskar Stokstad, Ivar Skjør, Hans Erling Ruud, Torbjørn Lislrud, Kjell Tveten, Sverre Borgen, Arnold Langbråten, Jens Dingtorp, Ivar Brattås, Ragnar Skjørshammer.

Disiplin

Det var ikke alltid hjemmeoppdragelsen var på plass. Guttene var ikke så snille bestandig. De fant på visse streker og viste slett oppførsel. Ble det oppdaget noe utenom reglementene kunne vi bli sent til guttehjemmet på Bastøy. Dette var et fryktet sted for guttungene den gang.

Da vi en gang slapp tidlig ut fra en skoletime, banket vi på døra til siderommet og forstyrret skolearbeidet der. Det ble stor refselse og i tiffelle gjentakelse kunne det bli snakk om å utrede plasser på Bastøe. Da var det at en av guttene ropte: «Før døm får meg til Bastø går jeg i Homstvedtelva»

Minner fra skoletiden på Ty skole fra høsten 1947 til sommeren 1954 Av Karin Kirkeby (f. Skjørshammer)

Skolen vår var en stor mursteinsbygning med to klasserom. I andre etasje var det to leiligheter. Skolegården var stor med idrettsbane, liten hage og god plass til å leke både foran og ut mot storveien hvor flaggstanga sto.

I 1938 ble det bygget kombinert gymnastikk- og sløydsal med utedoer og vedskjul. I kjelleren var et kombinert kjøkken og vaskerom med bryggepanne.

Fra 1918 ble det full lærerinnepost på Ty, og den første læreren jeg hørte om var Olga Øverby og lærer Petter Valdal.

I 1927 ble Erling Dahl fra Trøgstad ansatt. Han ble senere gift med Borghild Tveten fra nabogården til skolen. De fikk to sønner, men den første døde som liten.

Jeg er født i 1940 og oppvokst på gården Skjørshammer i «Fiskærbygda». Her bor jeg fremdeles, men først som voksen ser jeg hvor pent vi bor med Glomma som nærmeste nabo.

Skolestart

Spenningen var stor den første dagen på skolen i august 1947. Mange nye fjes, bare noen få hadde jeg sett før på søndagsskolen og juletreffester.

Det møtte IO førsreklassinger. Fem gutter og fem jenter. Dette var en stor klasse, og vår første lærerinne ar Adel Moen. Hun var lang, tynn og blek med blåsvart hår. Vi ble plassert på pulter

sammen to og to av samme kjønn, en jenterekke og en gutterekke. Jeg kom sammen med Karin fra Skjør som nettopp var flyttet til nabogården. Klasserommet var stort med malte vinduer, orgel, vedovn og en diger vedkasse.

Skoledagen

Vi gikk annenhver dag, også lørdag, for vi delte lærerinne med Høye skole.

I., 2. og 3. klasse gikk sammen i tre år i småskolen. Vi begynte kl. 9 og sluttet kl. 15, altså seks timers dag. I storskolen var 4. og 5. klasse og 6. og 7. klasse sammen. Her var det lærer Dahl som en etter hvert ble kjent med. Han og familien bodde i 2 etasje.

Første time begynte gjerne med en salme eller kristen sang, ellers var det jo å lære bokstaver og tall og tegne hus og dyr. Før spisefrikvarteret sang vi alltid bordverset og satt rolig ved pulten og spiste matpakke med brunost eller prim. Melkeflaska var jo bestandig lunka.

Skoleveien var ca. 1,5 km å gå på beina, men jeg hadde bestandig følge med to gutter fra Lislrudkroken. Vi møttes ved postkassa oppe i Skipperbakken til Hauger hvor vi traff to jenter fra klassen.

Nye lærere og elever

Fra 2. klasse fikk vi en nyutdannet dyktig lærerinne som het Ranveig Fjeld, senere gift Ruud. Hun var ung og pen,

Ty skole 1953/54

1. rekke fra v.: Astrid Fykerud, Jarle Håkonsen, ? Arnesen, Jan Langbråten, Terje Oustorp, Odd Solheim, Henry Jonansen, Cato Johansen, Jan Tore Tilleskjør, Reidar Olsen, Kåre Langbråten, Knut Pettersen, Grete Skaug.
2. rekke fra v.: Solveig Fundingsrud, Karin Skjørnsnammer, Karin Skjør, Irene Brattås, lærer Einar Dahl, Astrid Klemmetsrud, Reidun Håkonsen, Anne-Lise Langbråten, Gretne Dingtorp, Aud Kaaen, Per Herstad.
3. rekke fra v. Åge Edv. Skjeppe, Gerd Skjørnsnammer, Turid Johansen, Astrid Sætner, Magnhild Borgen, Eldbjørg Skaug, Thorild Johansen, Ragnild Solheim, Kari Brattås, Tor Kjeve, Borghild Dahl.
4. rekke fra v.: Svenn Thore Gammelsrud, Øyvind Skofteby, Ole Jons. Biltvedt, Gunnar Oustorp, Gunnar Solheim, Harald Ekeberg, Thor Biltvedt, Trond Dahl, Thore Oustorp, Jens Veiby. Lærer Asbjørn Johansen til venstre, Borgnild Dahl til høyre

og foruten å lære oss mye la hun stor vekt på oppførsel. Vi lærte å neie og bukke pent, og hvordan vi jenter skulle sitte pent med beina for ikke å vise frem underbuksa. Den gang brukte vi jenter mest skjørt. og trusa var stor og flossa med lange ben i forskjellige farger.

Fra 2. klasse fikk vi to ny elever, og vi ble tolv i klassen, seks jenter og seks gutter. Aadel Moen flyttet til Skaltorp skole og begynte sitt virke der. Da flyttet Marie Karlstad inn i hennes leilighet på skolen. Hun vasket lokalene og fyrte opp i skolestuene før vi kom om morgenen.

Frikvarter

Vi var flinke til å leke i friminuttene ute i skolegården. Særlig klassen vår var mye sammen, jenter og gutter. Vinterstid laget vi hoppbakke og utforløyper, og vi lekte at vi spilte ishockey med lange vedpinner og hermetikkbokser. Ellers kasta vi ball på veggen, hoppa paradiso og slo ball helt til fløyta blåste. Vinterstid tok vi litt for lange skiturer inn i skogen, og om våren samla vi mose fra trærne og lagde sigaretter for å røyke. Da kom vi for sent.

Det var vel da som nå, erting og mobbing, men ikke så merkbart. Det var sjelden eller aldri noen

lærer i skolegården i friminuttene.

Fra 4. klasse begynte skoleåret med håndarbeid for jentene og sløyd for guttene i ca tre uker. Vi hadde frøken Frøysset og guttene lærer Dahl og Haugerud som vikar. Ellers kan jeg huske Rollag som vikar en periode. Den mannen hadde vi respekt for, da han forlangte ro og orden i klassen.

Hvert år kom også helsesøster for måling og veiing. Hun het søster Anna og var en myndig dame som tok pirquetprøve.

Skolesparing og skolehage

I storskolen sparte vi penger på bok, og i 6. og 7. klasse hadde jentene skolekjøkken på Mysen. Vi fikk tilbud om engelskundervisning fra 6. klasse, men da på Mysen, så det var få som benyttet seg av det.

Fra 4. klasse hadde vi skolehage hjemme, en liten lapp på et lite jorde hvor vi sådde frø og plantet kål. På sensommeren kom lærer Dahl på sykkel for å se på oppgavene, og om høsten basar og premier for fullførte oppgaver.

I storskolen hadde vi egne sangtimer hvor jeg husker best; «Jeg snører min sekk» og «Mot i brystet».

Gymnastikk var også på timeplanen, og det hadde vi med full påkledning og uten dusj. Vi klatra i ribbeveggen og klatra i tau.

Skoleturer

Vi hadde mange fine skoleturer for hele skolen i buss, ett år helt til Hadeland og så på Søsterkirkene. Et annet år var vi i Larvik og så på bøkeskogen. Vi dro også til Krokkleiva og tok taubanen opp til «Kongens utsikt».

Ellers var Dahl flink til å ta oss med på sykkelture; rundtur i Trøgstad, Eidsberg kirke og Folkenborg museum. Vi hadde sparketur til Eidsberg stasjon og kjøpte godterier hos «Bakeren» og laget sparketog hjem, helt til Frydenlund.

Om vinteren hadde vi lange skiturer for å bli kjent i nærområdet. Til og med helt til «Krotoland».

Festdager

17. mai var årets høydepunkt. For vi husket jo litt fra krigen og ikke minst frigjøringen 7 mai 1945.

Og fra 17. mai husker jeg at vi fikk is. Vi ble fraktet til Frydenlundkrysset med melkebilen til Hvalstrand, og jeg kan fremdeles huske den sure melkelukta som satt igjen, selv om melkebilen til Hvalstrand var nyvasket. Ved Frydenlundkrysset sto Nedre Eidsberg hornmusikk, og derfra gikk vi i tog til kirken.

Etter gudstjenesten gikk alle skolebarna rundt om Lekum med sang og hurrarop. Så gikk vi tilbake til skolen, og der var det spising og nykøkt kakao. Så var det leker og konkurranser hvor lærerne og foreldrene var med. Veldig mange måtte hjem for å melke og stelle dyra. Etterpå dro de tilbake og fortsatte festen med spising og lek. Tilslutt ble "Valdresfilmen" vist.

4. dag jul var det juletreffest for alle klassene med foreldre. Vi var pyntet i finstas og hjemmestrikka strømper som klødde. Men det var moro å gå rundt treet og synge og leke. Det var også underholdning av elevene, og kretsformannen ledet festen. De voksne var alltid med. Vi fikk varm sjokolade, egg med ansjos på brød og julekake. Ut på kvelden kom også en del ungdom, og da gikk julesangene over til «Lasse går i ringen» og «Tyven, tyven».

Det ble folk av oss!

Etter syv års skolegang var vi fortsatt tolv elever som hadde fått inn en del kunnskap. Mest geografi, bibelhistorie og skjønnskrift. Det ble folk av oss alle! Men bare Tor Biltvedt og jeg bor i Tyfjerdingsengen nå.

Siste dag var vi invitert på middag hjem til Borghild og lærer Erling Dahl hvor vi fikk våre vitnemål. Det var en høytidlig og minnerik avslutning på vår første utdanning i livet.

«I skolegården» barnesang av Margrethe Munthe

Da klokka klang, så fort vi sprang,
og ingen sto igjen og hang,
men glad og lett og rank og rett
vi var på plass med ett.
Vi sto som perler på en snor
og ingen av oss sa et ord,
og ingen lo, men stille sto
vi sammen to og to.

Alle som gikk på folkeskolen i tidsrommet rundt 2. verdenskrig husker denne sangen, og mange kan den nok ennå utenat.

Margrethe Aabel Munthe ble født på Elverum for snart 150 år siden, utdannet seg til lærerinne og ga ut en rekke barnesanger som nesten er blitt en kulturarv. Hvem husker ikke «Vi har en tulle med øyne blå», «Sladrehank skal selv ha bank», «Nei, nei gutt, dette må bli slutt» og ikke minst den evig aktuelle «Syttende mai, er jeg så gla i»!

Mange av sangene har et pedagogisk innhold med løftet pekefinger. Foreldre av den gamle skolen ville jo at barna deres skulle «oppføre seg ordentlig» .

Av den grunn er Munthes barnesanger kommet litt i bakleksa de siste 10-årene. Men vi som har skrevet dette bladet, lærte å sette pris på det hun har skrevet og synger gjerne sangene for våre barnebarn.

Heen skole

Heen skole 2008

Heen skole har samme eksteriør som i krigens dager. Foto Lauritz Tutturen

Kort historikk:

Heensfjordingen fikk fast skole i 1877 samtidig med at den ble egen krets. Skolelokale ble først leid på Skårer, men fra 1884 ble skolen flyttet til Berger. I 1897 ble det bygget eget skolehus. Thorvald Knoll fra Rakkestad underviste ved skolen i nesten

40 år fra 1877 til 1916. Han var kjent som en snill mann. Når han en sjelden gang ga elever en ørefik, la han trøyeermet i mellom! Også Jacob Hjertaas fikk en lang tjenestetid ved Heen skole og ble en avholdt lærer. Mer om det nedenfor.

Minner fra Heen skole under 2. verdenskrig Ved Lauritz lutturen

Det var riktig godt å ha hånda hennes Eli, storesøstera mi, å holde i da vi gikk over skolegården. Det var en formiddag en dag i august i 1940, og jeg var på vei til min aller første skoledag på Heen skole, den skole som skulle bli min hver dag de nærmeste sju årene. Hvem var de andre klassekameratene? Lærerinna, som venta på oss, var hun streng? Det var mange funderinger i hodet på en gutt som ennå hadde noen måneder igjen til sjuårsdagen. Men det som kanskje i enda større grad gjorde situasjonen så pirrende, ja til og med skremmende, var alle de uniformerte mennene som var der på skolegården. Tyskere! Bare noen uker var gått siden 9. april og den tyske okkupasjonen av Norge. Hva de gjorde der akkurat da, det var ingenting som en blivende førsteklasing kunne forstå, men det var trygt å ha ei hånd å holde i.

Vi ble fem elever i klassen, en klasse som i løpet av de nærmeste åra skulle vokse til åtte elever. Det var en stor klasse til å være på Heen skole på den tida. I klassen foran oss gikk det tre elever, og de som begynte året etter var bare to. Lærerinna vår het Inger Heieraas, ei ung, søt dame, som kom direkte fra lærerskolen. Hun hadde småskolen, dvs. de tre første klassene, på både Heen og Høie skole. Vi gikk jo bare annenhver dag, for slik var det under hele skoletida. Hun bodde på Høie og måtte pendle mellom skolene. Det kunne være ganske besværlig iblant, når høstregnet eller vinterstormen raste. Det er langt mellom Heen og Høie, og noen kommunikasjoner fantes det selvfølgelig ikke.

De første månedene gikk vi bare to timer om dagen etter at de andre hadde gått hjem. Slik var det for at Inger skulle konsentrere seg om undervisningen for oss som var nye, og for at vi skulle venne oss til skolearbeidet. Vi fikk lære oss bokstavene, og etter hvert kunne vi lese i ABC-boka. Vi fikk lære oss tallene, legge sammen og trekke fra. Inger var ei snill lærerinne, men kunne

være ganske bestemt når det var nødvendig. I to år hadde vi frøken Heieraas.

I 1942 ble det bestemt at siden elevunderlaget på Heen skole var så lite, behøvdes det bare en lærer. Skolen ble todelt. Storskolen, de fire øverste klassene, gikk på mandag, onsdag og fredag - og småskolen på tirsdag, torsdag og lørdag. Lærer Jakob Hjertaas hadde dermed alle sju klassene. Den ordningen bestod under hele min skoletid og alle år frem til skolen ble nedlagt i 1964.

De første årene var vi i det vesle klasserommet. Der var pultene mindre enn i det store klasserommet, hvor de eldre elevene holdt til. Innredningen var ganske enkel. Foruten pultene og kateteret var det en stor svart tavle på veggen der det også hang noen kart i taket. I det ene hjørnet var det en vask med kran for kaldt vann, og i et annet hjørne stod vedovnen, som var til stor nytte i den kalde årstida. Og så hadde vi et trampeorgel, som sjelden eller aldri kom til anvendelse.

Etter tre år flytta vi inn i det store klasserommet. Man følte seg stor og betydningsfull når man kom opp i fjerde klasse og gikk i storskolen. Klasserommet var mye større, og det var god plass, for vi var jo ikke så mange. Foruten pultene, kateteret og en masse kart som hang i taket, stod det et stort skap inntil veggen. Det var i to etasjer og hadde skyvedører. Her ble det oppbevart bøker og skrivemateriell, og der var det saker som man kunne gjøre fysikk-eksperimenter med. Det var litt spennende. Vi hadde også et skolebibliotek, bøker som vi kunne låne og ta med oss hjem og lese. Ikke så mange bøker selvfølgelig, de fikk plass i et lite skap som stod ved siden av kateteret. Så må vi heller ikke glemme lærerens fele. Den hadde en fast plass, hengende fra en spiker, på innsiden av en av vinduskarmene. Lærer Hjertaas hadde kanskje ikke fått en stol i et symfonisk orkester, men fela kom vel til pass når vi sang salmer og sanger.

En vanlig skoledag - hvordan så den ut?

Skoledagen begynte klokka halv ni med ei salme. Første timen hadde vi religionsundervisning, bibelhistorie på mandag, katekisme på onsdag og religionshistorie på fredag. Det var mye som skulle læres utenat, så vi var nødt til å lese ordentlig på leksene de dagene vi var hjemme. En del av religionsundervisningen var å lære seg julesangene utenat. De siste ukene før jul ble benyttet til dette, noe som ikke var det mest populære skolearbeidet. Religionsundervisningen var et viktig fag for Hjertaas, han fikk oss til å forså vekten av å bygge våre liv og vår fremtid på kristne verdier. Neste time var regning, alle tre dagene i uka. Vi fikk lære oss å legge sammen, trekke fra, gange og dele. Til å begynne med ganske enkle tall, men etter hvert mer og mer kompliserte regnestykker. Så var det multiplikasjonstabellen, eller gangetabellen, som vi sa. Den skulle vi kunne på våre ti fingre, både framlengs og baklengs. Det behøvdes mye hjemmearbeid før den satt som den skulle. Den gang skjønte man kanskje ikke hvorfor vi skulle løse mange, mange regnestykker, side opp og side ned i regneboka. Hadde man lært seg divisjon, så kunne man det jo. Senere i livet har man forstått vekten av det å bli godvenn med tallene», det å kunne håndtere dem på en naturlig måte, og til det kreves det trening. Dette var jo før kalkulatoren tid! I den tredje timen var det norsk, et fag som læreren la stor vekt på. Det var viktig at vi virkelig skjønte innholdet i det som vi leste i leseboka. Vi arbeidet mye med rettskrivning og grammatikk, sikkert mer enn andre elever i vår alder. Da vi senere i livet kom opp i realskolen, lå elevene fra Heen skole flere hestelengder foran de fleste andre på dette området. Å kunne grammatikk er en betingelse for å lære andre språk, det å kunne forstå hvordan andre språk er bygget opp. Det forstod lærer Hjertaas. Takk for den kunnskapen! En viktig del av norskundervisningen var å trene på eget forfatterskap. Hver annen eller tredje uke måtte vi skrive stil, som skulle skrives vakkert inn i skriveboka med penn og blekk. Iblant kunne det kjennes tyngende når fantasien og inspirasjonen ikke var så samarbeidsvillig, men det var nyttig trening.

Eter tre timer kom det store frikvarteret. I den mørke årstida begynte det med at vi fikk hver vår skje med torskeleverolje, eller tran som vi sa. Alle måtte ha med seg skje, og læreren delte ut tranen fra ei stor flaske. Læreren hadde også med ei skje, som han og dattera brukte. Det smakte jo ikke så godt, men var sikkert nyttig. Så tok vi frem matpakka, som oftest bestod av smørbrød med pålegg - og mjølkeflaska. Det var spennende å se hva naboen hadde på brødskiva, for det hendte iblant at vi byttet smørbrød med hverandre. Var det fint vær, satt vi ute. Et populært sted var det vesle berget nede ved veien. Etter ei stund blåste læreren i fløyta si, som betydde at vi skulle tilbake til alvoret igjen. Første timen etter matpausen begynte med en sang, som vi slo opp i sangboka. Faget var avhengig av hvilken dag det var. På mandager var det historie, både Norgeshistorie og verdenshistorie. Å lese om gamle norske konger under middelalderen og en masse årstall var ikke spesielt populært. Det var mye mer spennende med Napoleon og den franske revolusjonen, eller skuddet i Sarajevo. På onsdager hadde vi geografi, mest om Norge, fylke etter fylke, om byer fjell, sjøer og vassdrag. Men vi fikk også lære om land i Europa og i andre verdensdeler. På fredager var det naturfag med mange forskjellige ingredienser. Den største delen var biologi, hvor vi fikk lære om pattedyr, fugler, fisker og insekter. Og så hadde vi helseøkt, som handlet om menneskekroppen, og om hvordan vi kunne holde oss sunne og friske. I fysikken gjorde vi spennende forsøk for å vise at teorien stemmer med virkeligheten. I den siste timen hadde vi aktiviteter av den lettere sorten. Det kunne være at vi sang fra sangboka, som regel bare enstemt og uten kompliserte øvelser. Vi hadde tegning, som oftest appellerte til egen fantasi. I blant brukte vi tegninger eller portretter i bøker som modeller for våre kunstverk. Minst en time i uka hadde vi skjønnskrift. Vi skulle skrive så vakkert og så korrekte bokstaver som mulig med penn og blekk. Til det hadde vi ei skjønnskriftbok med spesiell tilpasset linjering. Ikke så sjelden hendte det at timen foran trakk ut på tid, slik at det ikke ble tid til sang eller tegning. Læreren vår hadde ambisjon om at vi skulle lære så mye som mulig,

noe som resulterte i at dagene ble lange i blant. Å undervise fire klasser på en gang var sikkert en medvirkende årsak til de lange timene. På vinteren kunne det bli mørkt om kvelden innen barna var hjemme, især de som hadde lang skolevei. Skoledagen ble avsluttet med at vi reiste oss og læreren leste Fadervår.

Frikvarter og kroppsøving

I frikvarterene var vi som regel ute - om været tillot - både sommer og vinter. Om vinteren dro i alle fall vi guttene så fort vi kunne til en liten skibakke som vi gjorde i stand noen hundre meter fra skolen. Om sommeren spilte vi ofte ball (brennball) på skolegården, men også friidrett var populært. Vi trente i høyde, lengde, kast med stor og liten ball, og på storveien øvde vi på stafett veksling. Vi skulle jo gjøre det bra på skoleidrettsstevnet, som hvert år ble arrangert av Folkenborg skole ved Heggin. Og vi var virkelig flinke! Det hang flere vandreskjold på veggen i det store klasserommet, og bare i min tid var i beste skole i Eidsberg tre eller fire ganger. Det skyldtes sikkert det fine samholdet vi hadde på skolen, alle skulle være med og gjøre sitt beste. Ja, dette var den form for kroppsøving vi hadde. Gymnastikk var det aldri tale om, noen gymnastikksal hadde vi jo selvfølgelig ikke. Mobbing på grunn av bra resultater eller av andre årsaker var et ukjent begrep.

Sløyd og håndarbeide

Fra fjerde klasse begynte skoleåret med tre ukers undervisning i håndarbeid for jentene og sløyd for guttene. Jentene holdt til i det vesle klasserommet og fikk lære seg å sy og strikke. Først en liten prøvelapp og siden større ting som sokker og votter. Frøken Oustad var lærerinne i håndarbeid. Guttene la beslag på det store klasserommet, og lærer Hjertaas var sløyd lærer. Først skulle vi gjøre plass til høvelbenkene. Da stablet vi alle pultene oppå hverandre langs den ene veggen, og så la vi materialet - bord og planker - som vi hadde henta fra loftet i uthuset over pultene. Høvelbenkene kom på plass, og for at de skulle stå stødig, ble de spikret fast i golvet. Vi ble undervist i hvordan de ulike verktøyene skulle brukes og hvordan vi skulle få slette, fine overflater og rette vinkler. Først laget vi enkle

ting som blomsterpinner og spikkejølter, det siste året snekret vi hagemøbler! Det var herlige tre uker de siste fire årene. Det var selvfølgelig nødvendig at høveljern, hoggjern og kniver skulle slipes og holdes i god stand. Det var en tradisjon at naboen vår, snekkeren Ellef Løken på Østby, hadde det ansvarsfulle arbeidet, og det skal han ha all ære av.

Helsekontroll

En gang hvert år fikk vi besøk av helsesøster. Da ble vi målt og veid, og hun tittet i halsen og ørene. Det verste var pirquetprøven for å finne ut om vi hadde tuberkulosesmitte. Med en hvass stål penn rispet hun tre merker på underarmen og la litt væske på det ene merket. Etter noen dager kunne hun se om man hadde smitte.

Karakterer

Etter avsluttet skoleår fikk vi karakterer. Til å begynne med bare i flid, orden og oppførsel. Men i storskolen fikk vi karakterer i alle fag. I slutten av sjuende klasse var det skriftlig eksamen i regning og norsk. Da hadde vi også muntlig eksamen, men det var ikke så alvorlig, alle var inne samtidig. Det hele artet seg mest som en samtale omkring de muntlige fagene.

Skoleveien

Skoleveien var så forskjellig for oss elever. Sjølv hadde jeg fordel av å bare behøve gå en kilometer landevei til skolen. Men de fleste hadde lange og besværlige veier å ta seg frem på. Jeg tenker på dem som bodde i Krotoland, fra Fykerud og Teig, som gikk over skogen ved Myrvold og videre frem til skolen. Eller elevene som kom fra Lindås og Skavland, som måtte gjennom skogen mellom Gutu og skolen. Og like langt var det fra Heia, over skogen til Skårer og videre frem til skolen. For noen av oss ble det sikkert tre kilometer eller mer å gå. Det ble mange skritt for en førsteklassing, som med sine korte ben skulle ta seg frem i vintermørket, kanskje med et par desimeter snø på veier og stier. Skoleskyss, sier kanskje noen. Det ordet var ikke oppfunnet ennå. Det er klart at far måtte ta frem hest og vogn eller slede når det var for besværlig, men oftest var det bare å stå opp tidlig om morgenen og traske i vei med ranselen på ryggen.

Heen skole 1940

1. rekke fra v. Kai Østbye, Lauritz Tutturen, Per Veiby
2. rekke fra v. Jenny Veiby, Else Fykerud, Kirsten Finnstad, Marit Pytterud, Kari Pytterud.
3. rekke fra v. Reidun Hjertås, Anne Mina Veiby, Astrid Bjerkenes, Else Veiby, Ragnhild Heen, Astrid Evensen, lærerinne Inger Heieraas.
4. rekke fra v. Kåre Evensen, Magne Bakka, Knut Stampeslett, Thorbjørn Mortvedt.

Rampestrek?

En sommerdag var fire-fem skolebarn på hjemvei fra skolen. En eldre mann kom kjørende med ei tom høyvogn. Han stod lengst fremme og holdt i tømmene. Noen av oss kom på ideen at her var det mulig å få gratis skyss, så vi hoppa opp bak på høyvogna, først en, så en til og enda en. Til slutt ble tyngden for stor, så bakenden slo i bakken, og den stakkars mannen befant seg plutselig tre meter opp i lufta, mens hesten med forstillinga fortsatte. Da ble vi redde selvfølgelig, og alle hoppa av samtidig. Framenden på vogna, der mannen stod, slo i bakken med et brak. Situasjonen var mildt sagt dramatisk, men samtidig komisk. Vi forventet oss det verste, nå ble det sikkert kjeft å få! Mannen gikk stille og rolig ned på veien, hakte vogna inn på forstillinga

og kjørte videre uten et ord. Puh!

Hjertaas arresteres

En dramatisk hendelse i Heen skoles historie skjedde den 20. mars 1942. Politiet kom og hentet lærer Hjertaas. Han ble sendt til Nord-Norge på tvangsarbeid og ble internert i en leir i Kirkenes sammen med mange lærere fra hele landet. Det måtte ha vært utrolig vanskelig som enkemann - Gudrun døde straks før krigen - å reise fra seks barn, den yngste bare vel to år og den eldste ikke fullt atten. I mellom vikarierte svigersønnen på nabogården, Karsten Andresen, som var prest og bakersønn fra Mysen. Far min satte i gang en innsamling til Hjertaas. Han kom tilbake utpå sommeren, og ved et besøk hos oss fikk han overlevert en konvolutt. Han ble meget

beveget og satt lenge og forsøkte å svelge en stor klump i halsen, før han kunne uttrykke sin takknemlighet.

Hjertaas ble mottatt med stor jubel og fest på skolen med deltakelse fra hele skolekretsen.

17. mai

Den største dagen - bortsett fra den første skoledagen - var 17. mai i fritt land 1945. Vi marsjerte til Eidsberg kirke til gudstjeneste. Det regnet hele tiden, men vi var i festrus, så det gikk fint. Det var ingen musikk å marsjere etter, men vi jublet og sang hele tiden. Etter en marsj på fem-seks kilometer var det godt å komme inn i kirken. Og etter gudstjenesten gikk vi samme ruta tilbake til bespisning og lek.

Skoleturer

Utflukter hørte vel ikke med til hverdagen, men noen ganger var vi på tur.

I følge tradisjonen dro vi hver vinter - når føret var godt - på sparketur. Vi ble enige om en dag da alle skulle ha med hver sin sparkstøtting og etter det lange frikvarteret og maten, dro vi av gårde. Det ble en runde via Svenneby, Dingtorp, Kraugerud, Kån og tilbake til skolen igjen.

Høydepunktet på turen var da vi kjørte i «sparke tog» nedover Svennebyvingene mot Skjeppe.

Vi var også på busstur noen ganger. En deilig sommerdag hadde vi en utfukt til Kongens utsikt ved Tyrifjorden og til Norderhov kirke. Det mest spennende på den turen var de to balsamerte likene som lå i kjelleren under kirka. En annen gang - det må ha vært i 1946 - dro vi til

Svinesundbrua som var helt ny det året. Først var det bestemt at vi ikke fikk gå over til den andre siden, men så fikk vi lov likevel. Tenk å komme til utlandet for første gang i våre unge liv! På den svenske siden traff vi på en snill mann som delte ut ei svensk krone til hver og en av oss. De pengene ble ikke gamle, for der var det en kiosk hvor de solgte karameller og sjokolade, og det var jo ikke vi bortskjemte med.

Juletefest

Det var tradisjon med juletefest på Heen skole. Da kom alle elevene og alle foreldre som hadde anledning til det. Pultene i det store klasserommet ble plassert langs veggene så det

ble plass for juletreet og alle som ville gå i ring og synge julesanger. Læreren stod ved kateteret og spilte på fela si, og han holdt også en liten andakt. På festene skulle alle elevene i storskolen «lese opp». Det kunne være et dikt eller en morsom beretning, som vi hadde øvet på i forveien. Festen ble avsluttet med at alle barna fikk hver sin pose med godsaker i. Posene som ble til overs ble delt ut til småsøsken som ennå ikke hadde begynt på skolen. Juletefesten ble alltid arrangert sent i julehelga. Det ble sagt at når Heen skole hadde hatt sin fest, da var jula over.

Skolebygningen

Skolen på Heen er en teglbygning i to etasjer med loft i første etasje, en korridor og de to klasserommene. I annen etasje lærerens leilighet bestående av tre rom og kjøkken og ei lita lærerinneleilighet på ett rom og kjøkken.

Ettersom det ikke bodde noen lærerinne på skolen, kunne læreren disponere hele annen etasje og loftet. All oppvarming skjedde med ved, og varmt vann fikk man fra en beholder på veggen. Noen hygieniske bekvemmeligheter var det ikke tale om. En utedass med tre dører stod ute på skolegården, og den var der for både lærerens familie og elevene. Det var også et langt uthus på den ene kanten av skolegården. Der var det tre skjul til å oppbevare lærerfamiliens ved samt høvelbenkene når de ikke var i bruk.

I uthuset var det også garasje og bryggerhus.

Samhold

Forholdet mellom lærer og foreldre var alltid det beste. Situasjonen under krigen gjorde at man ble sveiset sammen. Når det var noe som skulle feires, konfirmasjon eller bryllup, var det naturlig at lærer Hjertaas skulle være med. Dette gode forhold avspeilet seg i skolearbeidet, man kjente trygghet og gjensidig respekt. Mange år er gått siden førtitallet, men man tenker ofte på den tiden med takknemlighet, en fin start på livet

Heen skole 1953-1958

Ved Ragnhild Tronstad Moe

I år er det 55 år siden jeg begynte i «småskolen» på Heen skole. Fordi jeg tilfeldigvis fant et knøttlite bilde fra en av de første skoledagene, fikk jeg lyst til å ta kontakt med en av mine tidligere klassekamerater, og nå er det muligheter for et mimremøte på skolen til sommeren.

Bildet har jeg forstørret, og litt frem i teksten ser dere den fine «buketten», med lærer Jacob Hjertaas som det naturlige midtpunkt! Vi var, som dere ser, 10 elever, fordelt på tre klasser. Den lille gutten foran er Gunnar Hjertaas. Heen skole hadde den gangen ett vanlig klasserom og ett rom hvor sløydundervisningen for guttene foregikk. Lærerboligen var i 2. etasje.

Pedagogisk undervisning

Undervisningsrommet hadde doble pulter, oppbevaringsskap og selvfølgelig kateter. På forsiden av kateteret var det en hylle hvor anskueliggjøring av regneferdighetens mysterium foregikk. Det var tykke «tiere», og ti små «enere» med strikk rundt. Her ble det da løst opp og satt i mente etter alle kunstens regler. Svært enkelt å forstå, selv for oss som ikke hadde spesielle evner i dette faget. Vi kom ganske fort til den lille multiplikasjonstabell, og jeg husker godt at Hjertaas en gang gikk ut i gangen og brølte «Dagny!» Hun og Gunnar kom ned og satt på vedkassa, mens det ble konstatert at hele klassen kunne 9-gangen. Hjertaas ga seg ikke før alle hadde forstått en regnemetode før han gikk over til neste utfordring. Imidlertid ga han dem som var flinkest lekse og utfordringer som hørte til flere måneder frem i tid, ofte neste års pensum. På den måten fikk alle utfordringer i forhold til hvor de befant seg, faglig sett. Dette er jo noe som de har store problemer med å få til i dagens skole. Nå virker det som om verken de svakeste eller sterkeste elevene får adekvat undervisning. Ellers var kartene en viktig del av undervisningsmateriellet, ikke minst «Palestina på Jesu tid». Det var så utslitt at det kunne være en utfordring

å få ned og opp. Så hadde vi radio i klasserommet, der vi hørte vi på «Skolekringkastningen» med tilhørende hefter. Så husker jeg en globus med måne, sol og planeter rundt, og diverse lodd i en stor, plysjforet koffert.

Det var blomster og kaktus i vinduene. Dagny Hjertaas vannet dem.

Klasserommet ble oppvarmet med en vedjovn. Den hadde den store fordel at det smalt fint når jeg fylte opp med kastanjekjerner i friminuttene. En måtte regne litt ekstra tid til skolen når disse skulle plukkes. Jeg husker mer enn en gang at det så vidt ble plass til det som egentlig hørte til i ranselen .

To-delt skole

Heen skole var den gang to-delt. Første, andre og tredje klasse gikk annenhver dag, og det samme med «storskoJen», fjerde, femte, sjette og syvende klasse. Altså litt av en utfordring for en lærer, med 3-4 klassetrinn samtidig, og stor forskjell på elevenes modenhetsgrad og evner. Etter min oppfatning klarte Hjertaas dette på en utmerket måte. Han så alle, og visste omtrent hva vi alle holdt på med, selv om han kunne sitte store deler av en time hos en elev som kanskje hadde mer behov for hjelp enn andre i spesielle fag. Vi hadde fem timer undervisning pr dag i småskolen. Jeg tror det var seks timer i storskolen.

Vi hadde en lærer i samtlige fag - Jacob Hjertaas. Vi fikk karakterer, og «merknað» for hvert halve skoleår. I tillegg til karakterer i de ordinære fagene, fikk vi også karakter i «Flid», «Orden» og «Oppførsel». Etter hvert som jeg har blitt eldre, har det mer og mer slått meg at karakteren «Flid» fortsatt skulle ha vært med i bedømmelsen av elevers prestasjoner. Dette er jo den eneste indikatoren på om hver enkelt virkelig har gjort sitt beste, og det var slett ingen sammenheng mellom faglig sterke elever og beste karakter her .

Vektlegging av fag

Jeg har vel ingen formening om hvilke fag Hjertaas la mest vekt på, men i ettertid vil jeg anta at det var faget kristendom. Han hadde en dyp gudstro, og undervisningen i dette faget ville nok i dag ha blitt karakterisert som forkynnelse. Det var temmelig kraftig kost vi ble servert når det for eksempel gjaldt følgene av ikke å tro på Gud.

Skriving var jo et viktig fag. Løkkeskrift med penn og blekk, uten flekker. Lett og tungt trykk og presis på riktig linje. Trekkpapir skulle det spares på, så det var ikke bare å søle. Ettersom to delte pult, kunne det jo hende at enten en selv eller naboen veltet blekkhuset. Stort sett gikk det bra. Det faget jeg likte best, var lesing. Jeg husker at jeg leste ut to ABC-er på 14 dager, men da ga selv Hjertaas opp, og sendte meg melding hjem om at Ragnhild måtte ha leseboka på skolen, for hun leste den bare ut med en gang! Men jeg fikk ei tredje lesebok å bryne meg på.

Naturfag og kroppsøving

Naturfag- og kroppsøvingsundervisningen foregikk når det passet som best. Det vil si, vi kunne være ute å slå ball eller holde på med andre aktiviteter i flere timer hvis været tilsa det. Det sa seg selv at all gymnastikkundervisning måtte foregå utendørs. Om vinteren lagde vi borger og kastet snø. Nå har sikkert de mange årene lagt et glemselens slør over mye, men jeg kan faktisk ikke huske at de større guttene benyttet anledningen til å kaste harde baller på oss småjenter. Jeg husker at guttene sloss for moro skyld, men ingen mobbing, og ingen tårer på grunn av medelevers oppførsel kan jeg huske. Siden vi var så få, lekte gutter og jenter mye sammen, bortsett fra paradishopping, som guttene holdt seg for gode til. Ellers var det populært å klatre på gjerder, og så se hvem som kunne henge lengst med hodet ned. Ragnhild Dybdahl var ekspert her, og følgelig var hun ofte illrød i ansiktet etter storfriminuttet.

Naturfagundervisningen kunne strekke seg over flere timer på en og samme dag. Vi gikk turer og samlet inn mange forskjellige planter. *Med røtter!* Etterpå skulle vi telle støvbærere og finne ut hvilken familie den enkelte plante hørte til. hva den het. og om den vokste under slike

forhold som det sto beskrevet i «Floraen». Dette syntes jeg var veldig morsomt, og vi lærte oss å skjelne mellom veikant, jorde og grøft. for eksempel. I tillegg lærte vi oss selvfølgelig å bestemme planter, og også om naturen som sådan.

Plantene skulle i etterkant presses og settes i herbarium. Jeg husker at mine «trofeer» var olavsstake og hvit storkenebb! Noen forsøkte seg på å presse en flott grankvist. det falt ikke så heldig ut.

Pugging og disiplin

Pugging var nok en del av hverdagen, ikke minst gjaldt dette salmevers. Unødvendig, sier mange, men jeg tror ingen hadde direkte vondt av å måtte lære utenat. dessuten er jeg stolt av at jeg fortsatt kan alle vers på julesalmene, bortsett fra at de har gjort om på teksten, da.

Alle vi som kjente Jacob Hjertaas vil dra på smilebåndet over spørsmålet om hvorvidt det var disiplin i klassen. Selvfølgelig var det det - kanskje til og med hard disiplin - hvordan skulle han ellers ha klart å undervise under de rådende forhold?

Sang og musikk

Sang- og musikkundervisningen står vel litt i komikkens skjær. Dette gjelder først og fremst akkompagnementet til sangen - det vil si Hjertaas si fele, som var et fenomen for seg. Han gjør løs på denne med usvikelig iver - men i sannhetens navn må sies at det ikke alltid låt like vakkert! Uansett, hver gang det skulle spilles, måtte det stemmes grundig, og dette syntes jeg var det verste! Ellers kom jo den før nevnte skolekringkastningen inn også i sang- og musikkundervisningen Ellers sang vi salmer og sanger - før vi startet om morgenen, og gjerne etter det store frikvarteret. Fadervår hørte også med hver dag. Dette ble fremført stående, på samme måte med leksene, selvfølgelig

Vi hadde ingen klokke som ringte inn og ut, det vil si, Hjertaas hadde ei bjelle, så friminuttene varierte i lengde, antall iog tid på dagen. Første skoledag husker jeg ikke spesielt, men vi hadde nok med oss mødrene våre. Husker at alle hadde en oppfatning av at Hjertaas var skummel og streng, men vi var vel av det tøffe slaget, så

jeg tror ingen eventuelt tok skade av det. Imidlertid var det vel greit at vi visste at vi ikke kunne foreta oss hva som helst i klasserommet. En stor kontrast til alt dagens dilldall og misforstått demokrati i skolen.

Matpakkene våre var som skoleungers flest - to brødskiver med forskjellig pålegg, i metallboks med bilde på toppen, eple og melk på flaske. Materialet i flaska varierte i takt med utviklingen, fra glass til plast. Innholdet i flaska hadde også en tendens til å variere om sommeren, fra kald melk når vi startet om morgenen, og til noe som nærmet seg andre meieriprodukter etter mange timer og flere kilometer i ranselen.

Skoleveien

Skoleveien min var 3,5-4,5 km, avhengig av hvilken rute jeg valgte. Den vanlige og korteste var «over skogen». Jeg bodde på Heia «sentrum», og veien var skille mellom Eidsberg og Rakkestad kommune. Derfor ble det temmelig vilkårlig om en gikk på samme skole som naboen. Det gjorde ikke jeg, og startet derfor turen til skolen alene. På Heia-gården møtte jeg Hjørdis og Målfrid Hansen, og det var kjekt å være flere.

Skoleveien bød på flere utfordringer. Det blåser jo ille på flate Heia, og snø og vind var vanlig. Noen ganger var det virkelig ille. En gang var det så fryktelig vær da vi skulle hjem at Hjertaas foreslo at vi måtte gå inn til noen på veien. Det var ikke så mange å velge i, så vi tok inn hos noen vi egentlig trodde var ganske skumle - fordi vi aldri hadde sett dem - men så viste det seg at de både ga oss varm sjokolade og boller.

I tillegg hadde de noe som var ganske sjeldent, nemlig telefon. Jeg ringte til faren min på Heia stasjon, og bad ham komme og hente oss. Langt i fra, det var bare tull, men han kunne til nød møte oss i Mellebykrysset. Det lå vel ca. 1 km unna der vi var. Det skal sies til hans forsvar at vi ikke hadde bil, så han måtte møte oss med spark. Etter en times tid løyet vinden litt, og vi tenkte at han nå sikkert hadde kommet så langt at han var like rundt hjørnet. Men vi så verken mann eller spark. Ikke før vi var nesten hjemme, og da sto begge deler ute på et jorde. Han kunne ikke skjønne at det kunne blåse så fælt, og vi fikk forståelsen av at det ikke var så taktisk å si noe mer om det akkurat der og da.

Heen skole I 1953

1. rekke fra v.: Kristin Bergum, Gunnar Hjertaas, Randi Bjørnstad
2. rekke fra v. Ragnhiild Dybdahl, Hjørdis Hansen, Målfrid Hansen, Ragnhild Tronstad.
3. rekke fra v. Terje Nygård, Jacob Hjertaas, Kåre Dybdahl
4. rekke fra v. Kåre Kristiansen, Odd Bakka.

Når det gjelder veien over skogen, så husker jeg spesielt en gang vi lå i krig med en bonde som forsøkte å tette et le i et gjerde for å holde dyra på riktig side. Etter flere mislykkete forsøk gikk han grundig til verks med temmelig store stokker og masse piggtråd, men vi lot oss ikke stoppe av det. Den ettermiddagen/kvelden tror jeg nesten er den eneste gangen moren min var redd for hvor vi var blitt av. Klokka var over 8 om kvelden før vi kom hjem, men da var vi til gjengjeld stolte som haner, eller snarere høner.

Hoggorm

Et mer dagligdags problem ved dyrelivet, var kalkunene på Gylder og hoggormen i Skårerbakken. Det første ble lost ved at fru Gylder ga tegn til oss når kysten var klar. Hoggormen hadde vi egentlig et svært lite hysterisk forhold til. For ikke å trække på den, hadde vi hvert vårt par fravokste gummistøvler stående i Skårerbakken, i tilfelle plukking av blåveis, gullstjerne og liljekonvall. En sommerdag vi skulle hjem gjennom skogen, tok vi av oss skoene og løp. Der var det jo lett å se om det var orm. Det viste seg imidlertid at det plutselig lå en og solte seg midt på stien Den første av oss bommet på ormen, og innen den andre kom løpende hadde den stukket av, så alle parter slapp med skrekken.

Så mye som vi hadde å gjøre på hjemveien, var det jo klart at vi ble tørste, og siden vi visste at vi ikke skulle drikke stillestående vann, og melkeflaska enten var tom eller sur, tydde vi en gang til heggebær. Vi hadde jo greie på botanikk, må vite. Så hadde det seg slik at vi fikk temmelig vondt i magen om kvelden, alle tre. Ved en kontroll i «Floraen i farger» viste det seg at vi hadde valgt bær av trollhegg å leske oss på. Det var ikke lurt, men det gikk over .

Skoleturer

Skoleturer hadde vi jo egentlig ikke behov for, men vi var en gang på busstur i Oslo og så på de vanlige severdigheter. Det alle husket ved den turen, var en stygg motorsykkelykke vi ble vitne til på Nordstrand. Det var to som hadde hengt bak på et lasteplan, og blitt slengt i autovernet. Det gikk svært ille med dem. Selv når vi kom tilbake til Heia var det blod inne i mønsteret på

bussdekkene ...

Besøk av helsesøster var jo ikke til å komme forbi. Hun var forskjellig fra år til år, men alltid snerpete og fra Stavanger-kanten. Vi lurte derfor på om alle der var like sure. Ellers var alle «negative», så det var et styr med pirquet-prøver og senere BCG-vaksiner. Det hjalp heller ikke Vi var og ble «negative» .

Håndarbeid og Frøken Detektiv

Håndarbeidsundervisningen var et kapittel for seg. Det var en ekspert fra Trømborg som skulle få gleden av å undervise oss her. Jeg er stygt redd for at vi misbrakte hennes kunnskaper på dette feltet, og i stedet ba vi henne lese Frøken Detektiv høyt. På den måten kunne jo vi holde på å tulle med vårt. Dessverre var vi nok en utakknemlig forsamling. Siden veien var lang for «håndarbeidsdamen», særlig med sykkel som fremkomstmiddel, hadde vi håndarbeid og sløyd hele dagen, flere uker i strekk. Dette gikk utover tålmodigheten til både lærer og elever, og det var nok flere enn jeg som ikke helt forsto poenget med at tre faldesting måtte på den hvite ruta og det fjerde på den blå streken. Fortsatt har jeg problemer med å forstå det, men det sier vel mer om meg enn om håndarbeidsundervisningen.

Tegning hadde vi - som eget fag - og med lekse til hver skoledag. Tegningene ble vist frem, og det syntes alle var helt ok. I slike fag har en jo alltid forstått at det er naturlig at noen er flinkere enn andre. Vi bar nok preg av omgivelsene, og det ble mange låvebruer, gårder og kuer som ble festet til papiret. 17. maitog hadde vi problemer med å tegne.

Deltakerne der hadde en lei tendens til å ligge bortover veien. Etter hvert fikk vi dem på bena.

En tragisk hendelse

Vi hadde ikke mange sørgelige opplevelser, men derimot en som var så fryktelig som det gikk an å bli. Vår skolekamerat, Odd Bakka, skadet seg under skihopping, og døde et par dager etter. Han var en skøyer og spilloppmaker, men jeg husker også at han hjalp med å få på vanskelige støvletter. Begravelsen hans er heller ikke lett å glemme. På toppen av hvor trist det var, fikk vi beskjed av Hjertaas om å stå ved siden av kisten,

men ikke gråte, for dette var Guds vilje. Det er ett av minnene fra skoletida jeg gjerne skulle ha vært foruten.

Respekt og glede

Det er ikke vanskelig å si at jeg stort sett ser tilbake på de fem årene på Heen skole med glede, og også respekt for en lærer som virkelig fikk til nærmest det umulige, ut fra de forutsetningene som fantes. Vi lærte trafikkregler, vi så filmer, og i det hele tatt lærte vi sikkert mye som var utenfor pensum. Pensum var for såvidt et ord som var lite brukt. Hvert år ved skolestart spurte Hjertaas om noen hadde mistet besteforeldre eller oldeforeldre, eller om noen hadde fått småsøsken i ferien. Når det var unnagjort, tok han frem det han hadde fått fra Departementet, som han sa, og kastet det i «bosskorga». Der ligger nok litt av hemmeligheten bak hans fremgangsrike lærergjerning. Han gjorde det han mente var riktig! Jeg tror de aller fleste hadde stort utbytte av å ha ham som lærer. Det var egentlig ganske spennende å gå på skolen den gangen, det var alltid noe nytt å lære rundt neste sving, og stagnasjon fantes ikke i det hele tatt

under regi av Hjertaas. Hvor mange 2 klassinger eller andre er det som for eksempel vet når, hvor og av hvem Auer-brenneren ble oppfunnet? Det fikk man greie på med Hjertaas som lærer. Det skulle ha vært flere som han, så kanskje ikke så mange hadde behøvd å kjede seg på skolen. Jeg tror det også er mye å lære av hans evne til å skape respekt, og respekt er en viktig forutsetning for et vellykket forhold mellom lærer og elev.

Fleksibilitet

Hvis jeg hadde lest dette, uten å kjenne noe til Jacob Hjertaas og Heen skole i 50-årene, ville jeg ha lurt på hvordan i all verden det ble tid til alt! Svaret på det er enkelt: Vi brukte den tiden som var nødvendig for å fullføre et arbeid, en bok, en film, en stil eller hva det måtte være. Kanskje ble det både en og to ti mer over den tiden det egentlig skulle være. Foreldrene våre visste at det var sånn, så ingen ble redde av den grunn. Så kunne vi til gjengjeld kanskje få fri deler av en annen dag. Dette var et system totalt fritt for byråkrati. Kanskje noen har noe å lære den dag i dag?

Tyskundervisning

Blant elevene i Eidsberg var det ingen som hadde fremmedspråk i folkeskolen under krigen, men på Mysen var det tyskundervisning i storskolen. Gamle Mysenelever forteller at det å gjøre seg flid med tyskleksene var ikke noe pluss den gang. I dette faget ga det større anseelse å få karakteren «Nogen» enn «Meget»! En i setning som vi ungene i Heggindistriktet lærte oss var «*Du bist ein Teufel*» Dette torde vi jo ikke si om det var tyske soldater i nærheten, men det var en fin setning å briljere med når det var gnisninger. Vi visste godt den norske oversettelsen.

Sviu skole

Sviu skole

Sviu skole, som også var klokkergård, ble skilt fra gården Sviu i 1864 og bebygd med de skolelokalene som i dag brukes som bolig. Uthusene ble revet for en del år tilbake og i 1995 ble klokkergårdens jord kjøpt tilbake og lagt til hovedbølet av nåværende eier Anton Løken.

Redaksjonen har fått to beretninger fra Sviu skole, en fra Leif Karlstad som bor i den gamle skolebygningen, og en fra Hanna Bentsen som gikk på Sviu skole fra 1935-1942.

Siden Leif Karlstad har skrevet ned skolens historie, innleder vi med hans beretning.

Leif Karlstad er en lidenskapelig samler av gamle gjenstander og har gjennom mange år skapt sitt eget imponerende museum som er vel verdt et besøk.

Etter den nye skoleloven fra 1860 ble det bestemt at det skulle være faste skoler i alle kommunene. I Trømborg gikk det fire år før det ble bygd skolehus. Det var forslag både på Brå og Sviu. Sviu vant til slutt, og det ble bygget i 1864. Den første læreren var Bjørn Christophersen fra Norderhov. Han begynte i 1860, først på Lødengen frem til 1864 da den nye skolen sto ferdig. Han holdt på til 1874, da overtok Anders Jensen fra Rakkestad. Han ble særlig godt kjent

for sin gode undervisning, spesielt når det gjaldt sang, han dannet eget kor som ble godt kjent også utenfor kommunen. Han var på Sviu skole til 1883.

Ole Løkke fra Trømborg bodde på gården Berg og drev den sammen med lærergjeringen og klokkergården på Sviu. Det sies at han var en velutdannet mann som nok la undervisningen litt høyt for elevene. Han var lærer på Sviu i 38 år til 1921.

Johan Skullerud fra Høland var lærer på Sviu fra 1921 til 1933, da flyttet han til Skaltorp skole. Det var visst bare godt å si om Skullerud.

Peter A Guldberg fra Båstad kom til Sviu i 1933 og virket som lærer og kirkesanger frem til han døde i 1957. Han var den siste læreren som var kirkesanger i Trømborg kirke. Han var mye syk, og i de siste årene hadde han en del vikarer. Da jeg gikk på skolen, hadde vi Håkon Haugerud og Kåre Krog. Guldberg var meget flink til å lære fra seg.

Leif Karlstad i sin gamle skolestue på Sviu skole, her med bilder av sine lærere Kari Brænd og Peter A Guldberg De gamle lærerne ville nok satt pris på Karlstads samlerinteresse. Foto Eva Tvetter.

Etter Guidberg kom Magne Kjølhamar fra Storelvdal og var her i tre år fra 1957 til 1960. Jon Jonsen fra Nordfjord var lærer på Sviu fra 1960 til 1969 da skolen ble nedlagt, og fortsatte som lærer på nye Trømborg skole.

I 1910 ble andre etasje påbygd, så fra 1911 ble det også lærerpost her, først Brita Kaldestad fra Hardanger til 1916. Lærerinnene hadde en del år delte poster på forskjellige skoler, men på Sviu var det fast post fra 1912.

Inga Sofie Åmo fra Dalsbygda i Østerdalen var bare fra 1916 til 1919, da hun reiste hjem igjen. Rebekka Refsnes fra Oslo tok over og ble til 1925, da hun flyttet til Mysen og fortsatte som lærerinne der.

Kari Brænd fra Nord-Aurdal kom så i 1925 og ble her til hun ble pensjonert i 1965. Klassen min hadde to vikarer i småskolen, det var Gudrun Frøyset og Gudrun Søpler. Kari Brænd var en flink, men streng lærerinne.

Etter at skolen ble nedlagt i 1969, ble skolehuset stående tomt til 1971, da vi - Unni og Leif

Karlstad - fikk kjøpt det.

Skolerommet i annen etasje ble ombygd til stue og barnerom, mens skolerommet i første etasje står fortsatt i 2008, slik som det var da det var skole her. Både mine foreldre og søsken og jeg har gått alle folkeskoleårene her på Sviu.

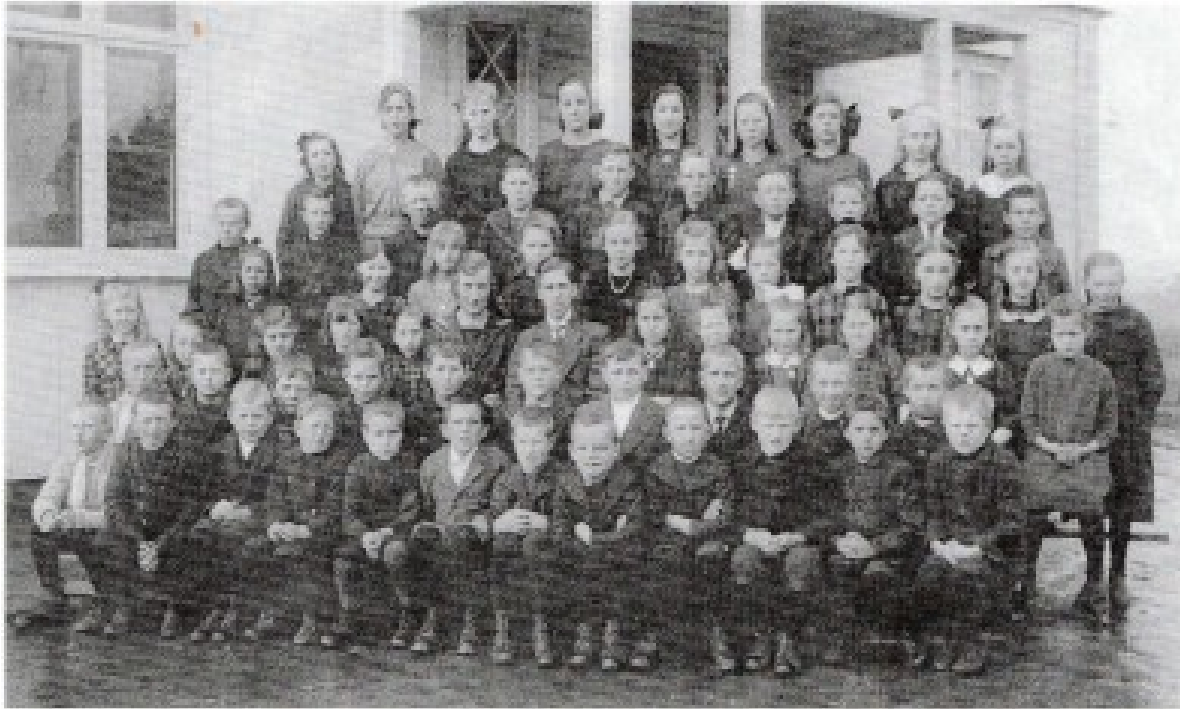
Jeg begynte på skolen i 1953 for frøken Kari Brænd som var en meget rettskaffen og god lærerinne som klassen vår hadde i første, andre og tredje klasse. Vi var åtte elever og gikk på skolen annenhver dag, med tre timer pr. dag til å begynne med. Vi hadde frikvarter mellom hver time, et langt fra kl. 11.00 til kl. 11.30, ellers 10 min mellom hver time. Da ble det sparket eller kastet ball, men også andre leker. Vi begynte hver dag med sang før undervisningen begynte med bibelhistorie. Så var det regning, historie, naturfag, geografi, tegning, norsk skriftlig og sang. Litt forskjellig på de forskjellige dagene. Det var mye pugging, særlig i bibelhistorie og salmer. Det nyttet ikke å la være, alle måtte gjøre det de kunne. Karakterene vi fikk varierte fra Ng til Sg i småskolen.

I andre etasje var det de gamle faste pultene med plass til to på hver pult, og et vanlig

kateter I første etasje var de gamle pultene byttet ut med løse stoler og bord til alle. Både i første og andre etasje, ved kateteret foran en stor tavle, hang det forskjellige kart i flere størrelser. Det ble også brukt en del bildeplansjer i undervisningen. Disiplin og orden var streng både nede hos læreren og oppe hos lærerinna, det skulle ikke mye til for å bli satt på gangen, eller bli sittende igjen etter dagens slutt. skammekroken ble også brukt. Brunosten gikk igien i matpakka, sammen med en liten varm melkeskvett på ei flaske med patentkork, og etterfølgende skje med tran som skolen spanderte. Skoleveien min var 2 km, noe som kunne være langt nok når det var regn eller snø, men vi var to kamerater som gikk sammen. En skoletur hadde vi i storskolen, den gikk til Oslo hvor vi besøkte mange kjente steder. Reisen tur/retur foregikk med tog, og det ble en overnatting, for at vi skulle få med oss mest mulig. Sløyd hadde vi i visse timer i storskolen i den gamle lærerleiligheten ved siden av skolerommet nede. Leiligheten ble ledig da lærerboligen ble bygd ved siden av skolen i 1954. Lærerinneleiligheten oppe var leid ut til pedellen. Helsesøster kom i mellom og tok pirquetprøve og veide og målte oss. Skoleinspektøren i Eidsberg kom også en tur imellom. En sjelden gang var det filmfremvisning i skolerommet nede, da var det å dra ned rullgardinene og nyte den noe urolige filmen på lerretet til den var slutt. I storskolen hadde vi skolehage, nok med noe blandet resultat. Samarbeidet mellom lærer og hjem var vel stort sett bra. Det er litt spesielt å sitte her i den gamle skolestua fra 1864 og skrive ned disse minnene som begynte for 55 år siden.

Min samlerinteresse har gjort at skolestua og tredje etasje er fylt opp av gamle ting Vi har en del besøk av foreninger og lag, samt privatpersoner som vil mimre litt om svunne tider.

Leif Karlstad, 13/8-08

Sviu skole 1921

1. rekke fra v. Peder Karlstad, Thorolf Glørud, Ivar Bang, John Borgås, Johan Haugland, Kristian Myhre, Asbjørn Granberg, Tor Helledal, Georg Skjervengen, ukjent, Asbjørn Olaf Hansen, Olaf Filtvedt.
2. rekke fra v. Lars Karlstad, Johan Granberg, Helge Dahl, Olaf Fredstad, Jonannes Westerby, Johannes Helledal, Ivar Gjulem, ukjent, Kristian Kopperud, Johannes Kopperud.
3. rekke fra v. Ågot Heen, Aslaug Trømborg(?), ukjent, Kleven, ukjent, Rutn Skukkestad, Lærerinne Rebekka Lier, lærer Jonan Skullerud, Tora Sørby, Tordis Granberg, Ragna Kolshus, Johanne Granberg, ukjent, Foss, ukjent, Kleven
4. rekke fra v. Johanne Filtvedt, Sofie Granberg, Rutn Helledal, Liv Dahl, Kamilla Foss, ukjent, Kleven, Ingeborg Skjolden, Ingeborg Hermansen, Eli Bentsen, Rutn Karlstad, Mari Åsland.
5. rekke fra v. Ukjent, Hans Trømborg, Gunnar Sviu(?), Halvdan Bentsen, Martin Karlstad, Asbjørn Karlstad, Henry Fredstad, Georg Melleby, Thorolf (OH) Glørud, Jonannes Myhre
6. rekke fra v. Marie Filtvedt, ukjent, Petra Spedstad, Ragnnild Skjolden, Tora Hermansen, Anna Kolshus, ? Myhre, Margit Spedstad, Klara Foss.

Disiplin

Disiplin og respekt for lærerne var en dyd i 1940-årene. Likevel skjedde det også den gang brudd på god oppførsel. Slåssing var ikke tillatt på skolen, heller ikke banning eller annen stygg munnbruk. Skammekrok var nok forlatt, men «gå på gangen» og gjensitting med straffelekse forekom i blant. Som regel var et strengt blikk nok til å skape ro blant hissige gemytter. Høflighet var en dyd, orden likeså. Det var uhørt at halvparten av timen skulle kastes bort for å få ro i klassen.

Minner fra min skoletid på Sviu

Ved Hanna Bentsen, f. Reymert

Dette blir en svært subjektiv beretning fra min skoletid fra 1935 til 1942.

Mine foreldre var «innflyttere», som kan bety mange minussider, men som også kan utvikles til det positive. Far hadde etter forskjellige gårdskjøp og tilfeldigheter havnet på gården «Engen» i 1923, samtidig var han medeier i en bygård i Mandal, hvor hans far var kjøpmann. Gården Engen var nabo til Sviu skole, og min familie fikk et nært forhold til lærerne ved skolen.

Skole og lærere

Jeg er født 26.09. I 1927, og en av mine faddere ble lærer Johan Skullerud. Han var fra Høland og var lærer ved Sviu skole til I 1933. Da kom lærer Peter Guidberg fra Tenor skole, og jeg var da seks år gammel.

I 1935 begynte jeg på skolen med Kari Brænd fra Valdres som lærer. Jeg var da 7½ år. Vi måtte være 7 år, og siden vi begynte på våren, ble alderen slik hos meg.

Etter ca. to måneder på skolen fikk vi sommerferie. Husker at jeg gråt litt da, for jeg ville jo fortsette på skolen.)eg hadde allerede fått en forsmak på skolegang, noe som skulle vise seg at jeg ble glad i resten av livet.

Frøken Brænd hadde vi som lærer de tre første årene (altså i småskolen). Hun kunne nok være streng, men utrolig dyktig og samvittighetsfull. Mange elever har nok lært nøysomhet og flid gjennom henne. Noen elever måtte «sitte igjen» om ettermiddagen, og det var flaut og leit. Jeg minnes også at vi måtte ta tran, noe som selvfølgelig var bra for oss.

Skolen var en tre-etasjes hvit bygning, og eksisterer i dag nesten slik som da den ble brukt som skole - takket være godt vedlikehold av dagens eier, Leif Karlstad. Innvendig er den forandret til privat bolig, og klasseværelset i første etasje rommer samlede gjenstander i hundrevis.

I min skoletid var det to klasseværelser, ett i første og ett i andre etasje. Frøken Brænd holdt

til i andre etasje, og hadde også sin private leilighet der - pluss et soverom i tredje etasje. Hun underviste, som sagt, i de tre første årene. Første klasse gikk for seg selv, andre og tredje klasse sammen.

Læreren Peter Guldberg, underviste i storskolen. Skolen var fådelt, og fjerde og femte klasse gikk sammen. Vi gikk annenhver dag på skolen, lørdag var også skoledag. Undervisningstid var fem timer pr. dag i «småskolen» og seks timer pr. dag i «storskolen».

Pultene var laget for to elever, og det gjaldt å finne en god venn eller venninne å sitte ved siden av. Et lite rom i kanten av pulten var laget til plass for blekkhuset. Det måtte vi sette forsiktig fra oss der. Skrive pent med pennesplitt og for all del ikke få flekker i boka.

Alle gikk til skolen, ingen skolebuss, og det var ikke mange som hadde sykler. Hver dag ble innledet med salmevers og Fadervår eller en annen bønn.

Sviu skole 4.-7. klasse 1951

1. rekke fra v.: Liv Ekhaugen, Brita Næss, Edith Fjellstad, Reidun Karlstad, Bjørg Melleby, Ruth Karlstad.
2. rekke fra v. Ruth Haug, Elisabeth Kolshus, Anne Lise Næss, Edel Kjensmo, Randi Skjolden, lærer Peter Guldberg, Jorun Westerby, Lilly Kopperud, Mari Haugbro, ukjent, Jorunn Karlstad, Gunnar Trømborg.
3. rekke fra v. Arne Lystvedt, Johannes Løken, Knut Sagholen, Henning Bech, Birger Sjøpler, Kjell-Bjarne Karlsen, Gunnar Løe, Bjarne Ruud, Kjell Hansen, Torvald Kalshus, Erling Volden, Per Skrikerud.
4. rekke fra v. Kåre Filtvedt, Hans Kopperud, Jan Kristian Kopperud, Svein Næss, Tor Skrikerud, Halvor Kolshus, Tor Lunde, Hans Karlstad, Jens Kopperud

Skolefagene

Det var god disiplin, ingen torde å forstyrre i timene den gang. Fagene var norsk, regning, naturfag, geografi, historie og kristendom. Kristendom ble prioritert. Guldberg hadde også regning som favorittfag. Elever som gikk videre på fortsettelsesskole eller realskole fra Sviu, var kjent for å mestre dette faget godt. Pugging av lekse og salmevers var helt vanlig. Sangtimene var hyggelige, vi sang mye, og jeg mener vi brukte Mads Bergs sangbok. Intet instrument ved siden av, men et orgel i klasserommet nede. Læreren brukte det til enkle sanger. Håndarbeid og sløyd foregikk i ca. 2-3 uker først i skoleåret om høsten.

Krigen

9.april står for meg som det sterkeste minne. Tyske, mørke fly over skolen. Lærer Guldberg tok oss inn som vanlig, men svært alvorlig Han fortalte oss at det var krig i Norge. Vi sang «Gud signe vårt dyre fedreland» og ba Fadervår. Deretter ble vi sendt hjem. Jeg husker ennå kjolen som jeg hadde på meg, blå, og av hjemmevevd stoff. Jenter gikk ikke i bukser den gang, kan hende nikkens på ski. Noen ble evakuert til Brattfoss om kvelden. Far hentet en tante på Heia stasjon med slede, for det var så mye snø. Tante ble evakuert fra Oslo. Det ble strengt etter hvert, mørke rullegardiner. streng rasjonering Bøndene måtte levere fast kvote

med korn og poteter. Vi måtte ikke fortelle om hemmelige milorg-tjenester til nazistene. Forresten tror jeg ikke at vi forsto så mye av det som hendte.

Det var ikke mye mobbing, men vi kunne nok erte litt den gangen også - om at du var for tykk, klossete i sport, dum, men også flink, for den saks skyld.

Vi hadde enkelt pålegg på maten, hjemmelaget ost og av og til kjøttpålegg - for nesten alle hadde gris under krigen. Jeg hadde patentflaske med melk, noe jeg var stolt av.

Skoleveien var kort så jeg kunne gå. Om vinteren gikk jeg på ski. Ofte kom noen innom, og så fikk jeg følge. Helsesøster kom for å måle og veie oss, det var alltid spennende, og vi ble vaksinert mot tuberkulose. På vår skole fikk vi ingen svenskesuppe, men tran fikk vi.

Det var skolesparing, så jeg satte noen kroner i banken. Skolekjøkken hadde vi ikke.

Det ble ikke mange skoleturer under krigen, men vi syklet i nærområdet. Jeg kan huske en tur til Oslo, men det var muligens før krigen. Og så husker jeg en sparketur til Rakkestaddelet.

Glad i skolen

Jeg ser tilbake på skoletiden med stor glede! Læringsutbyttet har betydd mye for meg i ettertid, med hensyn til skolegangen videre. Jeg sluttet på barneskolen i 1942 og ble konfirmert da. Av forskjellige grunner ble det ikke realskole før i 1943.

Kontakten mellom læreren og foreldrene var god, men heller liten. Det var et skolestyre innen bygda, men jeg kan ikke huske verken foreldrerråd eller klassekontakter.

Noen små minner fra Sviu skole under krigen Ved Jorun Garseg

Lærer Guldberg og radioapparater

I tredje etasje på skolen var det lager av beslaglagte radioapparater. Vår lærer, Guldberg, hørte nok radio i smug, og trodde at vi ikke skjønnte dette. Men til et fast klokkeslett måtte han ta en telefon, for eksempel til presten.

Han var jo klokker og kirkesanger også, så dette var ganske naturlig. Eller hans kone kunne banke på døra, og Guldberg gikk ut og ble borte ei stund. De som skjønnte dette smilte lurt eller blunket til hverandre. Det var vel sending fra London han skulle høre?

Solveig som har skrevet i minneboken, og hennes bror Kåre sin familie, ble evakuert fra Hammerfest da byen ble brent under krigen. Det er antatt at det var i 1944. De bodde på Skollerud, og reiste tilbake i 1946 for å bygge opp hjemmet sitt på nytt. Henning Bech bodde på nabogården, han hadde kontakt med dem i barndommen og fikk bildene av dem på sin fødselsdag. Henning tok kontakt med Kåre på telefonen etter 63 år, og ble gjenkjent med en gang. Han hadde en lengre hyggelig prat med Kåre, men han kunne dessverre fortelle at Solveig er død.

To jenter fra Finnmark

På vårparten 1945 kom det to jenter fra Finnmark til oss i andre klasse. Den ene var fra Berlevåg, og den andre kom fra Hammerfest. De var jaget fra hus og hjem, alt var brent opp. Dette gjorde inntrykk på oss. Solveig fra Hammerfest kom sammen med familien sin. De kom til en gård i Trømborg, og bodde der noen år til de fikk bygget opp hus i hjembyen. Hun hadde også en bror som begynte på skolen etter hvert. Solveig, som jenta het, skrev et lite dikt i minneboka mi:

*Kjære Jorun!
Når berg og dal oss skiller,
og du meg ikke ser,
så husk at det var
Solveig fra Hammerfest
som disse linjer skrev.*

*Hilsen din skolekamerat
Solveig Johansen
10 år, 20. mai*

Åsgård skole

Åsgård skole fra 1905

Åsgård skole ligger ved inngangen til «Fjella». Skolen ble bygd i 1905 med malte vindusglass slik at elevene ikke kunne se ut og bli forstyrret i undervisningen. Som de fleste andre grendeskolene var denne også to-delt, og etter hvert ble det flere foreldre som ikke syntes at elevene i en slik fådelt skole fikk den undervisningen de hadde krav på. Skolen ble etter en kraftig debatt i lokalsamfunnet nedlagt i 1948, og elevene ble overført til Folkenborg skole

Kort historikk: Skolen holdt først til i et bryggerhus på Krosby. Da Hans Christian Andreasen kom fra seminaret i Rakkestad til Trømborg i 1868, flyttet skolen til Sør-Fjeld og siden til Tranmo. Andresen (som han ble kalt) var meget religiøs, og det ble sagt at i trengsel og nød var det mange som sendte bud på Andresen. Ved en bispevisitas i Hærland kirke uttalte biskop Essendrop etter å ha

hørt Andresen samtale med barna: «Den bygd der haver en sådan lærer, kan takke Gud!» Etter Andresen var trønderen J. Johnsen lærer i Trømborg i 30 år. Nytt skolehus ble reist i 1905, og Johnsen gjorde hagen rundt skolen til et mønster på en velstelt skolehage. Johnsen var en allsidig mann som også drev med bladskrivning, og han var styrer for Eidsberg og Mysen folkeboksamling i flere år.

Minner fra Åsgård skole 1940-45

Ved Johan Torp, Torbjørg Ruud og Karen Løkke

Åsgård skole var et typisk eksempel på en av de gamle grendeskolene. Den lå ved Stranda i Trømborg, ved inngangen til «Fjellal», og ble oppført i 1905. Bygget hadde to etasjer med de obligatoriske hvitmalte vindusglassene så barna ikke skulle forstyrres av det som skjedde utenfor. I 1. etasje foregikk undervisningen i et forholdsvis romslig skoleværelse, det lave elevtall tatt i betraktning. Foruten skoleværelset bodde vaktmesterparet Sofie og Johannes Lunde i 1. etasje og etter dem Aslaug og Olaf Lunde. I 2. etasje var det et rom som ble brukt til møtevirsomhet og til sløydundervisning i juni måned hvert år, mens det var håndarbeid for jentene i 1. Etasje. I 2. etasje var det også to små leiligheter hvor Karl Haugen og Johanne «Boston» bodde. Dette tilnavnet hadde hun nok fått fordi hun hadde vært i Amerika, antagelig i Boston, i sine yngre dager. Åsgård skolekrets strakte seg i nord til Åsgård og Langhus, mot syd til Lundegårdene, og mot vest omfattet kretsen Krosbygårdene og de to Grasbakkegårdene.

To-delt skole

Som de fleste grendeskoler på den tid var også Åsgård en to-delt skole, det vil si at elevene gikk annenhver dag fra kl 8.30 til 14.00. Første, andre og tredje klasse en dag, fjerde, femte, sjette og sjuende den neste. Det var ikke uvanlig at flere søsken gikk samme dag i hver sin klasse og altså i samme klasserom.

Som de fleste grendeskoler på den tid var også en slik klasseinndeling satte selvfølgelig særdeles store krav til den som utøvte lærergjeringen.

En meget original lærer

Fra 1930-årene og frem til skolen ble nedlagt i 1948 var «Warden» ansatt som lærer. Hans egentlige navn var Hans Edvard Trømborg, men han kalte seg Hans Ward Trømborg, og på folke- munne het han bare H. Ward. Han ble utdannet ved Notodden lærerskole, vikarierte for lærer Johnsen på Åsgård skole fra 1916-17 og underviste så noen år på Haugetun

ungdomsskole. Så drev han som bonde hjemme på gården Trømborg noen år, til han gikk tilbake til læreryrket på Åsgård skole. Hver morgen kom han på landeveien i velkjent stil, sittende skrått på sin herresykkel fra hjemmet på Trømborg gård - alltid med sykkelklyper nederst på buksene. På hodet hadde han lue med ørevarmere vinterstid og hvit «caps» i sommerhalvåret.

På mange måter var han forut for sin tid med sin store interesse for kroppsøving, kosthold og helselære. Han var vegetarianer, noe som ikke var vanlig på den tid, og var også innbitt motstander av røyking. Kaffe hadde han heller ikke noe til overs for. Elevene husker hans lunsj i «store fri» når kateteret bugnet av grønnsaker, særlig grønnkål og kålrot, og dessuten grovt brød, honning som overnattet i skapet på skolen og sur melk på flaske.

Om våren lærte han elevene å plukke nesle som han gned i papir og så vasket, for at den ikke skulle brenne.

Med på menyen var også karvekål og syre. Dette tror vi han ville fått stor anerkjennelse for i dag, i antioksidantenes tid.

En vanlig skoledag

Skoledagen begynte med kristendom i første time. Først var det bønn og salmevers fra Landstads salmebok, så ble vi hørt i bibelhistorie og Luthers katekisme. De ti bud måtte vi kunne på rams, og vi hadde også utenatlekser i bibelhistorien.

I andre time hadde vi regning, og

i tredje time var det norsk, lesing og skriving.

Vi lærte mye grammatikk og hadde ofte norske stiler. Han hadde en svært original metode når han skulle lære oss høytlesing med stort volum.

Da gikk vi opp i åsen på andre siden av veien. Elevene kunne stå på hver sin høyde, gjerne 50 meter fra hverandre, og så måtte vi lese så høyt at vi kunne høre hverandre på denne avstanden.

I naturfagtimene var vi ofte i skog og mark for å lære om plantenes navn og deres anvendelse.

Slik så klasserommet ut

Elevtallet på skolen var ikke mer enn ca. 20, og vi satt på dobbelpulter. Rommet hadde ellers to høye skap til skolemateriell, en vedkasse og en høy etasjeovn som varmet godt. Her var også et orgel som ble brukt hver morgen og i sangtimene. Bak kateteret sto tavla med svamp og kritt, og på en av veggene hang kart over hele verden. På en annen vegg kunne vi henge fra oss yttertøyet, dette var godt for elevene på kalde vinterdager.

Skoleveien

Som det fremgår av skolekretsens omfang, var det ikke alltid like enkelt å komme seg på skolen for dem som hadde lengst vei. Det var jo ingen busstransport, og vinterstid kunne det nok være slitsomt for de minste å ta seg frem i snørike vintre, som det var på den tiden. Veien fra Susebakke til Glørudkrysset, som gikk forbi Åsgård skole, ble holdt oppe med hestetrukket snøplog. Det var Marius Ruud på Øyerud, som holdt veien åpen vinterstid. For å komme seg til skolen var det vanlig at elevene tok skiene i bruk

Uteaktiviteter

Like syd for skolen ble det laget hoppbakke i Skoleåsen så snart det var snø nok. Denne ble flittig brukt i frikvarterene. «Unnarennet» endte med å krysse veien ned mot Slettevold. Det hadde selvfølgelig vært umulig med dagens biltrafikk, men det var stort sett bare hest og slede som kjørte langs veien, og man kunne høre hestebjella på lang vei. Det var ingen stor bakke, men en av guttene, som gikk på Framhaldskolen en vinter da den holdt til i andre etasje, hoppet 18 meter, men da var han helt nede «på sletta». Sommerstid ble vi tatt med til «Linntjenn» på badetur. Jentene badet for seg, uten tilsyn, på østsiden av tjernet. Det var en praksis som ikke alle foreldrene var glade for. Svømmeferdighetene var ikke like godt utviklet den gang som i dag, og det gikk historier om at «Linntjenn» i nordenden var «bunnløs». Andre ganger ble vi tatt med til «Dynjanstyrten» like syd for Dynjan. Bekken fra Fjella var her ført ut i en vannrenne, og det ble et vannfall på 2-3 meter.

Åsgård skole 1938

1. rekke fra v. Gerd Torgersen, Ingrid Aslaug Ruud, Knut Skjervengen, Bjørn Fjeld, Anders Torp, Halvard Krosby
2. rekke fra v. Rakel Torgersen, Valborg Søpler, Dagmar Gylta, Ranveig Fjeld, Hjørdis Johansen, Gunvor Fjellengen, Ingrid Lunde, Ruth Torgersen.
3. rekke fra v. Kåre Gjulem, Oddvar Ruud, Ansgar Ruud, Johan Lunde, lærer H. Ward Trømborg, Anders Torp, Krosby, Leif Ruud, Arne Krosby, Alf Johansen

Vannet var iskaldt selv sommerstid, men kunne være en god avkjøling på varme dager. I frikvarteret slo vi ofte ball, også kalt «stikkball». Eller vi lekte «hauk og due». Her skulle man «fange» en fra det andre laget og slå tre ganger på ryggen til vedkommende. Når frikvarteret var over, ble vi kalt inn med «bjelleklang», ei stor kubjelle som sto plassert i vinduet inn til skolestua. Vanligvis var vi ikke lenger unna enn at vi kunne høre denne form for innkalling.

Skolemateren i krigstida

I det lange frikvarteret midt på dagen, spiste vi medbrakt matpakke ellet brødsriver i medbrakt «matboks». Allerede den gang fantes det matbokser med morsomme figurer på, men langt fra så avanserte som dem barna bruker i dag. Pålegget varierte litt med årstiden. Om høsten kunne det for eksempel være epleskiver med syltetøy, i midten, kokt egg i skiver, og brunost var nok også vanlig den gang. Men gjennomgående var det nok overveiende pålegg «av egen produksjon». Til drikke hadde vi som regel hjemmelaget saft, eller noen ganger melk. Alltid hjemmebakket brød. Under krigen sørget Trømborg Sykepleieforening for at vi fikk vår daglige dose med tran. Tranen ble oppbevart i vanlige saftflasker inne i klasserommet, og var nok et helt annet produkt enn den medisintranen man får i dag. Vi tok oppstilling ved kateteret med medbrakt skje, og fikk vår porsjon av læreren. (Det hendte at noen hadde glemt skjeen. og hva var da mer naturlig enn å låne sidemannens?)

Legeundersøkelse

En gang i året var det legeundersøkelse. Da kom doktor Haugen med legekofferten, lyttet på rygg og bryst, tittet oss i halsen mens han holdt tunga på plass med en trepinne. Helsesøster var også tilstede med veiing og måling. Henne husker vi som en kraftig dame med blå kjole og hvitt forkle. Hun var også ansvarlig for pirquetprøvene.

Håndarbeid og sløyd

Vi hadde «frøken» bare i håndarbeid. Det var fru Marie Gjerud fra Hærland, ei blid, trivelig dame

som vi satte stor pris på. Jentene holdt til i klasserommet i 1. etasje, men når det var pent vær, satt vi ofte ute i solveggen med strikking av grytekluter og annet.

Guttene benyttet rommet i 2. etasje. De måtte hente høvelbenker og annet utstyr i uthuset og bære det opp den lange trappa til 2. etasje. I uthuset var også doene plassert, to jentedoer fremst - og guttedoene innerst i gangen. Her hadde vi ikke noe toalett-papir, nei, men en bunke med gamle aviser. Slik var det den gang!

Krigsminner

Året 1939-40 holdt Eidsberg Framhaldskole hus i 2. etasje i skolebygningen. Krigsutbruddet, 9. april, gjorde et sterkt inntrykk. Som åtte- niåringer skjønnte vi ikke så mye, men da vi fikk se flere av elevene i Framhaldskolen gråte, gikk det opp for oss at dette var alvor. Hjemover på skoleveien kom det tre store bombefly over oss. Da kom det fra en av guttene: «Dette er verre enn tordenvær!» Han var nemlig veldig redd for torden. Vi husker også at det var mye snø den våren, med høye snøplogkanter. Et annet krigsminne er at bildet av kong Haakon ble tatt ned fra veggen i skolestua. I stedet kom det opp et fotografi av Vidkun Quisling. Guttene kastet svamp på dette bildet, slik at det ramlet ned og glasset ble knust. Det ble hengt opp igjen, men resten av krigstida uten glass i ramma.

Gode minner fra Åsgård skole

Stort sett hadde vi det bra på skolen med vår originale lærer H. Ward, og vi var jo ikke flere enn 20-25 elever. Mobbing visste vi ikke hva var. På skoleveien gikk vi oftest flere sammen, det var mange som hadde svært lang vei, og noen gikk «skauleis». Vi tror ikke at de store skolene i dag har det noe bedre. Vi hører stadig at mobbing er et problem som øker i omfang.

Krav om forandring

Etter hvert ble det flere og flere foreldre om ikke syntes elevene ved en todelt skole fikk den undervisning de hadde krav på. Kravet kom derfor, sterkere og sterkere utover 40-tallet, om en sammenslåing med Folkenborg skole.

Åsgård skole I 1944

1. rekke fra v . Reidar Ruud, Henry Gylta, Håkon Torp, Ingrid Torp, Torbjørg Lunde, Mary Hansen, Magnhild Ruud.
2. rekke fra v. Lærer Hans Edward Trømborg, Alf Hansen, Johan Torp, John Berge, Bjarne Ruud, John Værnes, Ole Andersen.
3. rekke fra v Olaf Ruud, Reidar Kroshy, lærer Marie Gjerud, Solveig Gylta, Bodil Kopperud, Karen Lunde. Bildet er utlånt av Torbjørg Fjeld Ruud som ikke var tilstede.

Dette utviklet seg til en ganske kraftig debatt i lokalsamfunnet, hvor mange var redde for å miste «det kulturelle sentrum» som en skole representerer. Ikke minst var dette et syn som gjorde seg gjeldende hos mange av dem som ikke hadde, eller noen gang ville få barn på skolen. Resultatet ble imidlertid at Åsgård skole ble nedlagt i 1948 og elevene overført til Folkenborg. Elevene ble da transportert med buss.

Åsgård skole står fremdeles der, men er ganske forandret eksteriørmessig. Gamle Tranmo skole er pietetsfullt bevart av Anne Lise og Jan Erik Heller.

Litt artig kanskje, at gamle Tranmo skole, som i 1905 hie avløst av den nye Åsgård skole, fremdeles er bevart som den var for over hundre år siden med sine blondkantede taklister. Ekteparet Anne Lise og Jan Erik Heller har satt sin ære i å ta vare på denne gamle skolebygningen.

Homstvedt skole

Homstvedt skole

Homstvedt skole var også en klokkergård med 45 da jord og noe skog. I 1962 ble det kjøpt jord av Nordre Homstvedt og skolehuset ble hygget. I 1910 hie huset påbygd med en etasje og skolen fikk et klasserom til. Skolehuset er ikke forandret utvendig, selv om eiendommen nå er i privat eie.

Noen minner fra Homstvedt skole

Ved Karl Ole Engen

Jeg begynte på skolen i 1935. Mor var med, og på veien gikk vi innom Homstvedt hvor vi fikk følge av Minda og Øivind Sandem til vår første skoledag. Jeg følte meg trygg da Øivind kom med. Han kjente jeg fra før, og vi var kompiser. Vi satt på samme dobbeltpult i sju år på skolen. Det var fire jenter og to gutter. Gunvor Hersleth, Gerd Torper, Borghild Skjønberg, Julie Synnes, Øivind Sandem og meg. Vi ble tatt i mot av Marie Gjerud, født Østlie. Vi skulle kalle henne med fornavn, bare - Marie. Hun hadde de første fire klassene, 5. 6. og 7. gikk hos skolestyrer M. Sandem.

Historien forteller

Etter at omgangskolen var slutt, ble Homstvedt fast skole fra 1861. Den første tiden holdt den til i leide lokaler hos Frantz Hansen Homstvedt, men allerede i 1862 kjøpte kommunen jord av Nordre Homstvedt og bygget skolestue her. I 1910 ble huset påbygd en etasje. Etter påbyggingen fikk skolen et klasserom til, og det ble åpnet plass for lærerinne. Lærer og klokker Martin Sandem var ansatt i 1908 og Marie Gjerud ble ansatt i 1918, med fast stilling fra 1920. Lærerinneposten var i mellomtiden, etter tilbygget, delt mellom Tenor, Melleby og Homstvedt. Lærerinne Hilda Nordlie fungerte delvis i den nyopprettede posten en tid. Hun flyttet til Mysen.

Homstvedt skole var klokkergård med ca 45 dekar jord og noe skog. Eiendommen er nå i privat eie.

Skolehuset er ikke forandret utvendig og har samme utseende som da jeg gikk på skolen. Det var to klasserom i første etasje og ett kontor. Ett rom for småskolen for de fire første klassetrinnene og ett til de tre siste klassene.

I annen etasje var det to leiligheter. Her bodde ho Marie - og også Andreas Svendsen og kona, som var vaktmestere til Arnt Johansen overtok. Det var vedfyring i klasserommene.

De første friminuttene var Øivind og jeg på farten rundt på bruket Han var kjent fra før. Vi var i låven og fjøset hvor det var plass til et par kuer, gris og høner. I underlåven sto en flott racerbil som tok en viss oppmerksomhet. Potetkjelleren lå mellom låven og bryggerhuset.

Bak bryggerhuset var det en plass hvor vi slo på munk, et fint skogområde like bak skolen som var flittig i bruk både sommer og vinter, og "Juliusbakken" var skibakke.

I bryggerhuset var det vedskjul og ett rom for vaktmesteren. Vaktmester (pedell) var Arnt Johansen Han hadde bare en arm. Han bodde på Roa ei tid, men flyttet seinere til Opsahl. Han gikk på arbeid den lange veien morgen og kveld.

Skolearbeid

Da vi begynte skolen, stod vi og sang. Jeg husker at vi svært ofte sang «Kjærlighet fra Gud, springer like ut», «Alltid freidig når du går» m.fl. Vi leste «Fadervår» hver dag. Vi avsluttet også dagen med sang. Marie leste for oss fra en spennende bok, og vi ventet alltid på fortsettelsen.

Jeg kunne ikke skrive og lese. Det eneste jeg kunne var å telle, «Fader vår» og syngte - for det hadde mor lært meg. Jeg hadde mye å lære hvis jeg skulle ta igjen de flinkeste. Julie var datter til presten, og hun var flink. Jeg hadde et godt øye til henne, for hun var snill og god mot oss alle (var det min første forelskelse?)

Vi gikk på skolen annenhver dag.

Klasseinndelingen var slik at første og annen klasse gikk sammen. Den første tiden var nok noe preget av dette, særlig i friminuttene. Vi i første måtte fire på mange områder for overmakten i annen klasse. Mye nytt lærte vi på godt og på vondt sammen med dem.

Skolearbeidet på skolen og som lekse hjemme var å skrive tall og bokstaver i en skrivebok. I ABC-en sto det bokstaver som vi måtte lære, og etter et par år kunne vi sette bokstavene sammen til ord og lese stykker fra ABC-en.

Vi fikk etter hvert mer lekser, men det ble så som så med lekselesning. Jeg måtte delta i arbeidet hjemme, for noe kunne en smågutt brukes til på et gårdsbruk.

17. mai

Den store dagen på skolen var 17. mai. Da var mor og noen ganger far med. Vi kjørte hest. Vi barna stilte opp i rekker med flagg og de fineste klær. Jeg hadde fått ny lue med blank skygge, hvite tøysko, halvlång bukse og ny skjorte, begge deler sydd av Magnhild Skjærtvedt. Vi marsjerte med sang og hurrarop. Det var ikke så mange som stod etter veien, men gleden ble synlig og større når vi passerte gårdstun og bosteder. Melleby skole møtte vi i Visterkrysset. og begge skolene marsjerte samlet til kirken hvor vi overvar gudstjeneste for dagen. De voksne var på skolen. De kokte kakao, kaffe og laget saft - valgfritt til medbrakt niste med kokt egg, skinke, innkok, hvitost m.m. Vi var jo sultne etter lang marsj, så det smakte med mat. Siden var det sekkeløp, hoppe bukk, hoppe jentebukk, siste par ut, slå på ringen med mer. Leken var ledet av lærerne og andre voksne og varte til langt på kvelden

Tiden gikk og vi kom opp i annen klasse. Det betydde at nye elever begynte i første. Det var mange gutter som begynte det året. Øivind og jeg var jo kjent. Vi tok med en del av guttene på rundtur for å vise lekeplasser, «Juliusbakken» med mer. Dette tok for lang tid. Vi kom seint til timen som Marie hadde ropt inn til for lenge siden. Da husker jeg at Øivind og jeg fikk skjenn. Det var leit, for vi mente at vi hadde gjort de nyankomne en tjeneste.

En annen gang var vi i bryggerhuset. På loftet var

det lager av bord og lignende som ble brukt i sløydundervisningen. Noen jenter var kommet opp på loftet, og det ble kastet et bordstykke ned. Dette bordet traff meg i hodet, og det delte seg i to deler. Det gikk greit med meg. Jeg ble noe forundret over at Julie husket dette og tok det opp med meg på vår konfirmantfest over 50 år etter at dette hendte.

Da vi kom opp i femte klasse, skulle vi ha sløyd. Jeg skulle lage en blomsterpinne. Jeg fikk et emne som skulle høvles på alle fire kanter. Det gikk ikke så bra, og da kom læreren, Sandem, bort til meg. Han tok et godt tak i øret mitt i det han sa «Åssen står du og høvler a· guttl!». Øret var sårt lenge etterpå. Tiden på skolen gikk som vanlig gjennom årene vi gikk for læreren. Det kom flere elever i klassen vår, Sverre Trømborg, Anne-Mari Haga, og Trygve Bråten.

Niende april 1940

Vi gikk på skolen som vanlig I første friminutt fikk vi se 4-5 svarte fly som krinset over Høytorp fort. Sandem kom ut og fortalte at Norge var i krig med Tyskland. Skolebestyreren sa at vi måtte pakke sammen skolesekken og komme oss hjem. Det gikk ikke så lenge, noe over en uke, før vi var samlet på skolen igjen. Det ble ikke noe forandring på skolearbeidet. det gikk sin gang og alt var som før.

Det ble en forandring i 1942. Quisling ble ministerpresident I. februar 1942, og da kom det menn med et bilde av Quisling. Over tavlene fikk bildet sin plass rett imot elevene. De hadde nok en baktanke med den plasseringen. Jeg syntes han var morsk, der han hang og så nedover på oss.

Homstvedt skole 1.-4. kl. ca. 1940

1. rekke fra v. Elsie Vister, Ingrid Våler, Haldis Våler, Julie Våler, Johan Vesteng, Arne Heiestad, Ella Hansen, Ruth Synnes, Liv Gjerud, Solveig Kristiansen, Harald Korterud, Øivind Sandem, Karl Ole Engen
2. rekke fra v. Astrid Østli, Aslaug Vesteng, Åse Svendsen, Aslaug Høitomt, Johnny Revhaug, Klaus Haug, Helge Johansen, Thor Høitomt, Arne Hersleth.
3. rekke fra v. Astrid Skjønberg, Marry Heiestad, Borghild Skjønberg, Gunvor Hersleth, Åse Hagen, Astrid Engen, Julie Synnes, Gerd Torper, Else Lie, Reidar Johansen, Bjarne Mikarlsen, Sverre Venta. Bakerst Lærerinne Marie Gjerud

Min skolegang på Homstvedt skole 1936-43 Ved Thor Høitomt

I følge bygdebok for Eidsberg ble Vestre Hærland egen skolekrets fra 1839. Det var omgangsskole som holdt til på forskjellige steder i bygda. Fast skole fra 1861, med egen skolebygning fra 1862, reist på gården nordre Homstvedt. Den gjorde tjeneste frem til Hærland ble samlet til ett rike med ny skole på Brandsrud.

Jeg startet min skolegang i august i 1936. Med et fast tak i hånda på ho mor gikk jeg mot en ny og spennende tid som elev i første klasse. Julen i forveien hadde jeg fått ny ryggsekk, pennal og matboks, og følte meg godt rustet til å ta mot fremtidig lærdom. Vi var seks gutter og tre jenter Den som tok i mot oss var lærer Marie Gjerud, fast lærer på Homstvedt fra 1920, og holdt på til skolen ble lagt ned.

På fornavn med «ho Marie»

Fru Gjerud var forut for sin tid, hun ville være på fornavn med sine elever. Det var i alle år «ho Marie» som hadde de fire første klassene. Da jeg begynte, var det Martin Sandem som hadde stor-skolen. Jeg minnes skoleåra som frie og gode, vi kombinerte det nyttige med det behagelige. Skoletimen bak hvitmalte vinduer og lange friminutt. Det er kanskje friminuttene jeg husker best. Vi lekte med ball og lagde bondegårder med hus og dyr i skogholtet bak skolen. Vi spilte forskjellige roller, det var kæll, kjærring, unger, prest og lensmann. Hvis friminuttene ble for lange, kom ho Marie ut og ropte «kom inn». Det var heller ikke så uvanlig at vi tok en dobbeltime for å få lengre friminutt. I timene hadde vi ofte konkurranser for å stimulere til økt innsats. Det konkur-

ransesamfunnet vi opplever i dag, fikk vi tidlig føling med.

Den klasseinndelingen vi hadde, førte til at vi førsteklasinger gikk sammen med annen klasse. De var i våre øyne både store og erfarne, og hadde mye å lære bort på godt og vondt. I starten var respekten stor, men vi vokste oss fort sammen.

Ingen fritidsproblemer

Vi gikk på skolen annenhver dag, så vi hadde mye tid hjemme. Hjemme var ikke bare fritid på den tiden. Vi måtte tidlig hjelpe til med forskjellige gjøremål. De fleste av oss kom fra gård, og der var det mye en smågutt kunne hjelpe til med. Det var ikke så mye organiserte tilbud, men fantasien var stor, så noen fritidsproblemer kan jeg ikke huske annet enn om helga. Helgedagsfreden var sterkt forankret hos de gamle, da skulle vi verken spikke eller klippe. Det var ikke store krav til leker, mesteparten lagde vi selv eller med hjelp av større kamerater. Noen lange skoleturer kan jeg ikke huske vi hadde. Vi badet om sommeren i elva i det

Homstvedt skole 1928

1. rekke fra v.: Jonanne Engen, Astrid Løken, Kirsten Homstvedt, Gudrun Skogdalen, Ruth Åsengen
 2. rekke fra v.: Erik Østenby, Ole Østenby, Rutn Johansen, Anna Antonsen, Edel Haug, Ragnhild Hagen, Edel Torper, Margit Haugen
 3. rekke fra v. Jonannes Homstvedt, Sverre Sandem, Sigurd Sandem, Olav Skollingsberg, Helge Kviserud, Leif Jonassen
- Lærerinne: Marie Gjerud

store frikvarteret og syklet en gang til Lundebyvannet. Der tok vi inn hos Vestgård på Havnås, hvor vi spiste vår medbrakte niste. Til Åsengenskogen hadde vi også tur, og lekte og bygde barhytter på den gamle veien mot Trøgstad.

17. mai

17. mai var da som nå en stor dag, med tog til kirken og leik og morro på skolen etterpå. Med hvite turnsko og vår beste stas gikk vi fra skolen med flagg og hurrarop. For hvert bosted vi passerte, ropte vi hurra og viftet med flagga. I Visterkrysset stoppet vi for å vente på toget fra Melleby, for så å gå i samlet tropp til kirken. Etter gudstjenesten var det om å gjøre å komme raskest mulig tilbake til skolen. Der hadde foreldrene med sine skoesker med mat. Det van-ligste pålegget, var egg og ansjos. Det ble raskt fortært for å komme i gang med leken, som ofte varte til sen kveld. Slik forløp stort sett de første åra, men etter hvert med større utfordringer

å fordype seg i.

Krig

En av de store forandringene kom i april 1940, da bombefly kretset i lav høyde over skolegården like etter at skoledagen var startet. Vi fikk beskjed om å gå hjem, og det ble starten på en ny tilværelse i et okkupert land. Det førte oss inn i fem år med krig, men det er en annen historie.

Skoleåra gikk sin gang også under krigen, og jeg var da klar for å begynne i «storskolen». Det var mangeårig lærer og kirkesanger, Martin Sandem, som var sjef der. Sandem var da blitt en eldre mann med dårlig helse, så det ble bare ett år. Åra etter ble fylt opp med flere vikarer. De som var lengst, var Sigurd Sandem, (sønn av Martin), Rebekka Lier og Håkon Haugerud. Etter hvert ble det så få elever ved skolen, at den ble todelt, med Marie Gjerud som eneste lærer. Det medførte en opphetet diskusjon om skolens fremtid. Det endte med at de som ville, kunne flyttes til Melleby eller Folkenborg skole. Det er

historien bak at jeg fikk fullføre min syvende og siste klasse på Folkenborg. Det var to av oss fra Homstvedt som kom til en stor klasse. med mange nye bekjenskaper og en lærer som hette Oddmund Ødegård. Det ble da en lengre skolevei, med sykling på all slags føre. På den tiden måtte en ha anvisning for å kjøpe sykkel, men Forsyningsnemnda fant ut at lang skolevei var begrunnelse god nok. Jeg husker at vi tok toget til Tveten Sportsforretning i Askim. En stolt eier av en ny DBS tok fatt på hjemveien.

En annen ting som krigen førte med seg, var at vi måtte ha grenseboerbevis for å passere Ramstadkrysset.

Ramstadhagen var ikke den gang det den er i dag, med opplyste næringseiendommer, men med mørk skog på begge sider av veien. Skumle historier som gikk på folkemunne, bidro til at vi ikke følte oss særlig høye i hatten på kveldstid. Sykkelen og skoleveien fikk jeg også god bruk for etter folkeskolen, da realskolen på Mysen ble min neste utfordring.

Glede og tårer

Åse forteller en liten rørende historie fra de tyske soldatenes tilbaketrekning.

Som flere av oss gamle i Mysendistriktet kan huske, var de siste soldatene som Hitler sendte til Norge svært unge.

Foreldrene våre syntes svært synd på disse unge barnesoldatene som marsjerte i Mysens gater. Da de skulle sendes tilbake til Tyskland etter Hitlers overgivelse, kom det en av maidagene en kolonne med tyske soldater på lastebiler over den (den gang) smale Susebakkbrua. Der ble det fullstendig kork så lastebilene måtte stoppe.

Folk i festrus med norske flagg bivånet bilkolonnen, og Åse fikk plutselig den innskytelsen å vifte med flagget opp mot en av barnesoldatene. Han ga henne først et stort smil - etterfulgt av tårer som rant nedover kinnene hans - Jeg trakk flagget fort til meg, forteller Åse - «Selv om jeg var bare 10 år forstod jeg at min glede gjorde ham brydd. Hans tårer var kanskje en måte å si unnskyld på til en norsk liten jente etter fem år med tysk okkupasjon».

Lundeby skole

Lundeby skole fra J 926

Lundeby skole som er tegnet av arkitekt Sigurd Bentsen ble tatt i bruk i 1926. Skolen fikk ett klasserom, full lærerleilighet, og kjeller tenkt som sløydrom. Tomten ble kjøpt av NS Lundeby Handelsforening og skolen er nå i privat eie, og tjener som bolig. Lundeby ble egentlig ikke regnet som egen krets, men hørte sammen med Melleby under Østre Hærland krets. I utstrekning var denne kretsen desidert den største kretsen i bygda.

Minner fra skoletiden ved Lundeby og Melleby skole Ved Jul-Lars Kvernhusengen

Lundeby skole ble tatt i bruk ved nyttår 1926. Bygningen ble tegnet av arkitekt Sigurd Bentsen. Første lærer ved skolen var Tora Lintho, senere Kvernhusengen. Hun kom fra Båstad og ble ansatt som lærerinne ved Lundeby skole i 1923. Hun var i stillingen frem til 1964. Lundeby skole var en fådelt skole i Melleby

skolekrets. Noen år før krigen, begynte elevene på skolen og gikk alle sju årene på Lundeby skole. Senere ble det til at det bare var småskole på denne skolen.

Tora Kvernhusengen var ansatt som lærerinne, og hun var stolt av denne tittelen. På skolen ble hun bare kalt lærerinna, eller «l'ærinna» på

hærlandsk med trykk på første stavelse. Jeg levde mine første barneår på Lundeby skole i Hærland. Min mor, Tora Kvernhusengen, var altså lærerinne der. Vi hadde leilighet på skolen. Den bestod av tre rom etter hverandre i første etasje; kjøkken, kammers og stue, og to soverom i andre etasje. I andre etasje var det også vaktmesterleilighet for Kristine og Thorvald Bjerke.

Slik var skolestua

Skolestua var i første etasje. Den var ved siden av vår leilighet og var akkurat så stor som de tre værelsene vi bodde på. Skoleveien for meg var derfor ikke så lang, bare tvers over gangen. Da jeg var 4-5 år, var jeg mye med ho mor på skolen, og da jeg var 6 år, fikk jeg lov til å begynne på skolen på ordentlig. Ho mor ordnet det sånn. Det var i 1949. Da hadde jeg allerede gått 1. klasse en gang før. Jeg kunne da lese og skrive. Å lese hadde jeg lært meg på jøtulovnen på kammerset. Der stod det:

EG GREV NED MIN ELD SENT OM KVELD

NAAR DAGEN ER SLUT

GUD GJE MIN ELD ALDER SLUKNA UT

(fra Håvamål)

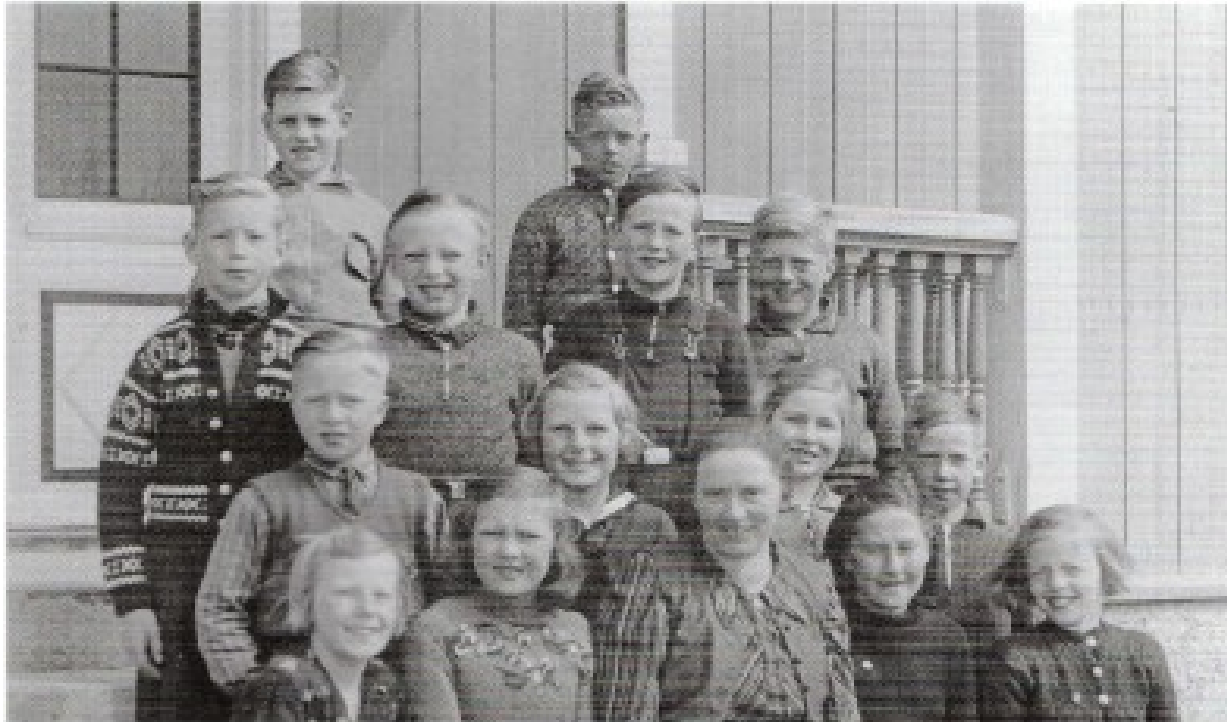
Klasserommet var stort og pent syntes jeg, og så lukta det skole der. Vi kom inn døra ganske langt framme. Rett på innsida av døra på venstre hånd stod ovnen, en stor, rund, høy ovn som det ble fyrte med bjørkeved i. Det var han Thorvald (Bjerke) som ordnet med fyringa. Om vinteren ble det satt et stort skjerm Brett foran ovnen slik at ikke de som satt nærmest, skulle bli helt stekt. Når vi kom inn etter friminutta, ble luer, votter, støvler og sokker lagt på gulvet ved ovnen eller hengt på skjerm Brettet. Det ble en spesiell lukt av denne klestørkinga. Jeg syntes det lukta godt.

På samme langvegg som ovnen, sto et stort skap med skyvedører. Det ble brukt til å oppbevare forskjellig materiell, alt fra fysikkutstyr til blekkhus. Blekkhusa sto i ei trekasse og ble delt ut og samlet inn av «ordensmann» hver dag. Trepennala våre ble også samlet inn hver dag og oppbevart der. Det var seks skaprom i det store skapet, tre oppe og tre nede. I skaprommet øverst til høyre var det skolebibliotek. Derfra

kunne vi låne med bøker hjem. Etter hvert ble dette rommet for lite, og vi fikk et eget stort skap for skolebiblioteket ved siden av kateteret.

På nordveggen var det et stort vindu. På østveggen var det tre vinduer. Alle hadde svære rullegardiner, påbud fra krigen.

På sørveggen var det en forhøyning (en pæll) som kateteret stod på. Bak kateteret stod kateterstolen. Det var en stor stol med høy ryggstøtte. Det var stas å få låne den. Bak kateteret var ei svart tavle. Den ble svartmalt hver sommerferie med «tavlemaling». Over tavla, rett bak der lærerinna tronte på stolen sin, hang det et flott bilde. Det fremstilte Jesus som velsignet de små barna. Det hang der i alle år det var skole på Lundeby. Bildet ble tatt med til Hærland skole da den ble tatt i bruk i 1967. Håper det er blitt tatt vare på. Det er jo et klenodium. Mange er de som har gått på Lundeby skole som minnes det bildet med glede.

Lundeby skole I 1938

1. rekke fra v.: Signe Borgås, Ragnhild Evensen, Tora Kverhhusengen, Solveig Johansen, Åse Ås
2. rekke fra v.: Torbjørn Stensrud, Emilie Vister, Ragnild Kverhhusengen, Halvard Lintno
3. rekke fra v.: Torbjørn Lundeby, Magne Ås, Henning Borgås, Johan Holta.

Bakerst: Kjell Undrum og Roger Lundeby

Fådelte skole

Som tidligere nevnt var det fådelte skole på Lundeby da jeg gikk der. 1. til 4. - klasse gikk på Lundeby, og 5 til 7 på Melleby. Vi gikk annenhver dag på skolen, også på lørdag selvfølgelig og 2. klasse gikk sammen og 3. og 4. Dette kunne variere fra år til år. Da vi flyttet fra Lundeby skole i 1953, ble vår leilighet gjort om til nytt klasserom. Da ble det også ansatt en lærer til ved skolen. Vi satt ved dobbeltpulter. Pultplata sto litt på skrå, og sitteplassen var en del av pulten. Midt på plata var en fordypning til blekkhuset. Fotplata ble olja/lakka hver sommerferie. Den var så blank og fin når vi begynte om høsten. I den klassen jeg gikk, var det seks elever, fem gutter og ei jente. Jeg syntes det var veldig moro på skolen, og det tror jeg alle de andre gjorde også. Disiplinproblemer var et ukjent begrep. Alle hadde stor respekt for lærerinnen, enda så snill ho var. Jeg kan heller ikke huske noe om mobbing. Alle var venner, og alle holdt sammen. Jeg husker lite av selve undervisningen, annet enn at lærerinnen var så flink til å fortelle. Hun diktet historier, ofte med et moralsk pedagogisk

innhold, og vi lyttet med store øyne og åpne ører; «Fortell mer'a»! Ofte hadde fortellingen fortsettelse, og avbruddet kom alltid da det var som mest spennende. Da måtte vi vente to dager for å få høre fortsettelsen, men så hadde vi jo noe å glede oss til.

Spesialundervisning var det ikke, men lærerinnen tok seg tid til å hjelpe der det trengtes. Noen kunne få veldig mye hjelp. Det var litt stas når lærerinnen tok med seg kateterstolen og satte seg ved siden av en elev. Der kunne hun bli lenge. Spesialundervisning på ypperste nivå spør du meg .

Friminutt og leik

Det var flott med friminutt. Det fikk vi når det passet. Men vi hadde i alle fall ei lang pause midt på dagen. Alle hadde med matpakke, til og med jeg, enda jeg bodde på skolen. De fleste hadde mjølkeflaske. Dersom noen hadde glemt mat, ordna lærerinnen med det. På gangen sto et drikkeapparat. Det var en vannbeholder formet som en stor kasserolle som rommet ca. 10 liter. Beholderen sto litt høyt. Vi dro i ei snor, og vannet sprutet opp fra en tut lavere enn

beholderen. Under var en dunk som samlet spillvann. Finnes denne innretningen noe sted? Jeg husker også at vi fikk tran på skolen.

I friminutta leika vi. Gutter og jenter var sammen i all slags leik. Vi slo mye ball. Noen slo så langt at ballen for over skju!taket og ned i potetåkeren hans Thorvald. Da måtte vi leite etter ballen til vi fant den. En annen leik var å «dilke» eller jeppe pinne som vi sa. Jentene dreiv mye og kasta veggball. Det var ikke vi gutta så flinke til. Vi brukte mange sangleiker som; «bro bro brille», «slå på ring», «ut å søke tjeneste». Andre leiker var «3 mann i vind», «sisten», «hauk og due», «svibrent», «boksen går», «titten på hjørnet», «råttent egg» og «sylvetøykrukka».

I enden av skoleplassen sto det et uthus. Det inneholdt vedskjul og to doer, guttedo mot vest og jentedo mot øst. Dokammeret ble tømt om våren en gang i året. Da kom han Johan Enga med hest og møkkakjerre og gjorde den jobben. En ordentlig møkkajobb syntes vi, men han Johan var glad for møkka. Han sa at han brukte den på potetåkeren. Det ble så store poteter. «De største i Hærland».

Ved nordsiden av uthuset sto et svært grantre. Tre barn måtte til for å nå rundt. Noen ganger klatret vi i det enda vi ikke fikk lov. Treet står der den dag i dag. Hver sommer kom en gjeng med «kærær» og kappet skoleveden. De brukte bensinmotor som smalt. Det likte jeg ikke og holdt meg langt unna der det foregikk. Rundt skolegården sto mange svære bjørketrær. Mange var flotte å klatre i. De er borte nå. Rett utenfor bygningen i sør, på den andre siden av skoleplassen, sto flaggstanga. Det var svært høytidelig når flagget ble heist. Noen ganger ble det heist på halv stang når en av innbyggerne i grenda var død. Det var skikken det. Det ble også lagt granbar i veien utenfor skolen når båren ble ført til kirken. Da sto vi barna andektige ved gjerdet og så på når båra ble ført forbi.

Vinteraktiviteter

Om vinteren hoppa vi på ski i Liene, et hamneområde med et lite fjell like ved skolen. Der var det løyper og skibakker på kryss og tvers. Når det var fint skivær, tror jeg lærerinna lot oss få ekstra langt friminutt. Men når hun sto på brinken ved bekken og klappet i hendene og

ropte «Ko-o-o-m i-i-in !» - var det om å gjøre å skynde seg opp på toppen for å få et ekstra hopp. Unnarennet og sletta endte i en bekk. Vi bygde snøbru på isen over den og kunne da kjøre helt opp til skolen. Det hendte at isen gikk opp, og så kunne vi risikere å kjøre i bekken. Jeg husker en gang det skjedde. Da måtte lærerinna finne noen tørre klær til han det gjald.t Hans egne måtte tørkes ved ovnen. Vi kjørte også spark i Liahellinga om vinteren. Vi fikk lov til det i friminutta.

Morgenandakt og salmesang

Hver skoledag ble innledet med salmesang og lesing av et andaktsstykke fra *Barnas morgenandakt* av Joelsson. Så ba vi Fadervår. Salmer vi brukte mye var «Lover Herren», «Kjærlighet fra Gud», «Alltid freidig», «Kom til den hvitmalte kirke». Landstads reviderte salmebok og Mads Berg sangbok fikk vi utdelt til odel og eie. Disse bøkene var stemplet Eidsberg skolestyre, og vi tok det som et tegn på at det var en gave fra dem. Bøkene ble behandlet med respekt. Alle andre lærebøker ble levert inn når vi var ferdige med dem. ABC-boka fikk vi forresten også. Den het «Lesebok for 1. skoleår» av Hans Bergersen.

Storskole på Melleby

Da vi var ferdige med 4. klasse, måtte vi til Melleby skole på storskolen som vi sa. Melleby skole hadde to klasserom i første etasje og leilighet for lærere i andre etasje. Der bodde Einar Bråthe med familie og Anna Agersborg som var enslig. Vi fra Lundebykroken syklet eller sparket til skolen. Det var ca 4 km. Vi var som regel i følge. Trafikk var det lite av, men skoleveien bød på andre farer, så det var trygt å være flere. På «Tangenmåsan» bodde nemlig ho Anna Wilson. Ho hadde kuer og okser. De gikk løse, og ofte var de ute i veien. Dersom de store oksene var ute i veien, torde vi ikke å sykle forbi. Da ropte vi så høyt vi kunne, og så kom ho Anna og lokket på dyra. Og de firbente adlød. Ho Anna lokket på amerikansk, for ho hadde bodd i Amerika i flere år. Vi var litt redde for henne også, for ho hadde revolver, het det seg. Litt lenger borte, ved Svenneby, stod ei sag. Den ble drevet av en stor bensinmotor. Om våren, når

Lundeby skole 1943

1. rekke fra v. Gerd Lundeby, Kari Toften Randi Solberg, Ingeborg Trømborg, Inger Ås.
2. rekke fra v.: Else Olafsen, Ragnhild Andresen, Tora Kvernhusengen, Randi Bråthen, Tyra Lindahl.
rekke fra v. Thor Lindahl. Ole Solberg, Åge Wallin, Knut Lintho.
3. rekke fra v.: Kjell Skau, Knut Tøften, Petter Evensen.

saga var i drift, var vi redde for at det skulle smelle høyt i motoren. Det hendte at det sa Tøff - tøff - tøff- BANG! Da tråkka vi på det vi kunne for å komme forbi.

En fantastisk lærer

Einar Bråthe husker jeg som en fantastisk lærer. Han var flink til å undervise, flink til å fortelle, og mest av alt, han viste at han var glad i oss. Han lærte oss å kaste håndball. På Melleby skole var det nemlig mest håndballkasting i friminutta.

Om vinteren fikk vi lov til å kjøre spark i Mellebybakken. Ofte kjørte vi tog. Det kom jo ikke noen biler. Vi svingte bortom hestemøkkflekkene i bakken for å bremse litt på farten. Islaget på veien var knudrete, for de bilene som var, brukte jo kjettinger. Men denne ujevne overflaten gav sparken bare ekstra glid. Vi øvde på å greie friidrettsmerket i høyde, lengde, stor ball, liten ball og 60-meter. Bråthe tok oss med på veien. og tok tida. Han hadde målt opp 60 meter med målband og satt en pinne i veirena i hver ende. Dette foregikk på

dagens EI8 ved gamle Melleby skole. Hvert år var det friidrettsstevne på Mysen. Vi kjempet om vandreskjoldet. Alle var med. Jentene holdt til på Folkenborg skole, mens guttene var på idrettsplassen.

På Melleby skole brukte Bråthe ei bjelle for å ringe inn til timen. Det var ei stor, fin hestebjelle i messing med en flott klang. Den ble tatt med til nye Hærland skole, men er blitt borte. Skal tro om noen vet noe om den?

Undervisning og karakterer

Vi fikk karakterer på skolen. Til hver sommerferie fikk vi med karakterboka hjem med karakterer i lesing, skriving, regning, flid, orden og oppførsel. I storskolen ble det karakterer i andre fag også. Karakterene var særdeles godt, meget godt, godt, nokså godt og lite godt.

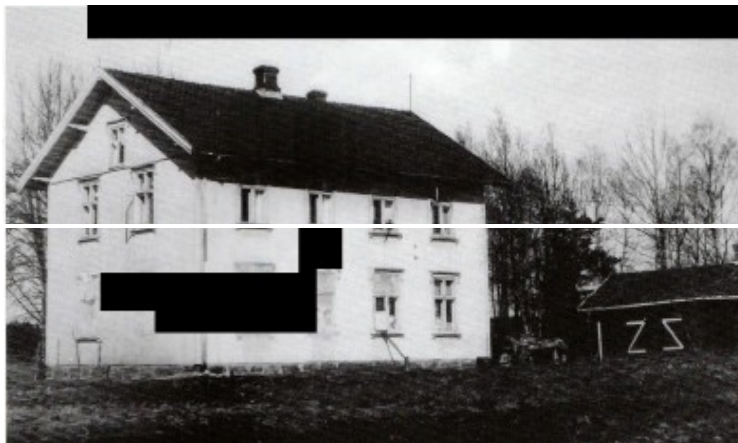
Bråthe brukte tallkarakterer der I var best og 6 dårligst. Han var raus med enerene, men det var også mange flinke elever i klassen, og vi satte vår ære i å kunne leksene våre. Vi pugget katekismetekster og salmevers. Vi lærte huskereglene med byer på Sørlandet, og vi tegnet flotte kart

over fylker og land. Det var stas med fin arbeidsbok.

Utstyr

Av hjelpemidler var det ikke mye, men tidlig på

femtitallet begynte tilbudene å komme. Bråthe lånte filmapparat og filmer og viste for oss. Jeg husker titler som *Hvit sommer om fangstliv på Grønland*, *Valdresfilmen* med Valdres marsjen som bakgrunnsmusikk og

Melleby skole

Melleby skole ble tatt i bruk fra nyttår i 884 for storskolen i Hærland. Småskolen skulle flo/des på flere forskjellige steder. Bygningen fiadde full lærerleiligfiet og ett rom og kjøkken for lærerinnen. Nye utFius ble bygd i 1933. Etter sentraliseringen ble skolen solgt og er nå i privat eie og tjener som boligfius

underholdningsfilmen *Vepsen Vims*. Den siste kunne selvsagt også kjøres baklengs, og vi syntes det var utrolig morsomt. Det ble tidlig kjøpt inn baloptikon og lysbildeapparat for filmstrips. I tillegg hørte vi en del på skolekastingninga. Plansjene i plansjekassa var mye brukt, særlig plansjene med motiv fra bibelhistorien. Det var en slik plansjekasse både på Lundebby og Melleby skole. Når det var dårlig vær, så vi fikk være inne i friminuttet, fikk vi lov til å gå til plansjekassa og se på de flotte tegningene. For meg var tegningen som forestilte Jesu fristelse den mest uhyggelige jeg kunne tenke meg. Likevel likte jeg å se på den. Det var en slags tiltrekning mot det nifse. Den flotteste var om Jesu oppstandelse. Noen av disse plansjene er fremdeles bevart på Hærland skole.

Av fysikkutstyr husker jeg magnetene og flaska med kvikksølv. Bråthe demonstrerte for oss. Det hendte at det ramlet ei kvikksølvperle på gulvet, og det var ikke alt som da kom tilbake i flaska igjen. Vi hadde også skålvekt og fjærvekt og noen linser. Det var alltid læreren som gjorde forsøka.

Det mest avanserte var beviset på Arkimedes lov. Der viste skålvakta tydelig «En metallkloss nedsenket i vann ble så mye lettere som vekten av det vannet den fortrengte» Eureka! Jeg husker det den dag i dag.

Vi sang mye på skolen. Det var ikke egne sangtimer, men Bråthe lærte oss flesteparten av sangene i Mads Berg. De fleste timene begynte med sang og avsluttet med sang.

Helsestell

Hvert år var det skolebarnundersøkelse. Da kom søster Anna. Hun målte og veide og satte pirquet Hun var litt hardhendt, syntes vi. Hun kunne rispe så det blødde. Jeg har arr etter hennes pirk den dag i dag. Så kom doktor Haugen og lyttet på oss. Vi ble også sendt til Høgli for gjennomlysning, men det var ikke før i 7. klasse etter at vi hadde tatt sprøyta, BCG-vaksine. To ganger i året var det tannlegebesøk Melleby og Lundebby var tildelt tannlege Sverre Røine. Vi tok rutebussen til Mysen. Alle i klassen var innkalt på en gang. Så satt vi der på venteværelset og

snuste inn den litt skremmende tannlegelukta. Alle tenkte på om de måtte trekke eller borre. Etterpå gikk vi på Solstad kafe, tvers over gangen fra tannlegen. Dette var i et hus der Eidsberg Sparebank har bygget sitt i dag.

Engelskkurs

Noen av oss meldte oss på til å ha engelsk. Vi tok buss til Mysen og møtte opp på Indre Østfold Høgre Allmennskole. Jeg er ikke helt sikker på om metodikken som ble praktisert av skolens lektorer passet så godt for 12-13-åringer. Det fine var at vi fikk en dag på Mysen. Etter engelsken måtte vi fordrive tida på egen hånd til bussen gikk. Vi gikk på kafe Norrøna, Solstad eller Parkkafeen. På kjellerkafeen hadde de kulespill. Det kostet 10 øre om gangen. Noen ganger hadde vi fått med penger til skolebrød, 25 øre. De var best hos Torgersen, syntes vi. Om vinteren gikk vi bort til Vestengbakken og så på de store gutta hoppa på ski. Jeg husker jeg så Kjell Knarvik der. Han hadde visst bakkerekorden på 25 meter, ble det sagt.

Skoleturer

Jeg kan huske vi hadde to skoleturer i løpet av barneskoletida. Lundeby skole var på tur til Eidsvollsbygningen. Det kunne være i 1950. Siste året på Lundeby hadde vi tur med D.S. Turisten. Vi tok tog til Halden, buss til Tistedalen, Turisten til Ørje og buss hjem. Jeg husker det fremdeles som en flott tur. Hvert år i småskolen hadde vi utflukt til Holtet, en gammel husmannsplass inne ved Borgåsen i Hærland. Her var det ei fin grasslette. Vi hadde med maten vår, og der leika vi «slå ball» og «boksen går». En morsom leik var slik: Lærerinna satt på en stubbe og var trollmor. Trollmor befalte for eksempel; finn ei skogstjerne med to blomster, finn ei tepperot. Vi var to og to på lag. Det laget som først kom til trollmor med det hun forlangte, fikk poeng. Alle fikk premie. Det var Smørbukk karameller. Nå er hele den fine grassletta gjengrodd med skog. Du finner den ikke dersom du ikke veit om den.

17. mai

17. mai ble feiret på skolen. Den første jeg kan huske må være fra 1947 eller 1948. Alle møtte ved skolen og så var det buss til kirken. Knut Herland kjørte oss med «snutebuss». Deretter var det tilbake til skolen, Lundeby skole. Der var det stor samling. Etter maten var alle med i leiken, voksne som barn. Det var festlig at også de voksne var med.

De løp så fort og slo ballen så langt - når de traff da! Så gikk vi i tog. Vi måtte jo glede de gamle som ikke kunne komme til skolen. Derfor gikk vi om Tveten landhandleri til han Ola Enga på Enga, så til Elgetun og hilste på Theodor og Maren, deretter til Myrvoll og ropte hurra for dagen hos ho Augusta og Anna og Kristian. Det ble en runde på ca 4 km. Og vi sang! «Her kommer vi unge i flokk, flokk, flokk», «Vi ere en nasjon vi med», «17. mai er vi så glad i» og «Ja, vi elsker» selvfølgelig. Disse minnene står for meg som glinsende perler.

Noen år senere kom tradisjonen med felles arrangement på Melleby skole. Da var det fremmøte der. Så gikk vi i tog til Hærland kirke. Ved Herslethkrysset møtte vi toget fra Homstvedt skole .

Etter gudstjenesten gikk vi til Melleby igjen. Der var det spising, leik og konkurranser. En aktivitet var skyting med luftgevær. Det var stas. En gang ble jeg skytterkonge i min klasse. Flaks! Det er første og siste gang jeg har vunnet noe i skyting, for det kan jeg ikke noe med.

Melleby skole, 1.-3. klasse 1941/42

1. rekke fra v. Signe Engen, Ase Wallin, Per Bråthe, Reidun Herland, Lilleba Andersen
2. rekke fra v. Hjørdis Kopperud, Ragnhild Holteberg, Anne Berger, lærerinne frøken Agersborg, Astri Solberg, Inger Wallin, Birgit Wallin.
3. rekke fra v. Bjørg Opsahl, Agnes Frogner Johanne Berger Astrid Løken, Laila Tøgersen, Jorun Revhaug, Sigrun Ødegård
4. rekke fra v. Alf Frogner, Edvart Berger. Paul Østby, Håkon Larsen, Arne Nygård, Hems Haugerud, Alf Hansen, Johan Røen.

Et krigsminne

Under krigen hang det på Lundeby skole et bilde av Vidkun Quisling i klasserommet. Ofte ble bildet snudd av noen av de store. Lærerinna torde ikke annet enn å be den som hadde snudd bildet, om å snu det tilbake. Det kunne komme inspeksjon. Da krigen var slutt, kom noen ungdommer til skolen og spurte om å få låne bildet. Lærerinna lot dem få lov til det. Dagen etter kom de tilbake med ramma. De hadde brukt bildet til å skyte på blink. Storskolen hadde sløyd og håndarbeid en gang i året. Det var rett etter skolestart fra midten av august og fire uker. Da ble skolestua på Melleby ryddet og sløydbenker satt inn. De sto på lager i uthuset. Jentene hadde håndarbeid i tilsvarende periode. Det var på Lundeby skole eller i småskolestua på Melleby. Ting vi lagde på sløyden var spekefjøl, skammel, hylle, brevordner, fuglekasse, bærkasse, balltre, støvel-

knekt og papirkurv. Skammelen har jeg den dag i dag. Hva jentene lagde, vet jeg ikke så mye om, men de lærte i alle fall å strikke og å sy på maskin.

Om frimerker, skolehage og orientering

Bråthe var en ivrig filatelist, og han lærte oss mye om frimerker, noe som har fulgt meg hele livet. Han ivret også for skolekjøkkenhage. Jeg har faktisk et diplom utskrevet av ham for godt utført arbeid i skolehagen. Han lærte oss også de første elementære ferdigheter i orientering. Vi hadde øløp i Melleby skauen. Det var et trygt område med veier på alle kanter. Det kunne komme godt med når en bommet som verst på postene. Skolekjøkken hadde vi ikke, men jentene i 7. klasse var noen ganger på Mysen skole og hadde skolekjøkken der.

Juletreffest

Julefest

Hver jul var det julefest på skolen. Det var læreren som stod for den. Det var enkelt program, gang rundt juletreet med alle de kjente julesangene og mange vers, runde etter runde – flott! Det var spising av medbragt mat og drikke. Noen ganger var det kakao. Så var det leiking, «Tyven, tyven». «Reven rasker over isen». «Til seters», «7 vakre jenter i en ring», nisse og poser til slutt. Posene var ordnet hos Peder Aasrud på Fram. En pose inneholdt både eple, appelsin og diverse smågodt.

Mammafest

På Lundeby skole hadde vi mammafest. Det var helst om våren. Da var det underholdning av elevene med sang, opplesning og sketsjer. I tredje klasse var «Prinsesse Vilikke» obligatorisk. Det var ikke vanlig med foreldremøter. Lærerne kjente bygda og hjemmene så godt, så var det noe, ble det tatt opp med direkte kontakt med en gang. Når jeg ser tilbake på årene i folkeskolen henholdsvis på Lundeby og Melleby skole, så har jeg bare gode minner. Forresten alt var ikke bare solskinn. Vi opplevde både sykdom og død i klassen. Han Thor som måtte på tuberkulosesanatorium og var borte i nesten to år. Og vesle Grete som fikk kreft og døde bare 10 år gammel. Det glemmer jeg aldri. Jeg minnes de to lærerne mine med glede og ærbødighet og stor takknemlighet for det de gav oss som barn.

Melleby skole

Ved Kristian Berger

Eidsberg bygdebok nr. 2 har ganske gode opplysninger om utviklingen av skolevesenet i Eidsberg med de første skoleholdere på slutten av 1700-tallet, omgangsskoler, ambulerende skoler og faste skolesteder frem til kretsinnndelingen slik vi kjenner den på 1900-tallet.

Melleby ble egen skolekrets med fast skole i 1890 og med nytt skolehus i 1894. Skolen hadde to klasserom i første etasje og leilighet for læreren og en mindre leilighet for lærerinnen i annen etasje.

Jeg begynte på Melleby skole i mai 1935 og vil skrive litt om skolen den tiden jeg gikk der. Vi hadde frøken Agersborg som lærerinnen de første tre årene, og jeg tror vi var 10 elever i klassen ved starten. 1., 2. og 3. klasse var delt og vi gikk på skolen to dager pr. uke.

Frk. Agersborg ville ha god orden. Vi stilte opp utenfor trappa og marsjerte pent inn i klasserommet. Hvis noen glemte å ta av seg lua, sang vi «Nei, nei gutt». Før hver time stilte vi oss ved siden av pultene og sang en sang, kanskje også ved slutten av timen. I fjerde klasse begynte vi hos læreren som var Einar Bråthe, og rutinene ved innmarsj var de samme, også sang først i timen så vidt jeg husker. På det trinnet ble det ganske mange i klassen, for da kom også de som

hadde gått sine første tre år på Lundeby skole, dessuten gikk fjerde og femte klasse sammen, samt sjette og syvende klasse.

De første tre årene, i småklassene, gikk undervisningen stort sett på å lære å lese og skrive, lære de 10 bud fra «Luthers lille Katekismus», noe bibelhistorie og litt regning.

Fra 4. klasse ble fagkretsen større.

I religion fortsatte vi med bibelhistorie, forklaring (til Luthers) og salmevers. Alt dette skulle læres utenat. Regning og lille og store multiplikasjonstabell, (kanskje hadde vi noe av dette også i småklassene).

Norskundervisningen fortsatte med økende krav i skriftlig form med diktat, gjenfortelling og stil. Vi fikk naturfag, geografi og norgeshistorie.

Vi hadde også timer med skjønnsskrift. Denne timen ble kombinert med bokbytte som vi kunne gjøre i et skap i klasserommet som inneholdt skolens bibliotek. Fra fjerde klasse hadde guttene også sløyd og jentene håndarbeid. Skolen hadde ikke ekstra rom til disse aktivitetene, så høvelbenker og annet utstyr for sløyd og håndarbeid ble satt inn

Melleby skole, 6. og 7. klasse 1940/41

1. rekke fra v. Sverre Trømborg, Åse Berger, Ingeborg Østby, Per Bråtne, Aslaug Herland, Anne Marie Løken, Jonan Holteberg
2. rekke fra v. Guro Andersen, Kari Opsanl, Karoline Westerby, lærer Einar Bråtne, Sonja Rud, Amalie Brandsrud, Anny Nygård
3. rekke fra v. Ansgar Årnes, fonn Haugerud, Mina Ås, Valborg Nordli, Alfnild Solberg, Håvard Haugerud, Julius Løken.
4. rekke fra v. Kristian Berger, Trygve Bråtne, Jonan Westerby, Knut Westgård, Rolf Stensrud, Karsten Løken, Halvor Moen, Jens Bråten.

i skolesalene til dette formålet en periode på høsten før vanlig skole begynte igjen. Lærere i sløyd var foruten Bråthe også lærer Håkon Haugerud. På sløyden lagde vi litt forskjellig. Foruten spekefjøl, skamler m m lagde vi en gang bækkasser. Senere tok Bråthe dem av oss som ville med på bærtur til Kulevannet med disse kassene, en fin to dagers tur!

Skolen hadde jo ingen gym-sal.

I småskolen hos frk. Agersborg hadde vi av og til noen armøvelser, stående ved siden av pultene i klassene, hos Bråthe hadde vi timer ute med lek og konkurranser både sommer og vinter.

Skolen hadde ganske stor gårds plass for bruk på barmark (om sommeren). og om vinteren hadde vi et fint område nord for skoleplassen som vi fikk bruke, Der var det en skogkledt ås og et kupert jorde, med gode muligheter for ski og andre aktiviteter på snøføre.

Bråthe var av og til også med oss i friminuttene, og de kunne nok bli noe lengre noen ganger. Han var opptatt av idrett og at vi var med i stevnene i skoleregi både sommer og vinter. Han startet også med håndball på skolen.

17. mai feiret vi ved å starte på skolen og marsjere til Hærland kirke. Ved Visterkrysset møtte vi Homstvedt skole (som noen ganger var litt forsinket). Jeg husker vi så flagget deres komme opp Herslethbakken da vi kom til Visterkrysset. Så gikk vi til kirken sammen.

Elevene fra Lundeby skole kom på lastebil, og alle gikk samlet inn i kirken. Etter kirketiden marsjerte vi tilbake til Melleby, hvor mødrene, iallefall mange, stilte med nistekurver, og det ble spising.

Etterpå var det lek og konkurranser Jeg husker spesielt sekkeløp på skole- plassen og 60-meterløp på veien, nåværende E 18. Lærer Bråthe og

Ole Gundersen organiserte det meste, mener jeg å huske. 17. mai-feiring ble det jo slutt på i 1940, iallefall på den måten, da på grunn av krig og okkupasjon. Vi merket ikke så mye til okkupasjonen så lenge jeg gikk på skolen (til 1942). men vi fulgte med og var «politisk bevisste". Vi så jo ofte tyskere på veien både marsjerende og kjørende. En gang kom to mann i hirduniform kjørende til skolen og hengte opp et stort bilde av Quisling. Det ble ikke hengende lenge!

Mads Bergs sangbok

Alle som gikk på folkeskolen i den tidsperioden som dette bladet handler om, husker Skolens sangbok av Mads Berg. Forfatteren skriver i sitt forord at han håper sangboka vil finne anvendelse og øke sanggleden både i skole og hjem.

Som flere av våre forfattere har skrevet, var det mye pugging i den gamle skolen, særlig av salmevers, men også nasjonalsanger, julesanger og sanger av våre kjente forfattere som Ibsen, Bjørnson, Garborg og Vinje stod høyt i kurs hos våre lærere. Og alle husker vel denne:

Mot i brystet, vett i pannen,
stål i & en og arme.
Ryggen rak og & likket fritt,
se det er bra
Tåle slit og tåle sludd
og tå le frost og varme,

Slike gutter det vil
gamle Norge ha.
Hold nu takten deri!
Intet mudder her!
La dem se vi er
av rette slag!

Bare lek? Ja, men av den
skal fremtidskrefter vokse
Derfor er det alvor
i vår lek i dag

I Eidsberg bygdehistorie, bind 2, står det en fornøyet historie om en av de første lærerne ved Melleby, Johannes Johannesen, utdannet teolog, med godt skussmål, men med hang til sterke drikker.

Redaksjonen siterer den:

På Grini bodde en husmann som kaltes Johan «Trøkker'n». Han lå for døden og sendte bud på Johannesen - «Jeg vil be deg om at du vil holde en liktale over meg», sa Trøkker'n - «så skal du få de nye røyserne (støvler) mine som betaling - Men det er'te verdt du priser meg løkkelig, for det er ikke godt å vite hvordan det går»

Trøkker'n døde, og det ble likferd. Johannesen var der og talte med de nye støvlene på seg. Han priste Trøkker'n lykkelig både vel og lenge. På hjemveien om natta var han dyktig på'n.

I skogsnaret mellom Løkka og Brattås stod det en hvit skikkelse i veien, og Johannesen både svettet og frøs før han slapp forbi. Hjemme på Brattås kastet han seg på senga med støvlene på og trakk dyna over hodet. Men fred fikk han ikke. Det var noen som skura på ruta, så han måtte opp for å se etter. Der stod den hvite skikkelsen og sa «Du priste meg løkkelig i dag, skolemester, men jeg er blitt av de vandrende og vil ha røyserne mine igjen». Johannesen river av seg støvlene og hiver dem ut av vinduet så glassplintene fyker. Så får han endelig sove i fred. Kjentfolk så at Ole Johannesen Opsahl senere gikk i de støvlene. Det var nok han som hadde kledd seg i hvitt

En annen historie om lærer Johannesen

Læreren var også på hjemtur etter begravelse, natta etter den 20. april 1828. Denne hjemturen må også ha blitt minnerik for han. Denne gang hadde han vært kjøgemester på Krosby i Øymark, og den gravlagte var Thor Svendsen som var død på påskedags morgen etter voldsom sykdom. På påskeaften var Thor blitt skuysset fra Torper i Hærland til Krosby i Øymark av sin svoger Hans Engebrektsen og dennes venn Tarald Taraldsen. Ved at Thor kom av veien ville Hans bli enearving til Krosby, og dette var motivet for at frokosten Thor spiste på Torper før de dro, var tilsatt tilstrekkelig dødelig gift. Hans var hovedmannen, men Tarald var assistent under ugjerningen. Så var det Tarald som fikk oppdraget å kjøre hjem kjøgemesteren etter begravelsen. Samvittigheten gnog ham fryktelig og det endte med at han fortalte om hendelsesforløpet til lærer Johannesen. Johannesen fortalte dette videre til Thors far - enkemann Svend Svendsen på Krosby. Så var prosessen i gang med anmeldelser, arrestasjon, gravåpning, rettergang og dødsdom, som ble fullbyrdet på Morstongsletta 24. juli 1829.

Lærerfest på Folkenborg 21. juni 1945

Det var skolen og kirken som viste veien i Norges åndskamp mot undertrykkelsen og tyranniet under andre verdenskrig. Dette ble behørig vektlagt og feiret av distriktets lærerstand på Folkenborg etter frigjøringen. Det ble en minneverdig fest for distriktets lærere, og den ble med hensikt lagt til historisk grunn på Folkenborg museum.

Leder av Eidsberg og Mysen lærerlag, Anna Oustad, ønsket deltakerne vel møtt etter fem vanskelige trengselsår: «Krigen og kampen for frigjøringen har knyttet lærerstanden enda sterkere sammen enn tidligere», uttalte hun. Festtalen ble holdt av lærer Olav Fure som roste lærerorganisasjonenes samhold og kraft under krigen. Som rimelig var, holdt han en tale med sterk nasjonalfølelse:

«Kun det beste er godt nok for barna og ungdommen, det er Norges dyreste eie. Det er folkets fremtid. Disse ord har vært brukt så ofte, så før 1940 virket de vel som utslitte - og med liten virkelighetsforestilling bak. Men i dag har ordene fått virkelighet. Sannheten av dem er blitt levendegjort for oss alle i disse fem tunge år som vi har gjennomlevet. I denne rivende utvikling av vår skole, tror jeg med rette å kunne si at lærerlaget har spilt en betydelig rolle når det gjelder skolen i våre kommuner» Dette er bare et lite utdrag av Fures lange tale.

Etter lærer Fures festtale, som han fikk mye ros for, leste lærer Theodor Myklebost flere av Nordahl Griegs dikt, og det var også taler av lærer Hjertaas og sogneprest Dehli. Noen av deltakerne ønsket at lærere og lærerinner som hadde sittet fengslet under krigen, ville fortelle om sine opp-

(mangler bilde)

Lærer Olav Fure holdt festtalen på Folkenborg under det store lærerstevnet i juni 1945.

hold. Lærer Dahl fortalte om Grinis historiske dag da dr. Södermann fra Sverige, fra balkongen på Grini, forklynte for 5000 fanger som stod på appellplassen, at de var fri - at krigen var slutt. Frøken Nicolaisen berettet utførlig fra sitt opphold på Grini - om mange tragiske skjebner og hendelser. Lærer Fure rettet en spesiell takk til frøken Oustad som hadde foretatt distribueringen av de meddelelser og paroler som under krigen var sendt ut til lærerne. Frøken Oustad ønsket også Eidsberg og Mysens ordførere velkommen tilbake til sine stillinger, og håpet at de menn som har myndighet til å avgjøre krav om åndelig opprustning - bedre sosiale forhold osv, måtte fatte sine beslutninger til landets og folkets beste. For lærerstanden i distriktet var denne festen en stor dag, fire år etter at de sist var samlet på Folkenborg. Den gang fikk samlingen en dramatisk avslutning med bekjentgjøring av et skriv fra den kommissariske leder i lærerlaget. Dette korte referatet er sakset fra en stor reportasje i Indre Smaalenenes avis i juni 1945. Lærer TA. Vollene holdt ved festens begynnelse en velkomponert prolog som vi gjengir i dette heftet. Den avspeiler hva lærerne følte etter de lange krigsårene.

Prolog ved lærerfesten på Folkenborg 21. juni 1945

Av lærer T.A. Vollene

Lange dager og lyse netter -
slik begynner den nye tid.
Borte er alle vonde vetter -
fred og frihet i bygd og by
Flaggene vaier i solgangsbrisen,
himmelen er blå som aldri før,
endelig brast den klemmende isen
om frihetstrangen som aldri dør.

Atter vi samles som frie nordmenn
etter en årelang ulvetid,
endelig stilnet da vanviddstormen,
fienden tryglet til slutt om grid
Fire år er i dag henrunnet,
siden sist vi var samlet her.
Den gang vi fikk et budskap som tynget
og lammet vårt sinn til fortvilelse nær.
Vårt landslag var falt i nazistenes klør,
stengt ble med ett den åpne dør
ut til venner og kolleger i landet
Dermed begynte kampen om «bandet».

Fengsel det ble for så mange, så mange
og lærere sendtes til Kirkenes.
Dager i pinsler, så lange, så lange
tålmod og tro sto sin prøve til S.

Ja, visst fikk de lære, de husker det nok,
våre kjære kolleger som ble deres offer,
men fast den stod, denne martyrflokk,
tro mot sitt kall, og vi takker
fordi de gikk forrest i striden
og banet vei for det som kom siden.

Stolte er vi også av ungdommen vårl
Kanskje det gror bedre enn vi tror
det vi sår i skolestua år etter åri Fedrelandskjærlighet,
tro mot det sanne,
frihet og rett for hver borger i landet,
slik har vi lært dem så godt vi har kunnet
og nå har vi sett at det frøkorn har funnet
veien til hjerter i unge slekter.
De tok opp kampen mot vonde vetter,
knyttet neven i hellig vrede,
ville følge fedres spor
og verge trofast sin odelsjord

Norge skulle bli fritt og – stort!
Ja, stort måtte det være alt i hop
Det var tomme ord, som så mangt vi hørte,
og få var de som den tale vørte
Stormannsgal er et ord vi kjenner,
og som regel i grus det ender.
Løgn og propaganda ble vi foret med,
Ja, den rasjon strakk nok sikkert te'.
Men vi trøstet hverandre med gode rykter,
lyttet og hvisket i hus og hytter,
ventet tålmodig og håpet på,
at snart kom dagen, da rett skulle rå
over terror og løgnpropaganda.

En maidag - midt i hverdagens travelhet
klokkene kimer - er det blitt fred?
Vi retter ryggen og kaster grevet
der ivrig vi driver med mataukstrevet.
Kirkeklokkene kan ei lyve -
de farer ikke med falske rykter.
Fred må det være -
klokkene kimer, fred - fred,
kanonene tier, våpnene senkes,
soldaten blir plutselig arbeidsløs!
Flagget til topps!
Gleden tennes i hus og hytter,
det var som fuglen i buret slapp fri.
Krigens redsler med freden vi bytter -
løgnens og terrors tid er forbi!

Gjennom klokkeklangen
tonte mektig takkesangen
ti I den Herre sterk og stor
som kan verge fedres jord
Og vi lærte, små og store
gjennom denne krigens skole
hva det rett vil si å eie
fri het ti I å gå de veie
som til lykke fører frem
fedrelandets tusen hjem

La oss tro mot læreryrket,
som i krigen, så i freden,
i vår skole flittig dyrke
rett og rettferd, kjærligheten
til vår Gud, vårt folk og land.

Et historisk skolestyrebilde fra 1940

Eidsberg skolestyres møte på Heggin

Skolestyret 1940, fotografert i herredsstyresalen på Heggin

1. rekke fra v.: Inger Heieraas, Anna Agersborg, NI Fosse (nestformann). Karl Hersleth, Olav Fure (formann). Gunnar Denhli, Holm Randem, Erling Dahl, Bertha Sønstegard, Ingleiv Heineberg
2. rekke fra v.: Kari Brænd, Tora Kvernhusengen, Olga Øverby, Johan Torper, Syver Teig, John Skjørshammer, Martin Sandern, Johan Skullerud, Håkon Haugerud, Einar Braathe, Olaf Østby
3. rekke fra v. Marie Gjerud, Ingrid Åmodt, Rebekka Lie, H Ward Trørnberg, Kristian Haug, Andreas Ås, Ingvald Løken, Ingolf Trømborg, Jakob Hjertaas, Marius Ruud, Oddmund Ødegård, Kåre Krag, Gudrun Apenes, Anna Oustad.

Dette er et historisk bilde - med hele skolestyret samlet på Heggin, før krigen satte en stopper for legale møter mellom lærere. På bildet ser vi mange av de lærerne som virket ved skolene i Eidsberg i krigsårene, og mange av dem var med i illegalt arbeid. Flere ble også fengslet. På en annen plass her i bladet kan du lese om Jakob Hjertaas som, i likhet med mange andre norske lærere, ble sendt til Kirkenes - om Oddmund Ødegård som var en ivrig hjemmefrontmann og leder i Milorg D 11 for Østfold og Akershus - og om Olav Fure og Theodor Myklebost som ble sendt til Åkerbergveien fengsel i Oslo. Anna Oustad var under krigen en viktig person i distribueringen av de

illegale meldinger og paroler som ble sendt til lærerne i distriktet.

På Mysen skole ble lærerne Arnt Dahl og Ragna Nicolaisen sendt til Grini. Lærer Dahl fortalte siden om Grinis historiske dag, 7. mai 1945, da 5000 fanger på appellplassen fikk beskjed om at de kunne reise hjem. Frk Nicolaisen har i ettertid berettet om en rekke av de mange tragiske hendelser på Grini.

I historiens lys er det skolen og kirken som får mye av æren for at de viste veien i Norges kamp mot tyranni og undertrykkelse. De eldste av våre lesere vil gjenkjenne sogneprest Gunnar Dehli midt i 1. rekke på bildet.

Eva Tveter

Eidsbergsangen

Denne sangen som nå på folkemunne kalles for «Eidsberg-sangen», ble (i alle fall i et program for avdukingen av bautaen på Folkenborg 17. januar 1938) kalt for «Eidsberg-bygden».

Sangen er skrevet av Johannes Raanaas, født på Vestre Raanaas i Trømborg i 1870. Da han sluttet som skolestyrer ved Mysen skole i 1939, hadde han 50 år bak seg i skolens tjeneste. Han var også kirkesanger og kordirigent.

I Eidsbergs bygdehistorie står han omtalt som en rikt utrustet mann som var elsket på skolen og blant folket. I Mysen kirke satte menigheten stor pris på hans fyldige basstemme, og det heter at «han sang med kropp og sjel». Mysen kirke ble han godt kjent med organisten Olaf Funderud (30 år på orgelkrakken i denne kirken) og kirketjeneren Anton Granli (40 år i Mysen kirke!) Disse tre høyt respekterte herrer holdt trofast sammen i alle år. Det hører med til historien at det var Olaf Funderud som tonsatte Eidsbergsangen. Raanaas var også en aktet mann i det kommunale liv, og her i bladet «Haakon» må vi ikke glemme at han var med i Eidsberg historielags første styre.

*I Østfold hvor Storelven åpner sin favn,
ja, der ligger hjembygden, kjent er dens navn.
Den løfter seg ikke med topper og tinder,
men eier dog meget du gjerne deg minner*

*I nord og i øst er en skogdekket rygg,
som rammer inn bygden så hjemlig og trygg.
Med elven der nede vil tankene følge
til fjorden og havet med skummende bølge*

*Og står du på høyden en sommerklar dag
med blikket utover vårt bygdelag,
på gårder og hjem som i landskapet hviler
med åkrer og enger som glitrer og smiler*

*Da har du et utsyn så høyt og så vidt,
da ser du et landskap så rikt og så fritt
Og eier du rom for de hjemlige tanker
jeg lover at hjertet ditt sterkere banker*

*Ja, her ligger bygden med eng og med skog,
som fedrene odlet med øks og med plog
I tider som ofte var trange og tunge,
de bergede tuften for slekten den unge*

*Og vi som i bygden skal bygge og bo,
vil øke dens velferd i arbeid og tro.
Der hjembygdens blomstring og trivsel vil trygge,
med hugnad og glede på fremtiden bygge*

Eva Tveter